

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK KRİZLERİN
YÜKSEKÖĞRETİME ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

FUNDA ZEYNEP ÖZCAN

ANKARA
ŞUBAT, 2024

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK KRİZLERİN
YÜKSEKÖĞRETİME ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

FUNDA ZEYNEP ÖZCAN

DANIŞMAN: PROF. DR. KASIM KARAKÜTÜK

ANKARA
ŞUBAT, 2024

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Funda Zeynep Özcan adlı öğrencinin hazırladığı “Türkiye’deki Ekonomik Krizlerin Yükseköğretime Etkileri” başlıklı bu çalışma Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı / Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>İmza</u>
Başkan	
Üye	
Üye	
Üye	
Üye	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, danışman öğretim üyesi tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../2024 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. İkbâl YETİŞİR
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Doktora tezi içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Funda Zeynep ÖZCAN

ÖZET

TÜRKİYE’DEKİ EKONOMİK KRİZLERİN YÜKSEKÖĞRETİME ETKİLERİ

ÖZCAN, Funda Zeynep

Doktora Tezi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Şubat, 2024, xiii + 157 Sayfa

Bu araştırmada 1980-2023 döneminde Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki görünümünü ortaya koymak ve aynı dönemde görev yapan üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar, genel sekreterler, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, fakülte veya yüksekokul sekreterleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanları, yüksekokul müdürleri, yüksekokul müdür yardımcıları) görüşlerine dayanarak ekonomik krizin yükseköğretime etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde ekonomik krizler ve tasarruf tedbirleri hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve kapsamında Türkiye’de eğitim sistemi, ekonomik krizlerin ve tasarruf tedbirlerinin eğitim ve bilime etkileri hakkında bilgi sunulmuştur. Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem ile ilgili açıklamalar yapılmış ve dördüncü bölümünde, dokümanlara dayalı içerik analizinden ve görüşmelere ve görüş formu uygulamasına dayalı içerik analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Dokümanlara dayalı içerik analizinin ilk aşamasında, 1980 yılından 2023 yılına kadar çeşitli dönemlerde yayımlanan yükseköğretim kurumlarına yönelik tasarruf tedbirleri ile ilgili 14 genelge incelenmiştir. İkinci aşamada ise 2020-2023 yıllarına ait bir üniversite içinde yayımlanan 33 iç yazışma belgesi değerlendirilmiştir. Görüşmelere ve görüş formu uygulamasına dayalı içerik analizinde, 1980-2023 yılları arasında üniversitede çeşitli idari kadrolarda yönetici olarak görev alan 50 yöneticinin ekonomik krizler ve üniversitelerde uygulanan tasarruf tedbirlerine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın son bölümünde, analizlerden elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuçlar sunulmuştur.

Araştırmada ekonomik krizlerden sonra uygulanan tasarruf tedbirlerinin yükseköğretimde akademik ve bilimsel gelişmeleri büyük ölçüde engellediğı, eğitim kurumlarının bu tedbirlerin dışında tutulması gerektiğı ve merkezi yönetim bütçesinden eğitime ayrılan bütçenin artması gerektiğı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ekonomik Kriz, Tasarruf Tedbirleri, Yükseköğretimde Ekonomik Kriz, Eğitim Yönetimi

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE ECONOMIC CRISES IN TURKEY ON HIGHER EDUCATION

ÖZCAN, Funda Zeynep

Dissertation, Department of Educational Administration and Policy

Supervisor: Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

February, 2024, xiii + 157 pages

In this research, it is aimed to reveal the effects of the economic crises experienced in Turkey in the 1980-2023 period on higher education in official documents and to evaluate the impact of the economic crisis on higher education based on the opinions of university administrators (rectors, vice-rectors, deans, general secretaries, managers of the Strategy Development Department, branch directors, faculty or college secretaries, department heads, department heads, college directors, college vice directors) who served in the same period. In this context, the first part of the study provides general information about economic crises and austerity measures. In the second part, information about the education system in Turkey, the effects of economic crises and austerity measures on education and science were presented within the theoretical framework. In the third part of the study, explanations about the methodology were made and in the fourth part, the findings obtained from content analysis based on documents and content analysis based on interviews and opinion form application were presented. In the first stage of the document-based content analysis, 14 circulars on austerity measures for higher education institutions published in various periods from 1980 to 2023 were analyzed. In the second stage, 33 internal correspondence documents published within a university for the years 2020-2023 were evaluated. In the content analysis based on interviews and opinion form application, the opinions of 50 administrators who worked as administrators in various administrative positions in the university between 1980-2023 were evaluated regarding the economic crises and austerity measures implemented in universities. In the last part of the study, the findings obtained from the analysis are evaluated and conclusions are presented.

The study concluded that the austerity measures implemented after the economic crises hindered academic and scientific developments in higher education to a great extent, educational institutions should be excluded from these measures and the budget allocated to education from the central government budget should be increased.

Keywords: Economic Crisis, Austerity Measures, Economic Crisis in Higher Education, Educational Administration

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında destekleri ve çok değerli katkılarından dolayı öncelikle danışmanım Prof. Dr. Kasım Karakütük'e, yapıcı tutumları ile tezimin geliştirilmesine katkı sunan tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy'a ve Prof. Dr. Betül Balkar'a ve jüri üyeleri Doç.Dr. Tarık Soydan'a ve Doç.Dr. Arslan Bayram'a çok teşekkür ederim.

Doktora sürecim boyunca ve özellikle tez dönemimde değerli görüşlerini, deneyimlerini ve desteğini esirgemeyen Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Öğretmen Yeterlikleri ve Yükseköğretim ile İlişkiler Daire Başkanı Dr. Mehmet Arslan'a çok teşekkür ederim.

Tez önerimin ilk aşamasında, o ilk adımı atmamda, büyük katkısı olan Dr. Ebru Eren'e çok teşekkür ederim.

Veri toplama sürecinde verdiği destekten dolayı Doç.Dr. Turgay Öntaş'a, ve görüşme sürecine gönüllü olarak katılıp değerli görüşlerini esirgemeyen, ismini saymadığım tüm akademisyenlere ve yükseköğretim yöneticilerine çok teşekkür ederim.

Tezimin son aşamasında, beraber çalışma fırsatı yakaladığım Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Uzmanı Dr. Murat Akkuş'a tezimi toparlamamdaki desteği ve paylaştığı deneyimleri için çok teşekkür ederim.

Tez süreci boyunca bütün resmi yazışmaları titizlik ile takip edip, karşılaştığım problemler karşısında yardımlarını esirgemeyen Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yazı İşleri'nin değerli çalışanı Duygu Uygur'a ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Son olarak büyük fedakârlıklarla beni bu günlere getiren, tüm hayatım boyunca sevgileri, destekleri ve duydukları güvenle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, hayatımı kolaylaştırıp, anlayışlarını ve sabırlarını –her zaman olduğu gibi- bu çalışmamda da gösteren, her konuda örnek almaktan gurur duyduğum -aileme- canım annem Sevim Demirer Özcan'a ve canım babam Naci Özcan'a hayatımdaki yerleri için sonsuz teşekkür ederim. Siz olmasaydınız olmazdı.

Funda Zeynep Özcan

*Hayatımın kutup yıldızları, yegâne kahramanlarım:
Annem Sevim Demirer Özcan ve Babam Naci Özcan'a*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	9
Araştırmanın Önemi	10
Sınırlılıklar.....	11
Tanımlar.....	11
BÖLÜM 2.....	13
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	13
Ekonomik Kriz.....	13
Finansal Krizler.....	15
Reel Sektör Krizi.....	17
Ekonomik Krizleri Açıklamaya Yönelik Modeller	18
Eğitim Hakkı ve Finansmanı	19
Türkiye Eğitim Sistemi ve Finansmanı	22
Eğitim Harcamaları ve Sınıflandırılması	25
Eğitim Türleri ve Harcamaları ile Ulusal Ekonomideki Payı.....	27
Eğitim Harcamaları ve Merkezi Yönetim Bütçesindeki Oranı.....	27
Eğitim Harcamaları ve GSMH İçindeki Oranı	29
Eğitim Harcamaları ve OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması.....	30
Ekonomi ve Eğitim İlişkisi	33
Ekonomik Kriz ve Eğitim İlişkisi	34
Ekonomik Krizlerin Eğitim Hizmetlerinin Niteliği, Kapsamı ve Finansmanı	
Üzerindeki Etkileri	36
Ekonomik Krizlerin Eğitim Politikalarına Etkisi.	39
Ekonomik İstikrar Politikalarının Eğitime Etkileri	42
Türkiye’de 1980 Sonrası Ekonomik Krizler, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve	
Eğitime Etkisi.....	43
Türkiye’de 1994 Ekonomik Krizi, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime	
Etkisi	49
Türkiye’de 2000-2001 Ekonomik Krizi, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime	
Etkisi	51

Türkiye’de 2008 ve Sonrasında Yaşanan Ekonomik Kriz, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime Etkisi.....	53
BÖLÜM 3.....	61
YÖNTEM.....	61
Araştırmanın Modeli.....	61
Çalışma Grubu	62
Veri Toplama Araçları	63
Verilerin Toplanması	65
Geçerlik ve Güvenirlik.....	66
Verilerin Çözümlemesi	67
BÖLÜM 4.....	71
BULGULAR VE YORUMLAR	71
Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin (1980-2023) Yükseköğretime Etkilerinin Resmi Belgelerdeki (Resmi Gazeteler, Yayımlanan Genelgeler) Görünümü İle İlgili Bulgular	71
Ekonomik Kriz Dönemlerinde (1980-2023) Görev Yapan Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Yükseköğretime Etkileri Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular	84
BÖLÜM 5.....	101
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	101
Sonuçlar	101
Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin (1980-2023) Yükseköğretime Etkilerinin Resmi Belgelerdeki (Resmi Gazeteler, Yayımlanan Genelgeler) Görünümü İle İlgili Sonuçlar.....	101
Ekonomik Kriz Dönemlerinde (1980-2023) Görev Yapan Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Yükseköğretime Etkileri Konusundaki Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar	104
Ekonomik Kriz Dönemlerinde (1980-2023) Görev Yapan Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Yükseköğretime Etkileri Konusundaki Görüşlerinden Elde Edilen	104
Öneriler	105
Yükseköğretimde Görev Yapan Yöneticiler İçin Öneriler	106
Politika Geliştiriciler İçin Öneriler.....	106
Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Üniversite Yönetimini ve Öğretimi Daha Az Etkilemesi Konusundaki Önerileri.....	107
KAYNAKLAR.....	109
EKLER	121
EK 1. Görüşme Formu	122
EK 2. Etik Kurul Onayı	125
EK 3. Araştırma İzinleri.....	126
EK 4. Resmi Gazetede Yayımlanan Genelgeler	130
BENZERLİK BİLDİRİMİ	156
ÖZGEÇMİŞ.....	157

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Milli Eğitim Bakanlığı Yatırım Ödeneği Değişimi	25
Tablo 2. Eğitim Harcamalarının Merkezi Yönetim Bütçe Harcamalarına Oranı (1980-2003).....	28
Tablo 3. 1980-2003 Döneminde Kamuya Ait Eğitim Harcamalarının GSMH İçindeki Payı	29
Tablo 4. OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSHY'ya Oranı (%) (2019)	31
Tablo 5. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İle Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesinin Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesine Oranları	45
Tablo 6. Yükseköğretim Kurulu ve Üniversite Cari Harcamaları ((Bin TL)	47
Tablo 7. Çeşitlerine Göre Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve Üniversite Harcamaları (Bin TL)	48
Tablo 8. Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin 2008-2019 Arasında Dağılım Oranları	54
Tablo 9. Çalışma Grubunu Oluşturan Resmi Gazeteler	62
Tablo 10. Katılımcıların Kurum Görevleri	63
Tablo 11. Tasarruf Tedbirleri ile İlgili Kanun, Yönetmelik ve Genelgeler ile Bu Belgeleri Yayımlayan Kurumlar	72
Tablo 12. Tasarruf Tedbirlerinin Yöneltildiği Kurumlar ve Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı	74
Tablo 13. Yükseköğrenim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	77
Tablo 14. Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler.....	78
Tablo 15. Yüksek Öğretim Kurumlarında Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler	79
Tablo 16. Örnek Olay Kapsamında Tüm Kurumları İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler	80
Tablo 17. Örnek Üniversite Bağlamında Üniversiteleri İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler	83
Tablo 18. Örnek Üniversite Bağlamında Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler (n=32)	84
Tablo 19. Ana Tema ve Kod Sayısına İlişkin Kod Sistemi	85
Tablo 20. İçerik Analizinde Ortaya Çıkan Ana Tema ve Alt Temalar.....	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesinin Gelişimi (TÜİK, 2022)	58
Şekil 2. Doküman İncelemesi Süreci.....	64
Şekil 3. “Ekonomik Krizin Ülke Kapsamında Etkisi”ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar	87
Şekil 4. “Ekonomik Krizin Kurum Kapsamında Etkisi”ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar	89
Şekil 5. “Tasarruf Tedbirleri”ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar.....	92
Şekil 6. “Yaşanan Zorluklar-Alınan Önlemler”e Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar	95
Şekil 7. “Olumlu Etki” ye Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar	97
Şekil 8. “Olumsuz Etkinin Azaltılması” na Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar	98

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, araştırmanın önemi, sınırlılıkları ve önemli kavramları açıklanmıştır.

Problem

Kriz (bunalım) genelde akıllarda bir karmaşayı çağrıştırmakla birlikte olumsuz durumları vurgulamaktadır. Kriz dönemlerinde bir panik durumu gözlemlenmektedir. Krize karşı kişiler, firmalar, kamu sektörleri ve aile bireyleri bu karmaşa durumunda kaybetmek yerine ayakta durmak için çaba göstermekle birlikte bu çaba onların kriz karşısında nasıl karar alacaklarını etkilemektedir.

Kriz kelimesi Latince “krisis” sözcüğü; Yunancada “krinein” sözcüğüne karşılık gelmektedir (Önder, 2001). Türk Dil Kurumu (TDK) ise kriz sözcüğünü “bunalım, buhran; bir toplumda, kuruluştaki, ülkede ya da ülkeler arasında yaşanan zor dönem, birçok şeyin çok kıt bulunması ve ekonomik çöküntü” olarak açıklamıştır (TDK, 2023). Beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan olumsuz gelişmeler de kriz kavramı içinde değerlendirilmektedir. Krizler önceden kestirilemeyen nitelikte olup tehlike hissi uyandırır da içinde fırsatları da barındırabilmektedir. Krizlerin süresi uzun ya da kısa olabilmekle birlikte bir alanda ortaya çıkan kriz, bağlantılı olduğu başka alanları da etkileyebilmektedir (Aktan ve Şen, 2002).

Ekonomik krizin alanyazında farklı karşılıkları bulunmaktadır. Buna göre ekonomik kriz “herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya finans piyasasındaki fiyat ve miktarlarda değişim sınırının üzerinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar” olarak belirtilmiştir (Kibritçioğlu, 2001). Ayrıca ekonomik kriz “ekonomik unsurlar arasındaki ilişkilerin, gelişme süresinde ürün ve hizmetlerin sunum ve istem dengelerinin olumsuz yönde değişimi” şeklinde de tanımlanmaktadır (Özcan, 2008).

1980’li yıllara girerken yüksek enflasyon oranı, üretimin düşmesi, gelir dağılımının bozulması, vergi sistemindeki yanlış uygulamalar, petrol sıkıntısı, döviz darboğazı, hatalı kamu harcamaları, yanlış IMF politikaları gibi nedenler Türkiye’de

ekonomik krizin başlangıç işaretlerini vermiştir. Bu gelişmelerin sonucunda yaşanan 1980 sonrası ilk ciddi ekonomik kriz ile 24 Ocak 1980’de yabancı sermaye gruplarının ve Dünya Bankası’nın yönlendirmesiyle ekonomik önlemler içeren bir program hazırlanmıştır. Bu programın amacı bütçe açığını azaltmak olarak belirlenmesine karşın çözüm yolu olarak kamu harcamalarında kaynak kesintisine gidilmiştir. Örneğin, 1980 yılında kamu harcamalarının Gayri Safi Milli Hasıla’ya (GSMH) oranı % 33,1 iken 1982’de % 24,4’e düşmüştür. Bu dönemde uluslararası piyasalardan alınan krediler kullanılarak dış borç ile ilgili sorunlar bir dereceye kadar aşılmıştır. Uygulanan sıkı maliye politikaları da makroekonomik göstergelerdeki düzelmenin bir nedeni olarak gösterilmiştir. Bunun yanında bu dönemdeki askeri rejim yönetimi kamu harcamalarının daha da azaltılması yönünde kararlar almıştır. Bu uygulamalar ise Türkiye’nin neoliberal dünya ekonomisine yeni adımlar atmasına neden olmuştur. Sonuç olarak bir askeri yönetimin ekonomik alanda uyguladığı kararlar göz önüne alındığında askeri müdahalenin tek amacının ülkedeki karmaşık ortamı düzeltmek olmadığı anlaşılmıştır (Yalman, 2019). Türkiye, 24 Ocak 1980 kararlarıyla ekonomi politikalarını tamamen liberalizm üzerine kurmuştur. 24 Ocak Kararlarını Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) denetiminde uygulamaya koymuş, daha sonraki uygulamalarını Dünya Bankası’nın uyum programıyla birleştirmiş ve bu program dönemin Başbakanı Turgut Özal ve askeri yönetim tarafından eksiksiz uygulanmış, böylelikle kriz sonucu açığa çıkan sorunların çözülmesi noktasındaki dönüşümlere hız kazandırılmıştır (Boratav, 2009).

1984 yılına gelindiğinde ise Türkiye’ye verilen krediler ve IMF’nin Türkiye üzerindeki denetimi sona ererken Türkiye dış borç faizlerinin çoğunu kendi kaynaklarından ödemiş ve cari işlem açıklarını küçültmüştür (Kazgan, 2005). 1980 ile 1990 arasındaki kriz dönemleri incelendiğinde Türkiye’de bütçe dışında tutulan yaklaşık yetmiş bir fon kurulduğu görülmektedir. Bu fonların yeterince denetlenmemesi ve harcama yapmanın kolay olması nedeniyle fon kurulması kriz dönemlerinde sıklıkla başvurulmuş bir yol olmuştur. Ancak bunun sonuçlarının da ekonomi üzerine olumsuz bir etkisi olmuştur (Oyan ve Aydın, 1987). Bu politikalardan sonra 1990’lı yıllarla birlikte birinci kuşak reformlar, 1990’ların sonundan 2008 krizine kadar ikinci kuşak reformlar geliştirilmiş veya geliştirilmesi düşünülmüştür. Birinci kuşak reformların kapsamı mali istikrarı sağlamak için ekonomik ve mali uyarlamalardır. İkinci kuşak reformların kapsamı ise yönetsel alandaki uyarlamalardır. Sonuçta neoliberal politikalar doğrultusunda yaşama geçirilen veya geçirilmesi düşünülen ikinci kuşak politikalar

devleti yeniden tanımlayan ve aynı zamanda devletin içinde yer aldığı bir süreç olmuştur (Güler ve Yılmaz, 2009). Özellikle devletin tanımını ve yönetim anlayışını değiştirmeye yönelik bu reformlar eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinin finansmanının üretimini ve sunumunu gözden geçirmeyi öngören özel sektörün rekabet edebilirliğini artıran reformlardır (Ercan, Gültekin ve Tanyılmaz, 2008).

1994 krizine gelindiğinde ise o dönemde hükümetin iç borçlanma politikasında maliyetleri düşürme arayışı ile borçlanma ihalelerinin iptal edilmesiyle borçlanma kağıtları üzerinden faiz gelirlerine ek vergi getirme kararı krizin ilk işaretini vermiştir. Buna bağlı olarak Türkiye’den çok hızlı bir sermaye çıkışı başlamıştır. Döviz birikimlerinin aniden yok olmasıyla 1994 krizi ortaya çıkmıştır. 1994 kriz döneminde de ekonomiyi düzeltmek için birçok önlem alınmış ve uygulamaya konulmuştur. 5 Nisan 1994 kararları olarak bilinen bu önlemlerin önemlisi kamu harcamalarındaki azalma olmuştur. Kamu kuruluşlarında savunma alanı hariç tüm cari harcamalarda %30'lara varan kısıtlamalara gidilmiştir. Kamu hizmetleri için gerekli olan bütün mal ve hizmet alımları kısıtlanmıştır. Sosyal yatırımlar ise durdurulmuştur (Akçacı, 2013).

1994 krizinden sonra Türkiye her ne kadar kısa süreli düzeltilmeler yaşansa da sonraki yıllarda göstergeler hep kötüye gitmiştir. 1990'lı yıllar genel olarak incelediğinde Türkiye siyasi olarak da başarısız bir dönem geçirmiş, bu olumsuzluklar sonuç olarak ekonomiyi de etkilemiştir. 1997 yılında 28 Şubatta yaşanan siyasi karışıklık erken seçim veya yeni bir siyasi oluşum gibi söylemler ekonomik istikrarsızlığa yol açmıştır. Bundan sonraki dönemlerde sık sık hükümet değişikliklerine gidilmiş, yapılan seçimler nedeniyle ekonomik istikrar sağlanamamış, kurulan hükümetler iktidarda kısa süreli kaldığından bir ekonomik program uygulayamamış, fazlasıyla zaman kaybedilmiş, ulusal birçok konuda fikir birliğine ulaşılamamıştır. Bunun yanında artan terör olayları, savunma alanına aktarılan ciddi miktardaki kaynaklar, turizm gelirlerinin olumsuz etkilenmesi ve Marmara depremi ile Düzce depremi ülke ekonomisini ciddi derecede etkilemiştir. Yaşanan bu olaylar olumsuz gidişi durduramamış, sonuçta 2001 yılı başında yeni bir enflasyonla mücadele programı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. 2001 ekonomik programında diğer dönemlerden farklı olarak ödenek kesintilerine gidilmiş ve cari harcamaların kullanılmayan ödenekleri bir sonraki yıla aktarılmış, zaten kullanılmayan ödenekler bir sonraki yıla aktarıldığı halde yatırım projelerinin sayısı da azaltılmıştır (Emil ve Yılmaz, 2005). Bu dönemdeki kamu harcamalarında GSMH'nin %15'ine yakın bir azalma olmuştur. Ancak tüm bu uygulamalar borç faizinin GSMH'nin %2,5'i oranında artmasına engel olamamıştır (Dolu, 2009). Uygulanan ekonomik program

nedeniyle 2000 yılının sonlarına doğru ve 2001 yılı başlarında iki büyük ekonomik kriz daha ortaya çıkmıştır. Öncelikle bankacılık sektörünü sarsan bu kriz pek çok sektörü etkilemiştir. Sonuç olarak, ekonomi ciddi bir daralma göstermiştir.

Türkiye 1980'li yıllara kadar ekonomi politikalarını kamu kesiminin ve özel kesimin birlikte hareket ederek büyümeye birlikte katkı sağlaması doğrultusunda oluşturmuş, böylelikle ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımındaki iyileştirmeyi hedeflemiştir. 1980'den sonra ise ekonomi politikalarının temelini devletin küçülmesi, özelleştirmeler ve serbestleşme etkisi altında küreselleşmeye bırakmıştır. Türkiye 1980'li yıllardan günümüze kadar yapılan ekonomik düzeltmelerin devamlılığının sağlanamaması, düzeltmelerin kurumsal bir özellik kazanamaması, siyasi istikrarsızlıklar sonucunda bir enflasyon ülkesine dönüşmüştür (Kazgan, 2005).

Ekonomik krizler her ne kadar finansal piyasalarda ortaya çıkmış olsalar da zaman içinde etki alanı daha geniş alanlara ulaşmıştır. Her kriz döneminde öncelikle kamu harcamalarından kısıtlamaya gidilmiş, vergiler artırılmış, daraltıcı maliye politikalarının uygulanması önerilmiştir (Kaya ve Kaygısız, 2015). Ekonomik kriz üretimdeki daralmaları, fiyatlardaki düşmeleri, işsizlikteki artmaları, çok sayıda kurumun iflasını, ücretlerdeki gerilemeyi, toplumda artan gerginliği, borsanın ya da banka sistemlerinin çökmesini kapsayan bir etkidedir (Bilgen, 2000). 1980'lerden itibaren neoliberal politikalar yaşanan ekonomik krizler gerekçe gösterilerek devletin görev alanında yer alan kamu hizmet alanlarını birer kârlılık alanı olarak piyasa ilişkilerine dahil etmiştir. 1980'li yıllarla birlikte devletin sosyal boyutu tartışma konusu olmuştur (Soysüren, 2006). Devletin tanımındaki bu dönüşüm devletin toplum ile ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Devletin eğitim, sağlık gibi kamu hizmetleri üzerindeki sorumluluklarının azaltılıp, bu sorumlulukların toplumdaki bireylere aktarılmasının önünü açan politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Rosanvallon, 2004). Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlara borçlu olan ülkeler kendilerine dayatılan ekonomik programlar ile kamu hizmetlerine ayrılan bütçenin daraltılarak oraya ayrılacak kaynakları dış borçlarının ödenmesine yönlendirilmişlerdir. Ayrıca neoliberal politikaların en büyük uygulama aracı olan kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini, kamu hizmetlerinin siyasetin alanından alınarak piyasaya devredilmesini savunmuşlardır (Eraydın, 2013).

Eğitim de neoliberal politikalar ile uyum programları kapsamı içinde yer almıştır. Bu programlar ve projeler kanalıyla eğitime müdahale edilmiş ve eğitimin işleyişi küresel çıkar politikalarından etkilenmiştir. Türkiye'de 1980'lerle birlikte dış borçlar nedeniyle Dünya Bankası'nın ve IMF'nin dayattığı birtakım yapısal uyum uygulamaları

kapsamında eğitim, özelleştirme kapsamına alınmış, eğitime ayrılan kamu kaynakları azaltılmış, üniversiteye girişler sınırlandırılmış, öğrencilere yönelik yardımlar sınırlandırılmış, akademik programlara ve personel istihdamına yönelik harcamalar kısıtlanmış, okullar ile piyasa arasındaki bağ kuvvetlendirilmiş, teknolojik yenileşme hızlı biçimde eğitimle bütünleştirilmiş, böylelikle eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi sağlanmıştır (Ercan vd., 2008; Çam, 2018).

Kamu hizmetlerinin sunumunun piyasaya devredilmesi konusunda gerekli zemini hazırlayan 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte sonraki dönemlerde devlet kamu kaynaklarına yönelik kısıtlamaya gitmiş sonuç olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bütçesinde de kısıtlama uygulanmaya başlanmıştır. Eğitim harcamalarına ayrılacak kaynaklar azaltılmıştır. Eğitimde özelleştirmeye gidilmesine yönelik söylemler artmış böylelikle eğitim de birçok kamu alanı gibi metalaşma sürecinde girmiştir (Özden, 2007). 1990 yılında uygulamaya geçirilen Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, 1998 yılında ve 2002 yılında uygulamaya konulan Temel Eğitim Projesi, Dünya Bankası'nın verdiği krediler ile okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Bu projelerin sonucunda öğrenciler ve veliler müşteri; okulların da ticari bir kuruluş olduğu eğitim sistemi uygulamaları yaşama geçirilmiştir (Çam, 2018). Neoliberal politikalar kamu hizmet alanlarını fazlasıyla sınırlı tutmaktadır. Neredeyse savunma ve emniyet dışındaki tüm alanlar, kamu hizmeti alanlarının dışında tanımlanmıştır. Buna göre eğitim de bir kamu hizmeti alanı olmayıp devlet eğitim hizmetinin tamamını karşılıksız sunmak zorunda değildir. Nitekim 1996 ve 2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu tanıma uygun kararlar alınmıştır (DPT, 1996).

Türkiye'de eğitim bütçesi diğer kamusal hizmet alanlarının bütçesi gibi ekonominin içinde bulunduğu durumdan etkilenmiştir. Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde uygulanan ekonomi politikalarından eğitim harcamaları etkilenmiştir. Ekonomik kriz dönemlerinde genel bütçenin milli gelir içindeki payı düşmüş ancak eğitime ayrılan bütçede daha büyük düşüşler yaşanmıştır. Kriz dönemleri sonrasında milli gelirden ve genel bütçede düzelmeler yaşanmış ancak eğitim bütçesindeki artış bu düzelmelerden çok az yararlanabilmiştir (Ayrangöl ve Tekdere, 2014).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde eğitime milli gelirden ayrılan payın oranı önemli bir ölçüttür. Türkiye'de merkezi yönetim bütçesinden eğitim hizmetlerine Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'dan (GSYH) ayrılan pay, kriz dönemlerinden etkilenmiştir. 1997 krizinde Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'den aldığı pay %1,74 düzeyinde iken, 2001 yılı krizinde % 1,68 oranı ile dönemin en düşük düzeylerine

inmiştir. 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle de bu oran % 2,41 olmuştur (Ayrangöl ve Tekdere, 2014). 1980 ile 2015 yılları arası eğitim harcamalarında konsolide bütçe içinde ayrılan payın en düşük olduğu yıllar 1985, 1995, 1999, 2000, 2003 yıllarıdır. 1994, 1998 ve 2001 yıllarındaki ekonomik krizler ve bu krizler karşısında uygulanan ekonomik politikalar gereği merkezi yönetim bütçesinden eğitime yeterli kaynak aktarılamamış ve eğitim harcamaları kısıtlanmıştır (Çiçek, Tiryaki ve Bozdoğan, 2014). Millî Eğitim Bakanlığı verilerine göre; 1980 yılında merkezi yönetim bütçesi içinde eğitim harcamalarının oranı yaklaşık %13,3 iken sonraki yıllarda 24 Ocak kararlarının etkisiyle bu oran 1985 yılında %11,3'e düşmüştür. Genel bütçedeki eğitim harcamalarının oranı 1990-1993 yılları aralığında en yüksek düzeyde seyretmiştir. Öyle ki 1990 yılında % 19 olan bu oran daha sonraki yıllarda özellikle ekonomik krizlerin etkisiyle 1995'te % 12,2; 2000'de % 10,1'e kadar düşmüştür (Toprak, Ağcakaya ve Gül, 2016). Bu tedbirlerin sonucunda neoliberal politikaların da etkisiyle kamusal alanda yapılan kısıtlamalar eğitim alanında da uygulanmıştır (Ercan, 2006). Bu bağlamda eğitimin temel işlevi, kapitalizmin gelişmesiyle beraber kapitalist ilişkilerin üzerinde yükseleceği zemini hazırlamak olmuştur (Ercan vd., 2008). Neoliberal politikalar eğitim için ayrılan kamu kaynaklarının azaltılmasını savunurken diğer yandan da özel eğitim kurumlarının kamusal kaynaklarla özendirilmesini de savunmuştur. Kamu okullarının kamusal kaynaklardan daha az destek alarak eğitime yatırım yapan sermayenin bu denli desteklenmesi neoliberalizmin desteklediği dönüşüme ilişkin bir özelliktir (Ercan vd., 2008).

Neoliberalizmin eğitim politikalarının etkisine ilişkin bir başka yorum da bireyler eğitim ile kendilerine kazanç sağlıyorsa bu kazancın maliyetine de katlanması gerektiği düşüncesidir. Böylelikle eğitimin kamusal niteliği giderek azalarak “ödeyen yararlanır” ilkesi yerleştirilmiş, iyi eğitim almak isteyen toplum kesimleri harcama yapmak zorunda olduklarına ikna edilmiştir. Özellikle de yükseköğretim, yararlananların hizmet bedelini karşılaması kamusal niteliği sorgulanması gereken bir hizmet olarak anlatılmıştır (Psacharopoulos, 1995). Neoliberal anlayışa göre; eğitim kademesi ilerledikçe yarar bölünür. Bu yüzden de eğitimin ilk aşamaları tamamen toplumsal bir özellik gösterirken yükseköğretim topluma sunduğu yararın yanında bireysel yarar da sağlar (Işık vd. 2004). Türkiye’de 1980 sonrası artan neoliberal politikaların yükseköğretimdeki etkisi üç noktada ele alınabilir. Bunlar; paralı eğitim, girişimci üniversite ve sanayi üniversite işbirliği programlarıdır (Çam, 2018). Bu üç öge maliyeti yüksek olan yükseköğretimin kamu kaynaklarından yararlanmasının önüne geçmek, kamu bütçesini büyük bir mali

yükten kurtarmak için uygulanmaya konulmuş politikalar. Çünkü neoliberal politikalar kamu kaynaklarının yetersiz olduğunu savunup üniversitelerin kamudan destek almak yerine kendi mali kaynaklarını elde etme yoluna gitmesini meşru kılmaya çalışmaktadır (Akçacı, 2013). Bunun sonucu da üniversitelerde kaynak ayırımına gidildiğinde daha verimli olduğu belirtilen tıp, mühendislik gibi alanlara daha çok kaynak yaratılmakta bunun yanında kültürel alanlara ve sosyal bilimler alanlarına daha az kaynak ayrılmakta ya da daha az kaynak yaratılmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretim finans kaynaklarının tüm alanlara eşit dağıtılması, eğitim ve bilimin eşit desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Yükseköğretimin finansmanı, yükseköğretim hizmetinin devam ettirilebilmesi için gereksinim duyulan parasal ve parasal olmayan kaynakların sağlanması demektir (Karakütük, 2006). 1981 yılında kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda (madde:55) yükseköğretim kurumlarının gelir kaynakları bütçeden ayrılan ödenekler, yardımlar, bağışlar, harç bedelleri, yayın ve satış gelirleri, taşınır-taşınmaz mallardan elde edilen gelirler ve döner sermaye işletmelerinden elde edilen gelirler şeklinde belirtilmektedir. Bu gelir kalemleri içinde en önemli finans kaynakları bütçe ödenekleridir. Ancak 1980'li yıllarda % 75 ile % 80 arasında olan bütçe ödenekleri 2000'li yıllarda % 55'lere kadar düşmüştür (MEB, 2006). Anayasa m. 130'a göre yükseköğretim bir kamu hizmeti olup eğitimin herkes için sosyal ve ekonomik bir hak olduğu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda yükseköğretimin finansmanı da kamusal kaynaklardan olmalıdır. Ayrıca Yükseköğretim Kanunu'na göre "*Yükseköğretim Kurulu, tüm yükseköğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluştur*" (madde:6). Türkiye'de merkezi bütçe ve GSYH'den eğitime ayrılan pay diğer kamu hizmeti alanlarına göre düşük bir oranda iken üniversitelerin payı Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan paydan çok daha azdır. 1980 sonrası üniversitelere ayrılan bütçenin GSYH'den aldığı pay %1,5'i bile geçememiştir (MEB, 2006). Türkiye'de GSYH içinde yükseköğretime ayrılan pay, yaklaşık %1'e yakın iken, gelişmiş Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development, OECD) ülkelerinde bu pay % 2,5; diğer OECD ülkelerinde % 2'ye yakındır (Demir, İnan ve Sarioğlu 2014).

1983-2005 yılları arasında konsolide bütçeden üniversitelere yapılan hazine yardımları incelendiğinde 1992 yılına kadar toplam gelir içerisindeki hazine yardımlarının payları artmış daha sonra gittikçe azalmıştır. 2001 yılında alınan hazine

yardımları son 15 yılda alınan hazine yardımı oranından çok daha aşağıdadır. Bu düşüşler yaşanan ekonomik krizin bir yansıması olarak kabul edilebilir. 2002-2005 yılları arasında krizin etkilerinin azalmasıyla hazine yardımı oranları tekrar yükselmiş ancak buna döner sermaye gelirleri ve katkı paylarındaki artış neden olmuştur (Karataş, 2011). Türkiye’de yükseköğretim harcamalarının konsolide bütçeye oranının yıllara göre değişimi incelendiğinde 1980 yılında %4,4 olan oranın 1990 yılında %5,5 olduğu, sonraki yıllarda giderek azaldığı ve 2000 yılında bu oranın %2,26 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2003 yılında katma bütçeden yükseköğretime ayrılan payın konsolide bütçeye oranı %2,27 iken 2005 yılında bu oranın %3,34 olduğu belirlenmiştir. Bu yıllar arasında bütçe oranı ve üniversite sayısı artmış ancak yükseköğretim bütçesinin eğitim bütçesi içinde ve toplam bütçe içerisindeki oranının çoğunlukla sabit kaldığı gözlemlenmiştir. 2003 yılında 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun bazı maddelerinin 2006’da yürürlüğe girmesiyle daha önceden “katma bütçe” olarak adlandırılan üniversite bütçesi “özel bütçe” olarak adlandırılmıştır (Aksoy ve Kahriman, 2022). Her iki bütçe türünde de üniversite bütçelerini ağırlıklı olarak devlet yardımları ve üniversitenin kendi gelirleri oluşturmaktadır.

Yükseköğretim ile ilgili bir başka değerlendirmeye göre 2001-2006 yılları arasındaki bütçe verileri incelendiğinde üniversitelere gereksinimi olan ve istedikleri ödenek miktarının sadece %46,3’ü verilmiştir (Kuran, 2006).

1995 yılında onaylanan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmet alanları neoliberal politikalar ile bütünleştirilmiş, özelleştirme süreçleri; hız kazanmış, eğitim ulusal olmanın ötesinde uluslararası bir nitelik kazanmıştır (Güzelsarı, 2003). Dünya Bankası özellikle yükseköğretimin sosyal getirisinin daha az, bireysel getirisinin daha fazla olmasını gerekçe göstererek sunduğu uyum programıyla yükseköğretime ayrılan kamu kaynaklarının daraltılmasının daha verimli olacağını savunmuştur. Akademik özgürlüğü ise üniversitelerin kendi kaynaklarını yaratması olarak tanımlamış, üniversiteleri piyasa koşullarına uyum yapmaya zorlamıştır (Ercan vd., 2008).

Kurt (2015), doktora tez çalışmasında yükseköğretimin finansmanında yeni liberal politikalar bağlamında yaşanan değişimi ve dönüşümü, yükseköğretim sisteminde yarattığı etkileri, yükseköğretimin finansmanında kaynak kullanımında nasıl bir değişim yaşandığını, üniversite harcama miktarlarının zamansal değişiminden ve üniversite yöneticilerinin görüş ve düşüncelerinden yola çıkılarak ortaya konmuştur. Araştırma

sonucunda Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra yükseköğretime ayrılan paylarda önemli miktarlarda kısıntıya gidildiği anlaşılmaktadır.

Çam Tosun (2013), doktora tez çalışmasında üniversite finansmanı ve ayrılan kaynakların kullanımı konusunda üniversitelerde görev yapan idari personel ve akademisyenler ile görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda üniversitenin harcamaları konusunda yeterli ödeneğin ayrılmadığı, özel kaynaklardan elde edilecek gelirlerin üniversite finansmanını rahatlatacağı görüşünün benimsendiği saptanmıştır.

Araştırmalar gösteriyor ki merkezi bütçe içinde yükseköğrenime ayrılan payın ve kaynakların tasarruf tedbirleri kapsamında azaltılması yükseköğretimde eğitimin niteliğini ve akademik çalışmaların gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda öğretim üyesi sayısının yetersizliği, ders materyallerinin eksikliği, laboratuvar çalışmalarında malzeme yetersizliği, öğretim üyelerinin yurt dışı görevlendirmelerinin yapılamaması gibi durumlar yükseköğretimde eğitimin ve bilimsel çalışmaların kalitesini olumsuz etkilemiştir. Yapılan araştırmalara göre 1980 sonrası neoliberal eğitim politikalarından en çok etkilenen eğitim alanının yükseköğretim olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın problemi, 1980-2023 yılları arasında yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde yükseköğretimin doğrudan nasıl etkilendiğidir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, 1980-2023 döneminde Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki görünümünü ortaya koymak ve aynı dönemde görev yapan üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, genel sekreterler, fakülte veya yüksekokul sekreterleri, yüksekokul müdürleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanları) görüşlerine dayanarak ekonomik krizin yükseköğretime etkilerini değerlendirmektir. Bu amaç kapsamında aşağıda belirtilen soruların yanıtları araştırılmıştır:

1. Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin (1980-2023) yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki (resmi gazeteler, yayımlanan genelgeler) görünümü nasıldır?
2. Ekonomik kriz dönemlerinde (1980-2023) görev yapan üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, genel sekreterler, fakülte veya yüksekokul

sekreterleri, yüksekokul müdürleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanları) ekonomik krizin yükseköğretime etkileri konusundaki görüşleri nelerdir?

3. Üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, genel sekreterler, fakülte veya yüksekokul sekreterleri, yüksekokul müdürleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanları) ekonomik krizin üniversite yönetimini ve öğretimi daha az etkilemesine yönelik önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

1980 sonrası uygulanan neoliberal ekonomik politikalar genel olarak tüm kamu hizmetlerinin sunumunu ve özelde de eğitimi etkilemiştir. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan farklı akademik çalışmalarda eğitim hizmetlerinin sunumunun dönüşümü incelenmiştir. 1980-2023 yılları arasında Türkiye’de önemli ekonomik kriz dönemleri yaşanmıştır. Bu kriz dönemlerinde yükseköğretim hizmetinin nasıl etkilendiği ile ilgili olarak alanyazında bir eksiklik gözlenmektedir. Bu eksikliği gidermek bakımından bu araştırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

Türkiye ekonomisinde merkezi yönetim bütçesinden eğitime ayrılan payın tasarruf tedbirleri ile birlikte sürekli değişmesi ve hatta azalması, bu oranın dünya sıralamasının çok gerilerinde kalması Türkiye eğitim sisteminde büyük sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Eğitim adına dünya standartlarının gerisinde kalınmasının en önemli nedeni eğitime gereken maddi desteğin verilmemesidir. Ekonomik kriz dönemlerinde dahi uygulanan tasarruf tedbirlerinden gelişebilmesi ve niteliğinin artması için eğitim sisteminin muaf tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda bu araştırmayla 1980 yılı ve sonrasında yaşanan ekonomik krizlerin ve uygulanan tasarruf tedbirlerinin eğitim sistemi üzerindeki olumsuz etkileri üzerine bir farkındalık oluşturulacaktır.

Bu araştırma ile 1980-2023 arası yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime yansıyan sonuçlarının belirlenmesinin gelecekte yaşanabilecek ekonomik krizlere karşı izlenecek politikaların geliştirilmesine ışık tutacağı ve eğitim ekonomisi alanında çalışan kurum ve uygulayıcılar ile akademik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın başlıca sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu araştırma 1980–2023 dönemini kapsamaktadır. Bu nedenle bu dönemde resmi belgelerin (resmi gazeteler, Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan genelgeler) kapsamı ile,
2. Üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, genel sekreterler, fakülte veya yüksekokul sekreterleri, yüksekokul müdürleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanları) görüşleri ile,
3. Yaşanan ekonomik krizlerin yönetsel ve akademik açıdan yükseköğretimi etkileyen sonuçlarının değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bu çalışmada kullanılan bazı kavramların tanımları şöyledir:

Ekonomik Kriz: Ekonomik kriz; makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan örgütleri olumsuz etkileyen ani ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan sarsıcı ekonomik dalgalanmalara denir (Aktan ve Şen, 2002).

Yükseköğretim: İlköğretim ve ortaöğretimden sonra gelen, üniversiteler ve yüksekokullarda yapılan öğretimdir. Yükseköğretim, önlisans, lisans ve lisansüstü eğitimi kapsamaktadır.

Kamusal Harcama: Devletin eğitim ve yetiştirme hizmetlerini sunması için üstlendiği harcamalardır.

Neoliberal Politikalar: Sağlık ve eğitim gibi kamusal alanlarda devletin etkinliklerini ve kamu harcamalarını kısıtlamak, özel sektörün gelişmesini özendirerek ve bu bağlamda özelleştirmelere hız vermek, küresel finansal sınırlamaları kaldırmak, üretim maliyetlerini düşürerek verimliliği artırmak, vergilerde büyük oranlarda indirim yapmak, işsizliği arttırma durumuna yol açsa bile enflasyonu denetim altında tutmak için parasalcı önlemlerin uygulanmasına olanak sağlamak ve kamu harcamalarının azaltılmasına gidilerek devletin küçültülmesi ve uluslararası piyasaların gelişmesi yönünde denetimlerin kaldırılmasını gerekli kılmak gibi ekonomik ve sosyal politikalar neoliberal politikalar olarak adlandırılmaktadır (Özden, 2007).

Küreselleşme: Küreselleşme; ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi alanlarda bazı orta değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması, sınırların kaldırılarak karşılıklı etkileşimin gerçekleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Özkan, 2006). Bir başka deyişle kapitalizmin gittikçe derinleşmesi ve gelişmesidir.

Üniversite Yöneticileri: Bu araştırmada üniversite yöneticileri; rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, şube müdürleri, genel sekreterler, fakülte veya yüksekokul sekreterleri, yüksekokul müdürleri, bölüm başkanları, anabilim dalı başkanlarını kapsamaktadır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezin amacına uygun olarak kuramsal çerçeve kapsamında ekonomik kriz ve türleri, eğitim ve finansmanı ile ekonomi ve eğitim ilişkisi hakkında bilgi verilmiştir; bu kapsamda Türkiye’de 1980 yılında ve sonrasında belirli dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerin eğitime etkisi ve konu ile ilgili alanyazın incelenmiştir.

Ekonomik Kriz

Hızlanan iletişim uygulamaları ve teknolojik gelişmelerle birlikte küreselleşme olgusu kapsamında, bireyler ve toplumlar arasında kuvvetli ve yoğun bir ilişki sarmalı bulunmaktadır. Bu bağlamda toplumun her alanında etkili olan küreselleşme süreci en fazla ekonomik alanda hissedilmektedir. Ekonomide sınırların kalkması ve ticari etkinliklerin küçük veya büyük ölçekte hacim kazanmasıyla birlikte ekonomik küreselleşme “sermaye akımlarının ve finans piyasalarının hacim, derinlik ve fonksiyonlar” gibi özelliklerini içermektedir. Ayrıca ekonomik etkinliklerin uluslararası toplumda giderek daha fazla bütünleşmeye dönüşmesi ve küresel üretim modellerinin çeşitliliği küreselleşmenin boyutları olarak görülmektedir. Tarihi süreçte ekonomi alanyazınında önemli kavramlardan biri “ekonomik kriz” kavramı olup kaotik durumları anlatmak için kullanılmaktadır.

Genel anlamda “kriz” kelimesi farklı alanlarda “durum veya olgularda meydana gelen karışıklık, sıkıntı” olarak tanımlanmaktadır. Çevresel krizle bir doğal afet anı, siyasal krizle politikacıların olağanüstü söylem veya tutumları, tıbbi krizle bir hastalığın ani gelişen belirtileri kastedilebilmektedir (Luecke, 2009). Kriz kavramı ilk olarak 17. Yüzyılda öncelikle ticaret, siyaset alanlarında, daha sonra tıp alanında, 19. Yüzyılda ekonomi başta olmak üzere psikoloji, politika, çevre bilimi gibi alanlarda kullanılmaya başlanmıştır (Maden, Çelik ve Selek, 2009). Bütün bu alanlar dikkate alındığında kriz kavramının genel tanımı; “Beklenmedik durumların ortaya çıkmasına neden olan, istikrarsız yapılar oluşturan, yeni platformlarda yeni dengelerin kurulmasına aracılık eden işlemlere sahip bir kavram” biçiminde belirtilmektedir (Alkan, 2009). Bir başka deyişle

kriz; “Bir toplumun siyasi, sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik yapısını ve niteliğini beklenmedik bir anda olumsuz yönde etkileyen ve zarar veren süreç” olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2010).

Ekonomik kriz kavramı ise alanyazında; finansal istikrarsızlık, mali dengelerin ve enflasyon değerlerinin bozulması, işsizliğin artması, ekonomik daralmanın yaşanması, ürün, üretim ve döviz kurlarında olumsuz, ani iniş ve çıkışlar, ekonomik ve sanayi yatırımlarının gerçekleşmemesi, iş dünyasında yaşanan iflaslar, sunum (arz), istem (talep) ve fiyat dalgalanmaları gibi durumların bir veya birkaçını kapsayan olumsuz ve zarar verici bir sürecin gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Oktar ve Dalyancı, 2014). Ekonomik krizler finansal çerçevede gerçekleşen olumsuz süreçler olup ekonomi ilgililerini ve ilgili hükümet birimlerini önlem almaya yönelten, büyük ve küçük ekonomi göstergelerinde sürekli kötüleşmeye ve ani ekonomik daralmaya neden olan, istenmeyen bir dizi ekonomik akımlardır (Türkkan, 2006). Aynı zamanda ülkelerin finans birimlerinin küresel rekabet ortamında kâr amaçlı politikalarının önceden belirlenemeyen ani şoklarla bozulması ve bu sürecin hem makro hem de mikro ölçekte ekonomi dinamiklerini olumsuz etkilemesi ekonomik kriz olarak tanımlanmaktadır (Goldstone, 1991).

Bir başka tanımda ekonomik kriz; büyük ölçekte devletlerin ve küçük ölçekte işletmelerin ekonomisini ciddi boyutlarda sarsabilen, hizmet, ürün, finans piyasası ve reel sektör gibi ekonomik platformlarda ani, beklenmeyen değişimlere neden olan dalgalanmalar olarak tanımlanmaktadır (Delice, 2003).

Genel anlamda “ekonomik kriz” kavramı; bir toplum, vakıf veya bir kişinin yaşamındaki kriz durumu; doğal bir süreçte birdenbire ortaya çıkan çelişki durumu ile ilişkili olup; satın alma gücünün kesilmesi, satış değerinin düşmesi ve iş gücünün azalması veya ülke ekonomisinin, ortaya çıkan bir sorun karşısında sahip olduğu denge durumu olarak nitelendirilmektedir (Gültekin, 2002). Küresel ölçekte değişen teknoloji ile birlikte özellikle ekonomi platformunda ülkeler arası ticaret hacmi artarak dünya ekonomisinde hızlı bir değişime neden olmuştur. Özellikle ülkeler arası dışalım (ithalat) ve dışsatım (ihracat), e-ticaret, üretim, hammadde ticareti, uluslararası bankacılık hizmetleri ve borsa gibi ekonomi parametrelerinin gelişmesi ve artması bir ülkede yaşanan ekonomik krizin de hızla yayılmasına ve başka ülkeleri de etkilemesine yol açmaktadır. Ekonomik kriz kavramının genel olarak özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Gök, 2010):

- Ekonomik krizler kolay kestirilemezler.
- Var olan durumun ötesine geçen ani gelişmeler ve şok dalgalanmalar yaşanır.
- Ortaya çıkan bu tehditlere önlem alınmadığı takdirde daha geniş alanlara yayılabilme özelliğine sahiptir. Küresel ekonomiye bağlı olarak bir ülkeyi etkileyen ekonomik kriz zincirleme küresel işlemlerle başka ülkeleri de etkileme gücüne sahiptir.
- Ortaya çıkan gelişmeler çok hızlıdır.
- Ekonomik düzeyde ve sosyo-politik düzeyde sürekli bir tehdit oluşturur.
- Ekonomik kriz sonrasında alınan önlemlerle birlikte yeni ekonomik girişimler ve oluşumlar gerçekleşebilir.

Küresel dünyada sosyal ve ekonomik istikrar için önemli bir tehdit olarak görülen ekonomik krizlerin erken uyarı sistemleri ile daha önceden öngörülmesi ve doğru stratejik ekonomik politikalar sayesinde kolay hatta üstün biçimde atlatılabilmektedir (Yücel ve Kalyoncu, 2010). Beklenmedik anda aniden veya bazı sosyo-ekonomik sinyaller vererek yavaş yavaş oluşan ekonomik krizler oluş şekillerine ve sonuçta oluşturdukları etkilere göre finansal kriz ve reel sektörde oluşan kriz olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır (Darıcan, 2013; Pusti, 2013).

Finansal Krizler

Finans sektörü sigorta şirketleri, kredi birlikleri, bankalar, tüketici finansman şirketleri, hisse senedi aracı kurumları, muhasebe şirketleri, hisse senedi aracı kurumları, yatırım fonları ve devlet destekli işletmeler gibi kuruluşlardan oluşmaktadır. Finans sektörü krizi; fonun sunum ve istem mekanizmalarının dengelenmesi sürecinde yaşanan istikrarsızlık, hisse senetlerinin değer kaybetmesi, borsadaki kayıplar, milli para ve döviz rezervlerine olan talebin ani değişimi, finansal veriler ve döviz hareketlerinde yaşanan dalgalanmalar, dış borçlar ve parasal etkilerden oluşmaktadır. Finansal krizin tetikleyici öğeleri ise siyasi ve politik gelişmeler, belirsizlik, ani şok dalgalanmalar gibi durumlardır (Eğilmez, 2009; Karluk, 2014). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yanlış ekonomik politikalar ve finansal liberalizasyon uygulamaları, uyumsuz bankacılık politikaları nedeniyle finansal krizler yaşanmaktadır. Bu krizlerin sonucunda ülkeler dış borçları ödeyememe, döviz krizi sonucunda yabancı sermayenin geri çekilmesi, ulusal paranın değer kaybetmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Genel olarak finansal krizler,

bankacılık, para, dış borç, sosyo-ekonomik ve sistemik finansal kriz olarak sınıflandırılmaktadır (Delice, 2003).

Likidite krizi olarak da belirtilen para ve bankacılık krizi ülke ve hatta dünya ekonomilerine ciddi zararlar verebilmektedir. Bankacılık sektörü finans sisteminde fon işlemleri konusunda aracılık yapan bir sistemdir; reel ekonominin işlemlerini ve likidite akışının sürekliliğini sağlamaktadır. Bu sistemde yaşanan taşınmazların fiyatlarındaki ani değişimler, borsadaki dalgalanmalar, değişen faiz oranları, portföylerindeki geri ödenmeyen borçlar, dövizdeki ani dalgalanmalar gibi nedenler bankacılık krizine yol açmaktadır. Ayrıca vadesiz mevduatlarda ani çekme hareketi ve banka borçlarının vadesinin uzatılmaması gibi nedenlerle likidite sıkıntısı çeken bankaların iflas etmesi ve bu olumsuz durumun diğer bankalara da sıçraması bankacılık krizinin daha da büyümesine neden olmaktadır. Bununla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık krizini çoğunlukla para krizi ve dış borç krizi izlemektedir. Çünkü bankacılık sektörü finans sisteminde etki alanı çok geniş bir sektör olup bir kriz durumunda mevduat sigortası, merkez bankasının bankaları likidite ile desteklemesi ayrıca döviz krizine yol açabilmektedir. Sonuç olarak bankacılık krizinin maliyet ve üretimdeki olumsuz etkileri nedeniyle ekonomideki hasarı diğer krizlere oranla daha fazladır (Ergenç, 2009; Pusti, 2013). Para krizi ise genel olarak paranın önemli bir oranda değer indirimi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle paranın değişim değerine yapılan bir spekülasyon saldırı sonucunda paranın değer kaybetmesi, pahalılığın artması, devalüasyonun gerçekleşmesi, bu nedenle piyasaya yüklü miktarda döviz sürülmesi ve böylece Merkez Bankası'nın döviz rezervlerin azalması, faizlerin aşırı yükselmesi gibi olaylar zinciri para krizi şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca spekülasyon fonların ülkeden ayrılması, merkez bankasının tüm müdahalelerine karşın ulusal paranın dalgalanmada kalması veya değer indirimi yapılması para krizinin başlamasına neden olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde en sık görülen ekonomik kriz türü para krizidir. Örneğin 1994 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz ekonomi otoriteleri tarafından para krizi olarak nitelendirilmektedir (Işık ve Duman, 2004).

Dış borç krizi; ülkelerin başka ülkelere olan kamu veya özel sektöre ait borçlarını sürekli ertelemesi ve ödeyememesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte devletin dış borçlarını ödeyememesi ile başlayan krizin oluşturduğu güvensizlik yabancı sermayenin geri çekilmesine, özel sektörün riskli gördüğü ortamda yatırım yapmamasına dolayısıyla ciddi bir para krizine neden olabilmektedir (Pusti, 2013). Özellikle likidite krizi de dış borç krizine neden olabilmektedir. Para ve bankacılık alanlarında sıkıntı

yaşayan hükümetlerin dış borçlarının anapara ve faizlerini ödeyemediği zaman ayrıca dış borç krizi yaşayabilir. Birbiri ardına gelen bu krizler gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük zararlar vermektedir. Likidite krizi dış borç krizini tetiklese de bu iki krizin birbirinden farklı olduğu durumlar vardır. Dış borç krizi ancak ülkenin yönetimi tarafından dış borçların ödenemeyeceğini bildirmesiyle başlayan ve yalnızca belirli bir dönemde yaşanan bir kriz türüdür. Ayrıca dış borç krizi yalnızca borçlu ve alacaklı ülkeler arasında yaşanan bir krizdir. Likidite krizinde herhangi bir bildirim olmadan ani dalgalanmalar ve şoklarla başlamakta ve bir ülkedeki likidite krizi pek çok ülkenin hatta tüm dünyanın finans sektörünü olumsuz etkileyebilmektedir (Pusti, 2013).

Sosyo-ekonomik finansal kriz üretim şekillerinden kaynaklanan bir kriz türü olmakla birlikte ekonomi sisteminin zayıf olması, spekülasyon hareketleri, siyasi olaylar, sosyo-kültürel çatışmalar ve tutarsız hükümet politikaları krizi tetikleyen en önemli etmenlerdir (Yürekli, 2004; Telli, 2013).

Sistemik finansal krizlerde finans sistemi olumsuz etkilenerek işleyemez duruma gelmekte ve sonucunda finansal bozulmalar yaşanmaktadır. Bankaların sermaye kaybetmesi bu krizin önemli sonuçlarından biridir. Bu krizler nedeniyle üretim yavaşlamakta, ulusal gelir düşmekte ve ülke ekonomisi zarar görmektedir. Bu krizlerin etkisi bir ülkede sınırlı kalabileceği gibi pek çok ülkeyi de olumsuz etkileyebilmektedir (Pusti, 2013).

Reel Sektör Krizi

Bu tür krizler genellikle üretim, istihdam ve işgücünde yaşanan daralmalar sonucunda beklenmedik bir anda ortaya çıkan bir kriz türü olup para ve üretim piyasasında enflasyon krizi, durgunluk krizi, işgücünde ise işsizlik krizi olarak kendini göstermektedir (Kibritçioğlu, 2001). Reel sektördeki krizlerin oluşumunda; reel sektöre yönelik banka kredilerinin azalması, imalat sanayi haftalık veya aylık çalışma saatlerinin yetersizliği, işsizlik oranının artması, reel sektör sabit sermayesinin azalması, yatırımların azalması, kapasite kullanım oranı ve imalat sanayi üretim endeksindeki büyüme gibi kavramlar ve süreçler etkili olmaktadır (Yücel, 2013). Özellikle ürün ticareti ve hizmet alanlarında sunum-istem uyumsuzlukları, istihdam oranının düşmesi, enflasyon değerinin artması, iktisadi durgunluk ve istikrarsızlık reel sektörde ani olumsuz değişimlere neden olmakta ve bu da ekonomik krizi tetiklemektedir (Tezer, 2016).

Ekonomik Krizleri Açıklamaya Yönelik Modeller

Ekonomi alanyazınında krizleri tanımlamak için değişik modeller geliştirilmiştir. Birebir krizleri tanımlamak ve modellemek olanaklı olmamakla birlikte bu kuramsal modeller krizlerin belirtilerini anlamak yönünden yararlı olmaktadır. Bu kuramsal modeller aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (Sevim, 2012).

Birinci Nesil Modeller: Bu modeller ilk olarak Krugman (1979) tarafından geliştirilmiş, Flood ve Garber (1984) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu modellerin tanımına göre finansal krizler, yapısal dengesizliklerden veya sürdürülemez makroekonomik politikalar ve sabit kur arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bu modeller çerçevesinde spekülasyon atakların kriz oluşumundaki etkisi de incelenmektedir (Erkekoğlu ve Bilgili, 2005; Teymen, 2012). Bu modelde devletin sürekli bütçe açığı vermesi, kontrolsüz para basımı devalüasyon beklentilerinin artmasına neden olmaktadır. Ekonomistler, bu modele göre Merkez Bankasının spekülasyon adımlarda döviz açığını kapatabilmek için dışardan döviz almak gibi uygulamalara sıcak bakmamasını eleştirmektedirler (Sevim, 2012).

İkinci Nesil Modeller: Avrupa’da 1992 yılında büyük bir ekonomik kriz yaşanmış ve bu kriz mevcut modellere göre tanımlanamamıştır. Bunun üzerine Obstfeld (1994) tarafından 1994 yılında ikinci bir model geliştirilmiştir. Yüksek faizin ve işsizliğin tetiklediği “Avrupa Krizi” gibi krizleri açıklayan bu modellere göre politikacıların uygulamaları ve yatırımcılar arasındaki sorunlar krizlere neden olmaktadır. Bu tür modellere göre piyasa katılımcılarının beklentileri çoklu dengeye neden olabilmektedir (Ergenç, 2009; San Francisco Federal Bankası, 2011).

Üçüncü Nesil Modeller: 1997 yılında Doğu Asya ülkelerinde yaşanan ekonomik krizler için geliştirilen modeller üçüncü nesil model olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkelerde işsizlik, enflasyon ve makroekonomi politikaları ile sabit kur sistemi arasında tutarsızlık gibi sorunlar olmamasına karşın ekonomik kriz yaşanmıştır. Üçüncü nesil modele göre bu krizin üç boyutu; ahlaki tehditler, bankacılık sektörünün mali yapısındaki aksaklıklar ve yayılma tehdidi olarak tanımlanmaktadır. Bu tür modellerde hükümetler ve büyük firmaların ilişkileri önemli bir etkidir (Sevim, 2012).

Dışsal Etmenlere Vurgu Yapan Modeller: Bu tür modeller özellikle dışsal faktörlere vurgu yapmaktadır. Özellikle dış ülkelerde oluşan krizler ve kriz yönetimleri belirleyici etkidir (Yaman, 2010).

Ekonomik krizler tüm ülkede sosyal ve ekonomik anlamda tüm kurumları olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda eğitim kurumları da ekonomik krizlerden çok fazla etkilenen kurumlar arasında yer almaktadır. İstihdam, bilimsel ve eğitimle ilgili çalışmalara ayrılan ödenekler üzerinde uygulanan tasarruf tedbirleri eğitim öğretim uygulamalarının aksamasına hatta dünya ölçütlerinin gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda eğitim finansmanının kısıtlanması bir bakıma eğitim hakkının da kısıtlanması anlamına gelmektedir.

Eğitim Hakkı ve Finansmanı

Geçmişten günümüze toplumların varlığını devam ettirebilmeleri, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmeleri hem iktisadi hem de sosyal alanlarda gelişebilmeleri ancak eğitimle olanaklı olmuştur. Öyle ki küresel ölçekte ekonomide rekabet gücünü belirleyen en önemli öğelerden birisi eğitimidir. Özellikle bugün tüm dünyada teknolojiyi üretip kullanabilen, uygulayabilen yetenekli insanların eğitimleri ve bu eğitimlerin finansmanı önemli bir konu olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalarda gelişmiş toplumların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu, gelişmemiş toplumlarda eğitimin düşük ve eğitim olanaklarının kısıtlı olduğu saptanmıştır (Gökbunar ve Mutur, 2000). Bu kapsamda dünyada sosyal devletler sistemlerinde hem İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi hem de Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince herkesin eğitim hakkına sahip olduğu kabul edilmiş olup devletlerin kendi anayasalarında da eğitim hakkı ilkesi yer almıştır (Soydan, 2018).

Toplumların gelişmesi, rahat ve çağdaş sosyal düzeye ulaşması, devletlerin hem kendi içinde hem de uluslararası arenada güçlü olabilmesi eğitim hizmetlerinin niteliği ile yakından ilişkilidir. Özellikle devletlerin ekonomik anlamda güçlü olması ve gelişmesi ancak eğitilmiş nitelikli bir toplum alt yapısı ile olanaklı olmaktadır. Eğitilmiş toplum her alanda gelişmeyi izleyerek ve değişime uyum sağlayarak ulusal gelirlerini artırabilmekte, dolayısıyla küresel ekonomide rekabet ortamlarına katılabilmektedir. Eğitim hizmetleri bu bağlamda iktisadi alanda ekonomik istikrarın ve kalkınmanın sağlanmasında önemli ve ilk yatırım aracı olarak büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak eğitim hizmetleri ile her alanda nitelikli personelin yetişmesi, bu sayede iş gücü ve kaynakların verimli kullanılması bilincinin gelişmesi devletlerin gelişmesini doğrudan etkilemektedir (Arabacı, 2011).

Mesleki yeterlik ve donanıma sahip insan kaynaklarını yetiştiren önemli bir sistem olan eğitim bireylerin ilgisini aynı zamanda yeteneklerini de temel alarak bilimsel düşünebilme gücü ve toplumun gerek duyduğu nitelikli işgücünün gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte pozitif düşünebilen, algılama becerisi yüksek, karşılaştığı sorunları çözebilme kabiliyeti oluşmuş, öğrenmeyi öğrenme kavramını anlamış, nitelikli, bilgi çağı insanını yetiştirme sorumluluğu da yine eğitimin önemli bir alanı olarak görülmektedir (Tuzcu, 2004). Toplum ve devletlerin hem toplumsal hem uygar hem de ekonomik olarak yükselmesine büyük katkısı olan eğitim hizmeti ile hemen her alanda olumlu gelişmeler ve değişimler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Şener, 1987).

- Siyasi karar alma ve uygulama alanlarında etkili ve doğru etkinliklerde bulunma
- Ekonomik ve reel sektörde gelişmeye olumlu etki etme
- Sosyal yaşamı olumlu etkileme,
- Bireylerin, dolayısıyla toplumların yaşam niteliğini artırma,
- Toplumda zararlı alışkanlıkların ve öğelerin azalmasını sağlama,
- Toplum ve devlet arasındaki karşılıklı sorumluluk bilincinin artması.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim ile ilgili finansman, eğitim hizmetlerini gerçekleştirebilmek için gereken maddi ve mali kaynakların oluşturulması, bu kaynakların farklı farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kişilere veya gruplara, farklı coğrafi alanlara dağılımını kapsayan süreç olarak tanımlanmaktadır. Eğitim maliyeti okul, eğitmen, eğitim araç ve gereçleri gibi olanakların karşılanması ve dolayısıyla eğitim etkinliklerinin niteliğinin artması için devlet bütçesinden veya özel kuruluşlardan aktarılan fonlarla sağlanmaktadır (Balcı, 2005). Bu finansman türü kapsamında devlet tarafından ayrılan bütçe, kamu fonları, öğrenci harçları, sınav ve kayıt harçları, eğitim araç-gereçleri için yapılan özel eğitim harcamaları, özel fon gibi finans türleri yer almaktadır. Bununla birlikte farklı ülkelerde eğitim hizmetinin hem nicel hem de nitel düzeyi; eğitim için ayrılan finansal kaynaklara ve bu kaynaklarla sağlanan olanakların niteliğine eğitimde kullanılan teknolojiye, eğitim sisteminin yapısına ve bu sistemin işleyişine bağlıdır (Özker ve Esener, 2009). Özellikle küresel dünyada 1980’li yıllardan itibaren teknoloji, ekonomi, sosyal ve bilim alanlarındaki gelişmelerin ve değişimlerin sonucunda eğitime daha çok kaynak ayrılması, hatta bu konuda özel girişimlerin özendirilmesi anlayışı gelişmiştir (Bircan, 1991). Dünyada bazı ülkelerde belirli eğitim basamaklarında ulaşım hizmetleri, ders kitapları, eğitimde kullanılan araçlar

gibi olanaklar devlet tarafından karşılanırken, bazı ülkelerde yerel toplum ve aileler eğitime katkı sağlamaktadır (Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997). Devlet tarafından finanse edilerek açılan ve yine devlet tarafından eğitim masraflarının karşılandığı, öğretmenlerin atandığı okullarda olanak ve kaynaklar okul yöneticileri tarafından düzenlenmektedir. Bu bağlamda eğitim finansmanında önemli bir konumda bulunan okul yönetimine düşen görev de okulu hedeflerine uygun olarak yönetmek, ancak yönetirken de elindeki maddi olanakların ve sahip olduğu insan kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır (Bursalıoğlu, 1999).

Yaşanan teknolojik, ekonomik ve bilimsel gelişmeler sonucunda eğitimin öneminin günden güne arttığı küresel dünyada özellikle eğitime kaynak sağlamak için farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Bunlardan birincisi “kamu finansmanı” yaklaşımı olup bu anlayışta eğitim harcamaları kamu bütçesinden sağlanmaktadır. Burada devletin eğitim finansmanına vergileri kullanarak doğrudan katılımı söz konusudur. İkincisi “özel finansman” yaklaşımı olup bu anlayışta eğitimle ilgili finansal kaynaklar öğrenci aileleri tarafından karşılanmaktadır. Devlet burada eğitim maliyetleri ve vergiler konusunda özel sektörü desteklemektedir. Üçüncü yaklaşım ise “karma finansman” yaklaşımı olup bu anlayışta eğitimden yararlanan her kesim doğrudan veya dolaylı olarak eğitimin finansına katılmaktadır. Burada finansmana devlet vergilerle değil harçlarla destek vermektedir (Kurul Tural, 2002).

Toplumda eğitim alanında istek ve yönelimler hem artmakta hem de çeşitlenmektedir. Eğitimin niteliğinin artmasına yönelik beklentilerin artması ile eğitim finansmanına ayrılan kamusal kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Ülkelerin ekonomik alanlarda yaşadığı dış borçların artması, kamu gelirlerinin azalması, işsizliğin artması gibi sorunlar eğitim finansmanını dolayısıyla eğitim etkinliklerinin niteliğini doğrudan etkilemektedir (Akçacı, 2013).

Devletin kontrolünde bulunan kamu kaynakları ülkenin başarılı ve gönenc geleceği adına öncelikli olarak eğitim etkinliklerinde kullanılmalıdır. Fakat bu kaynakların azalması devletin eğitime desteğinin azalmasına, ailelerin bireysel olarak eğitim harcamalarının artmasına neden olmaktadır (Burns ve Köster, 2016). Bu nedenle devletçe eğitim için ayrılan bütçesinin nasıl kullanıldığı işlevsel ve ekonomik alanlara göre belirlenmelidir.

Türkiye Eğitim Sistemi ve Finansmanı

Ülkelerin gelir düzeyleri yükseldikçe ailelerin bireysel eğitim harcamalarındaki payları da azalmaktadır. Gelir düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerde eğitime ayrılan finansal desteğin çok yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Aksine düşük gelirli ülkelerde başka devletlerin ve uluslararası örgütlerin eğitim etkinliklerine desteklerinin yaklaşık %12 olduğu belirlenmiştir (GEM Report Education Progress, 2019). Aynı zamanda Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment, PISA) 2018 araştırmasına göre eğitim kurumlarına öğrenci başı yapılan harcamanın artması ile ortalama başarının arttığı belirlenmiştir (Schleicher, 2019).

“Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi (Education 2030 Framework for Action)” programı kapsamında “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4: Nitelikli Eğitim” için eğitim finansmanı alanında ülkelerin önemli ölçüde kaynak ve mali bütçe ayırmaları gerekmektedir. Programa göre ülkelerin kamu harcamalarının %15 ila %20’sinin eğitim harcamalarına ayırması veya eğitim finansmanının GSYH’ye oranının %4-6 olması öngörülmektedir. Tüm dünyada genel ortalamaya bakıldığında ülkelerin GSYH’nin ortalama %4,4’ünü eğitim hizmetleri için ayırdığı ve kamu harcamalarının yaklaşık %14,1’inin eğitim harcamalarından oluştuğu görülmektedir. Fakat yapılan değerlendirilmelerde tüm ülkelerin yaklaşık %25’inin eğitim finansmanının bu değerlerin altında kaldığı saptanmıştır (GEM, 2019).

Ülkemizde eğitim hizmetlerinin tüm kamu harcamaları arasındaki dağılımı incelendiğinde kamu eğitim bütçesi; Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), kamu üniversiteleri ve yükseköğretim kurumları bütçelerinden oluşmaktadır (Karakütük, 2020). 2020 yılında ülkemizde toplam eğitim bütçesi ise 177.605.504.000 TL olarak belirlenmiş olup bu miktar merkezi yönetim bütçesinin %16,2’si, GSYH’nin ise %3,7’sine denk gelmektedir. Sonuç olarak “Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi” kapsamında değerlendirildiğinde Türkiye’de tüm kamu harcamaları içinde toplam eğitim bütçesinin payının %16,2 olması ölçüt uygun iken GSYH’ye oranı ölçütlere uygun görülmemektedir (Eğitim İzleme Raporu [EİR], 2020).

Genel olarak 2020 verileri incelendiğinde toplam eğitim bütçesinin %77’sini Milli Eğitim Bakanlığı’na, %22’si Yükseköğretim Kurulu’na ve üniversitelere, %1’i Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi’ne ayrılmış olduğu görülmektedir (MEB, 2023).

Milli Eğitim Bakanlığı 2022-2023 istatistikleri incelendiğinde yıllara göre Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'ye oranının, merkezi yönetim bütçesine oranlarına göre daha az değişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin 2014 yılında GSYH'ye oranının 2016 yılında ise merkezi yönetim bütçesine oranının en yüksek değerde olduğu görülmektedir. Yine 2020 yılında toplam eğitim bütçesinin GSYH'ye oranı %0,02 puan artarak %3,65, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesininki ise %0,01 puan artarak %2,6 olduğu görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023). Bununla birlikte 2016 yılından itibaren GSYH'ye oranlarının aksine hem toplam eğitim hem de Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesinin merkezi yönetim bütçesindeki payında azalma görülmektedir.

2012 yılında Türkiye'de ilk ve orta öğretim kesintili olarak 12 yıla çıkarılmış olup yükseköğrenim ise yüksekokul ve fakültelerde alanlara göre 2-6 yıl arasında değişmektedir. Ülkemizde Anayasa'nın 42. Maddesi "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" gereğince eğitim ve öğretim hizmetleri uygulanmakta olup gerektiğinde aileler bazı okul giderlerini karşılamak için Okul-Aile Birliği kanalıyla eğitimle ilgili finansmanlara isteğe bağlı olarak katılmaktadırlar.

Devlet tarafından eğitim harcamalarına destek olma kapsamında okul ders kitapları, 2003-2004 öğretim yılından itibaren ilköğretimde, 2006-2007 öğretim yılından itibaren de ortaöğretimde ücretsiz olarak sağlanmaktadır (MEB, 2010). Türkiye İstatistik Kurumu (2019) verilerine göre; aileler öğretim harcamalarının %0,8'ini okul öncesi; %38'ini ilkokul ve ortaokul; %6,2'sini lise; %45'ini yükseköğrenim kademelerinde yapmaktadır (TÜİK, 2019). Ülkemizde kamu eğitim sisteminin finansmanı için, okul öncesi eğitimden üniversiteye kadar her düzeyde eğitime devlet bütçesinden kaynak ayrılmaktadır. Ayrıca Çıraklık ve Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Fonu kaynakları, il özel idarelerinin kaynakları, döner sermayelerden elde edilen gelirler, halk katkısı gelirleri, Milli Eğitim Vakfı gelirleri, öğrenci harçları, dış krediler ve burslardan elde edilen gelirler merkezi yönetim bütçesini oluşturmakta ve bu bütçe doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi olarak ayrılmaktadır (MEB, 2019).

Ülkemizde okul öncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise kademelerindeki okullarda öğretmen maaşları, okul binası ve donanımı ile ilgili eğitim finansmanı devlet tarafından karşılanmaktadır (MEB, Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, 2004). Yine ilk ve orta kademedeki özel okullarda devlet tarafından vergi indirimi, arazi tahsis gibi konularda destek sağlanmaktadır (İnandı,

2005). Bununla birlikte dernekler, özel kurum ve kuruluşlar gönüllü olarak okulların yapım, bakım ve onarımını üstlenebilmekte, okulun gerek duyduğu eğitim araç-gereçlerini okullara bağışlayarak destek olmaktadır (MEB, Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği, 1964; UNESCO, 2004).

Ülkemizde yükseköğrenim yapan üniversiteler Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) denetiminde olup hem döner sermaye işletmeleri ile kendi kaynaklarını oluşturabilmekte hem de devletin genel bütçesinden pay almaktadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981). Ayrıca gereksinim sahibi öğrenciler için Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) tarafından burs ve kredi verilmekte, barınmaları için yurt olanakları sağlanmaktadır. Yükseköğrenim kademesinde öğretim hizmeti veren vakıf yükseköğretim kurumları için devlet tarafından vergi indirimi ve arazi tahsisatı yapılarak eğitim hizmetleri desteklenmektedir. Ayrıca devlet üniversitelerinde 2012 yılından itibaren ikinci öğretimde öğrenim gören öğrenciler hariç öğrencilerden herhangi bir ücret alınmamaktadır. Tüm üniversitelerin bütçeleri her aşamada merkezi yönetimin denetiminde olup bütçeler Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmaktadır (Eurybase, 2007).

Yine Devlet bütçesinde kamu üniversitelerinin payı yaklaşık %94,73; vakıf üniversitelerin payı ise yaklaşık %5,12 olarak belirlenmektedir. Bunun yanında üniversitelerin toplam bütçelerinin yaklaşık %41'i kendi işletmelerine ait döner sermaye kaynaklarından karşılanmaktadır (Eurybase, 2007).

Ülkemizde Temel Eğitime Destek Projesi, Ortaöğretime Destek Projesi, Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi gibi projeler ile uluslararası kuruluşlardan ve özel sektörden projelerin amaçları doğrultusunda da eğitime kaynak sağlanmaktadır (Eurybase, 2007). Aynı zamanda bazı şirketler, sivil toplum kuruluşları ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirilen projeler aracılığıyla dolaylı olarak eğitim finansmanına katkı sağlamaktadır (Aksoy, 2011).

Ülkemizde eğitim alanında daha da ileriye gitmek, her türlü değişime ve gelişime uyum sağlayabilmek için eğitim alanında değişik projeler hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamalardan çoğu gerek sosyal gerekse ekonomik nedenlerden dolayı yarım bırakılarak yeni projeler denenmiştir. Bu kapsamda 2018 yılında “2023 Eğitim Vizyonu” projesi ile Cumhuriyet'in 100. yılında eğitim sisteminde atılacak adımlar belirlenmiştir. Bu proje maddelerinde temel eğitimin kamusal eğitim olarak verildiği, eğitimin finansal kaynaklarının değişimini, çeşitlenmesini hedeflemiş, bu hedef doğrultusunda da eğitimde özel sektöre düşen payı arttırmayı amaçlayan, eğitimin

özelleştirilmesinin önünü açan, eğitim harcamalarında uluslararası akışkanlığın artırılmasına yönelik ve okulların kendi finansal kaynaklarını yaratacakları maddelere aslında neoliberal politikaların baskın olarak hissedildiği maddelere yer verilmiştir (2023 Eğitim Vizyonu, 2018).

Tüm toplumlarda çağdaş uygarlık düzeyine çıkabilmek ancak eğitimle olanaklıdır. Bu nedenle eğitim alanında yapılan her türlü reformist uygulamanın başarılı olması; eğitim uygulamalarına ayrılan finansman kaynağı ve bu kaynakların verimli kullanılması ile doğru orantılıdır. Ülkemizde de 2011-2020 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı yatırımlarına ayrılan kaynakların genel bütçe içindeki oranı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1

Milli Eğitim Bakanlığı Yatırım Ödeneği Değişimi

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
MEB Yatırım Ödeneğinin Kon./Merkezi Yön. Bütçe Yatırım Ödeneğine Oranı(%)	9,3	9,3	11,8	14,3	13,6	12,2	10,9	11,2	8,7	9,3

Kaynak. MEB, 2019

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesindeki yatırım harcamaları yeni okul yapımı, yeni derslikler kurulması, alt yapı çalışmaları gibi daha uzun vadedeki hedefleri kapsayan harcama türüdür. Tablo 1’de Milli Eğitim Bakanlığı yatırım ödeneğinin yıllara göre değişimi incelenirse Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi içindeki yatırım ödeneğinin genel olarak %10 seviyelerinde seyretmiş, 2014 yılında %14,3 ile en yüksek oranda, 2019 yılında ise %8,7 oranla en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi içerisindeki bu oranın azlığı eğitim harcamalarında uzun vadede hedefler ortaya konulmadığı ve yatırım yapılmadığını göstermektedir.

Eğitim Harcamaları ve Sınıflandırılması

Ülkemizde eğitim harcamaları bütçedeki harcama türü ekonomik ayırımına göre ve eğitim düzeylerine göre sınıflandırılmaktadır. Yatırım harcamaları devletin kamusal hizmet için yaptığı harcama kalemlerinden oluşmaktadır. Cari harcamalar ise personel maaşlarını (sosyal yardım, ek ücretler gibi) ve diğer cari (tüketim malı alımları, demirbaş

ve malzeme) harcamaları kapsamaktadır. Özellikle iktisadi gelişmeyi doğrudan etkileyen beşerî sermaye yatırımı olarak kabul edilen yatırım alanları sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır. Ayrıca sabit üretken kurumlar veya tesisler etkin kullanılmadığında cari harcamalardaki artış oranı kamu hizmetinin etkisini dolayısıyla personel harcamalarını ve istemin de artmasına neden olmaktadır. Örneğin kamu hizmetindeki tesislerin tam kapasiteyle kullanılmaması, örneğin akademisyen olmadığı için üniversitelerde derslerin boş geçmesi, öğretmeni olmayan okullarda öğretim hizmetlerinin verilememesi, okulsuz köylerde eğitim öğretimin yapılamaması gibi durumlar ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bir başka kamu harcamaları yatırım amaçlı yapılan harcamalardır. Bu harcama kalemi tüm ülke ekonomisinin hacmini artırmaktadır. Özellikle de eğitim alanında yapılan yatırım harcamaları ile eğitilmiş ve nitelikli beşerî sermaye olarak geleceğe yatırım yapılmaktadır. Aynı zamanda bu türlü yatırım harcamaları üretim alanında ekonomiye katkı sağlamaktadır (Tuzcu, 2004).

Türkiye’de eğitim hizmetleri kapsamında yapılan harcama türleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Yolcu ve Kurul, 2009):

Cari Harcamalar: Bu harcamalar kapsamında çeşitli personel harcamaları (öğretmen, memur, sözleşmeli personel, yönetici maaşları, sosyal yardım ve işçilik ödemeleri, üniversite ödenekleri, teşvik ve ödüller, yolluk ödemeleri, tazminat, fazla mesai ücretleri), çeşitli hizmet alımları (muhasabe veya müşavir gibi kuruluşlara yapılan ödemeler, teknik donanım, bina, taşıt ve teçhizat onarımları), tüketim malları ve malzeme alımları (kırtasiye, fotokopi makinası, akıllı tahta, kamera, internet erişimi, telefon, faks, savunma malzemesi giderleri, elektrik, su, doğalgaz giderleri, kiralar, tören ve ağırlama, büro malzemeleri giderleri).

Yatırım Harcamaları: Muhasebe veya müşavir gibi kuruluşlara yapılan ödemeler, taşıt, bilgisayar, akıllı tahta, tablet, kamera gibi teknik materyal alımı, ek bina ve onarım giderleridir.

Transfer Harcamaları: Diğer bir harcama türü olan transfer harcamaları gelir transferi, sermaye transferi, dolaylı- dolaysız transferler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda bina satın alımları, kurumlara katılma payı, sermaye teşkilleri, iktisadi transfer ve yardımlar, mali transferleri kapsamaktadır. Bu tür harcamalar 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında yapılmaktadır. Sosyal faaliyetleri desteklemek için ödül ödemeleri, yapılan her türlü işin bedelinin ödenmesi, burs ödemeleri transfer harcamaları kapsamında yer almaktadır.

Eğitim Türleri ve Harcamaları ile Ulusal Ekonomideki Payı

Ülkemizde eğitim kademelerine göre eğitim hizmetleri harcamaları genel olarak; okulöncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim (Anadolu liseleri, fen liseleri, teknik ve mesleki liseler), yükseköğretim (ön lisans, lisans ve yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik, tıpta uzmanlık) olarak ayrılmaktadır.

Eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı değerlendirilirken eğitim için ayrılan kaynakların milli ekonomideki gelirler kalemindeki yeri ve payı büyük önem taşımaktadır. Bu değerlendirme yapılırken eğitim harcamalarının merkezi yönetim bütçesi içindeki değeri ve eğitim harcamalarının GSMH'ye oranları dikkate alınmaktadır (Soydan, 2018).

Eğitim Harcamaları ve Merkezi Yönetim Bütçesindeki Oranı

Kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için ulusal kamu bütçesi ve gelir kaynaklarının değerlendirilmesi ve eşgüdümünün daha kolay ve dengeli yapılabilmesi için merkezi yönetim bütçe kavramını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda kamu kurum ve kuruluşlarının ayrı kalemlerdeki bütçesi merkezi yönetim bütçesi altında toplanmaktadır. Günümüzde kullanılan bu sistemde genel, özerk ve katma bütçeler bir arada değerlendirilerek bu toplam bütçeden hazine yardımları, katma ve genel bütçelere ödemeler gerçekleştirilmektedir (Herekman, 1996).

Belirlenen merkezi yönetim bütçesinde eğitim hizmetleri için Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu bütçelerine pay verilmekte, bu oran ne kadar yüksek olursa eğitim hizmetlerinin niteliği de orantılı olarak artmaktadır. Sonuç olarak da eğitime yatırım başarılı kuşakların yetişmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda eğitim harcamalarının toplam kamu harcamalarındaki payı değerlendirilirken Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerin personel giderlerini, cari harcamaları, yatırım harcamaları kapsayan toplam harcamaların genel ve merkez yönetim bütçe harcamaları oranlarına bakılmaktadır. Tablo 2'de 1980-2003 yılları arasında Türkiye'de eğitim harcamalarının konsolide bütçe harcamalarına oranlarının karşılaştırılması verilmiştir (Yılmaz, 2003).

Tablo 2

Eğitim Harcamalarının Merkezi Yönetim Bütçe Harcamalarına Oranı (1980-2003)

Yıllar	Cari	Personel	Personel Dışı	Yatırım	Transfer	Toplam
1980	27,7	39,8	7,2	10,5	1,4	16,6
1981	27,1	39,1	7,1	10,1	1,3	15,1
1982	26,6	38,9	6,8	9,6	1,2	14,7
1983	26,6	38,3	6,8	9,7	1,3	14,2
1984	25,6	38,4	6,4	7,9	3,4	14,3
1985	25,3	37,4	6,4	7,2	4,6	14,5
1986	24,6	36,9	6,0	6,6	4,8	14,1
1987	25,5	34,0	7,1	9,4	4,2	15,1
1988	26,2	34,4	7,3	14,6	3,4	16,5
1989	28,4	34,9	6,4	17,9	3,4	20,2
1990	30,5	36,0	7,8	20,7	5,7	24,1
1991	29,3	33,5	8,9	21,0	3,9	21,5
1992	30,0	34,1	8,5	31,6	5,5	24,5
1993	30,5	34,5	9,5	25,4	3,9	22,0
1994	27,8	32,7	7,9	24,6	3,3	20,1
1995	27,7	33,2	8,1	23,5	2,8	18,6
1996	27,7	34,1	7,3	23,4	2,7	17,8
1997	27,2	34,1	7,2	23,7	2,2	16,6
1998	29,1	36,4	7,5	31,5	3,4	20,5
1999	28,6	35,8	6,7	33,2	2,6	19,1
2000	27,3	34,9	6,5	29,1	2,7	18,0
2001	27,7	34,9	6,8	23,5	2,5	17,8
2002	29,0	36,1	8,4	23,3	2,1	17,5
2003	28,5	35,6	8,1	22,7	2	17,1

Kaynak. Maliye Bakanlığı, 2004; Akt.Özsoylu,2006

Tablo 2’de yapılan bu rasyo analiz devleti yöneten siyasi partilerin izlediği politikalar, genel ve yerel seçimler, ekonomik programlar ve kaynakların durumu ile yakından ilgilidir. Tablo 2 incelendiğinde merkezi yönetim bütçesinden eğitim harcamalarına ayrılan kaynağın fazla iniş çıkış gösterdiği, istikrarsız bir seyir izlediği gözlenmektedir. Bunun başlıca nedeni bu dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerdir. Örneğin 1994’te yaşanan ekonomik krizlerde kamu bütçesinden eğitime ayrılan pay yüzde olarak azalmaya başlamış, bu azalma 1998 yılına kadar devam etmiştir. 1999 yılında ve 2001 yılında yaşanan ekonomik krizler de yeni bir düşüş yaşanmasında etkili olmuştur. 1994 yılında yeni bir istikrar programının uygulanması sonucunda özellikle personel harcamalarında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. 1998’de sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi 1998 yılında eğitim harcamaları payını %20’ye çıkarmış fakat sonraki yıllarda 2000-2001 ekonomik krizlerinde IMF’ye bağlı istikrar programının etkisiyle bu pay yaklaşık %17’ye kadar gerilemiştir (Özsoylu, 2006).

Yatırım harcamalarının diğer sektörlerdeki özellikle ekonomideki gelişmelere göre şekillendiği bu nedenle konsolide bütçedeki payının da buna paralel olarak değiştiği

saptanmıştır (Kavak ve Ekinci, 1994). Tablo 2 incelendiğinde merkezi yönetim bütçesinden en fazla payı alan bir diğer kalem personel harcamalarının olduğu görülmektedir. Personel harcamalarının da belirli dönemlerde özellikle ekonomik istikrarla paralel olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin personel harcamaları 1990'da %36 gibi bir değerde iken 1994'te bu değer %32'ye gerilemiştir. Yine transfer harcamaları da 1990'da %24 iken 1994'te %20'ye kadar gerilemiştir. Sonuç olarak eğitim harcamalarının konsolide bütçede ekonomik politikalar ile paralel inişler ve çıkışlar yaşadığı, kamu istikrar ve tasarruf uygulamalarından eğitim harcamalarının doğrudan etkilendiği saptanmıştır. Bununla birlikte eğitim harcamalarının düşük olduğu dönemlerde ulusal gelir ve konsolide bütçe harcamalarının da düştüğü görülmektedir (Ergen, 2004; Otker-Robe ve Podpiera, 2013).

Eğitim Harcamaları ve GSMH İçindeki Oranı

Ekonomik göstergelerde eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı ülkedeki katma değerlerin tamamının ne kadarının eğitim hizmetleri için kullanıldığını göstermektedir. Tablo 3'te 1980-2003 döneminde kamuya ait eğitim harcamalarının GSMH içindeki payına yönelik veriler yer almaktadır.

Tablo 3

1980-2003 Döneminde Kamuya Ait Eğitim Harcamalarının GSMH İçindeki Payı

Yıllar	(1) GSMH (Bin YTL)	(1a) %	(2) MEB Bütçe Harcaması (Bin YTL)	(3) YÖK+Üni Bütçe Harcaması (Bin YTL)	(4) 2+3 Top.Bütçe Eğit. Harcaması	(5) (2/1)	(6) (3/1)	(7) (4/1)
1980	5.303	4,4	91	26	117	1,72	0,50	2,2
1981	8.023	5,7	136	40	176	1,70	0,50	2,1
1982	10.612	4,6	175	48	223	1,65	0,45	2,0
1983	13.933	4,2	259	82	341	1,86	0,59	2,45
1984	22.168	7,1	365	112	477	1,65	0,51	2,15
1985	35.350	4,3	506	167	673	1,43	0,47	1,90
1986	5.115	6,8	718	243	961	1,40	4,75	1,88
1987	75.019	9,8	1.189	384	1.573	1,58	0,51	2,10
1988	129.175	1,5	2.043	603	2.646	1,58	0,47	2,05
1989	230.370	1,6	4.711	1.308	6.019	2,04	0,57	2,61
1990	397.178	9,4	9.988	2.855	12.843	2,51	0,72	3,23
1991	634.393	0,3	17.533	5.340	22.873	2,76	0,84	3,61
1992	1.103.605	6,4	34.524	9.876	44.400	3,13	0,89	4,02
1993	1.997.323	8,1	62.725	18.438	81.163	3,14	0,92	4,06
1994	3.887.903	-6,1	89.695	31.001	120.696	2,31	0,80	3,10
1996	14.978.067	7,1	308.669	127.065	435.734	2,06	0,85	2,91
1997	29.393.262	8,3	680.610	280.295	960.905	2,32	0,95	3,27

(Devam ediyor)

Tablo 3 (Devam)

1980-2003 Döneminde Kamuya Ait Eğitim Harcamalarının GSMH İçindeki Payı

Yıllar	(1) GSMH (Bin YTL)	(1a) %	(2) MEB Bütçe Harcaması (Bin YTL)	(3) YÖK+Üni Bütçe Harcaması (Bin YTL)	(4) 2+3 Top.Bütçe Eğit. Harcaması	(5) (2/1)	(6) (3/1)	(7) (4/1)
1998	53.518.332	3,9	1.435.675	497.801	1.933.476	2,68	0,93	3,61
1999	78.282.967	-6,1	2.481.260	830.848	3.312.108	3,17	1,06	4,23
2000	125.596.129	6,3	2.460.792	1.256.792	3.717.584	1,96	1,00	2,96
2001	176.483.963	-9,5	5.145.078	1.875.366	7.020.444	2,92	1,06	3,98
2002	273.463.168	7,8	8.043.014	3.108.077	11.151.091	2,94	1,14	4,08
2003	356.680.880	9,4	8.757.055	3.584.103	12.341.158	2,45	1,01	3,46

Kaynak. Maliye Bakanlığı, 2004. Akt. Özsoylu, 2006

Tablo 3'teki verilerin incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerin eğitim hizmetleri harcamalarının GSMH'ye oranının yaklaşık %3,1 olduğu gözlenmektedir. 1986 yılında bu oran %1,88 ile en düşük değeri alırken 1999 yılında %4,23 ile en yüksek değeri almıştır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı ortalama %2,3, Yükseköğretim Kurulu ve üniversite harcamalarının GSMH'ye oranı ortalama %0,77 olarak belirlenmiştir. Tablo 3'e göre 1993-1999 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı'nın payı en yüksek düzeyde iken Yükseköğretim Kurulu'nun payının 1997 yılında en yüksek düzeye çıktığı görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu'nun payındaki değişkenliğin nedeni ise açılan yeni üniversitelerdir. Yine 1991 yılı dışındaki yıllarda GSMH'nin büyüme oranlarındaki daralma eğitim harcamalarını da etkilemiştir. Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde eğitim harcamaları ile tasarruf tedbirlerinin uygulandığı dönemlerde kamu kesintileri nedeniyle zıt bir ilişki söz konusudur. Örneğin 1999 yılında %4.23 olan eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı, 2000 yılında tasarruf tedbirleri programının uygulanmasının ardından %2,96'ya gerilemiştir (Özsoylu, 2006).

Eğitim Harcamaları ve OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması

Tablo 4'te OECD ülkelerinde eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSYH'ye oranı gösterilmiştir.

Tablo 4

OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSHY'ya Oranı (%) (2019)

Ülke	%	Ülke	%
Avustralya	5,2	Kore	5,0
Avusturya	4,4	Luxemburg	3,0
Belçika	5,2	Meksika	4,8
Kanada	5,2	Hollanda	4,6
Çek C.	3,1	Y. Zelanda	6,1
Şili	6,2	Norveç	5,8
Finlandiya	4,9	Polonya	4,1
Fransa	4,7	Portekiz	4,8
Almanya	3,6	Slovakya	3,5
İsrail	5,4	İspanya	4,0
Macaristan	4,1	İsveç	4,5
İrlanda	3,2	İsviçre	5,7
İtalya	3,3	Türkiye	5,1
USA	5,7		
İngiltere	5,8	OECD ort.	4,5

Kaynak. OECD, 2019

Tablo 4'teki verilere göre Türkiye eğitim harcamalarına kaynak ayırma konusunda diğer birçok OECD ülkelerinden geride yer almaktadır. Gelişmekte olan tüm ülkelerde bu oranın yüksek tutulması ekonomi alanında gelişebilmeleri, işsizlik ve enflasyonla mücadele edebilmeleri açısından son derece önemli olup eğitim harcamalarına yeterli kaynak ayırmaları gerekmektedir. Hatta UNESCO ve Dünya Bankası verilerine göre gelişmiş ülkelerde öğrenci başına düşen eğitim kaynağı oldukça yüksektir. 2019 yılına ait verilerde eğitime harcamaları dikkate alındığında en az oran %3,0 ile Luxemburg'a ait olup, en yüksek oran %6,2 ile Şili'ye aittir. Türkiye ise OECD ortalamasının biraz üstünde bir yüzdeye sahiptir

Tüm dünyada küreselleşme ile birlikte eğitim sektöründe önemli değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Gelişen ekonomi ve teknolojinin etkisiyle özellikle AB VE OECD ülkelerinde eğitim finansmanı için ayrılan kaynaklar da artırılmıştır. Bu konuda bu ülkelerle karşılaştırıldığında eğitim finansmanına kaynak ayırma ve destekleme konusunda maalesef birçok ülkeye göre Türkiye geride kalmıştır. 2016 yılına ait veriler karşılaştırıldığında eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı Türkiye'de ve OECD ülkelerinde ortalama %3,5 olarak, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ortalama %3,3 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye ve diğer OECD ülkeleri arasında yapılan bir diğer karşılaştırmada; ilk ve ortaöğretim kademelerinde, Türkiye'de en fazla harcama %1,5 ile

ortaöğretim, en az harcama %1 ile ilkokul kademesinde, OECD ve AB ülkelerinde ise, en fazla harcama sırasıyla ortalama %1,5 ve %1,3 ile ilkokul kademesinde yapıldığı belirlenmiştir. Özellikle eğitim harcamalarının ilk kademelerde daha fazla yapılması okullaşma oranının artmasına katkı sağlamaktadır (OECD, 2019).

Türkiye’de 2014 Dünya Bankası verilerine göre; GSMH içerisinde 2007 yılında eğitim harcamaları oranı yüksek iken 1995 yılında eğitim harcamaları oranı çok düşük olarak saptanmıştır. Bunun nedeni ise 1994 yılında yaşanan büyük finansal krizin etkileridir. Yine 2008 yılında eğitim harcamaları oranının düşmesinin nedeni olarak 2008 yılında yaşanan ve tüm dünyada etkisi hissedilen finansal ekonomik krizin etkileri gösterilmektedir. Bu dönemde dünyada yaşanan deflasyonist kriz sonucunda ekonomiler küçülmüş, ülkemizin ihracat oranı ciddi oranda düşmüş bu da GSMH miktarında azalmaya neden olmuştur. Bütün bu gelişmelerin sonucunda gelişen küresel dünyada geride kalmamak için eğitim sistemini serbest piyasa etkenlerinden uzak tutmak, eğitim harcamalarına ayrılan kaynakları sürekli artırmak büyük önem taşımaktadır (Tezer, 2016).

Sonuç olarak; Türkiye’deki ve gelişmiş ülkelerdeki eğitim finansman verileri karşılaştırıldığında ülkemizde bu verilerin çok gerilerde kaldığı belirlenmiştir. Özellikle eğitimin gelişim süreci incelendiğinde yaşanan ekonomik krizlerin etkilerinin çok fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’nin yakın siyasi ve ekonomik tarihi incelendiğinde bu kavramların zaman zaman birbirini etkilediği, sonrasında yaşanan ekonomik krizlerin de toplumsal yaşamı derinden etkilediği belirtilmektedir. Bununla birlikte sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan her türlü olay başta eğitim etkenleri olmak üzere toplumun her kesimini derinden etkilediği düşünülmektedir. Özellikle eğitim alanında yapılan reformist yaklaşımlar ekonomik krizlerden olumsuz etkilenecek tamamlanmadan bırakılmıştır. Gelişmiş ülkelerin eğitim hizmetleri incelendiğinde her türlü toplumsal krizden uzak tutulmaya çalışılan eğitim etkinlikleri her zaman düzenli kaynak aktarılmıştır. Bu durum ülkemizde tam tersi olarak uygulanmıştır. Çünkü yaşanan her türlü ekonomik ve toplumsal krizden ilk önce eğitim hizmetleri etkilenmiş, özellikle de eğitim kaynakları azaltılan uygulamalar gerçekleştirilmiştir (EİR, 2020).

Ekonomi ve Eğitim İlişkisi

Gelişmiş ülkelerin eğitime verdikleri önem gelişmişlik düzeyleri ve toplumun gönenç düzeyi ile paralellik göstermektedir. Öyle ki eğitilmiş toplum özellikle iktisadi, teknolojik, kültürel, sosyal, hukuki ve siyasi alanlarda da başarılı olmaktadır. Küresel dünyada iletişim ve teknolojinin gelişmesi eğitim olanaklarını da artırarak herkesin eşit eğitim hakkından yararlanabilmesine katkı sağlamıştır (Çalışkan vd., 2013; Yurtkuran ve Terzi, 2015). Toplumun her kademesinde başarılı ve nitelikli bireylerin bulunması toplumun gelişmesine, modern ve gönençli bir düzen kurulmasına katkı sağlamaktadır. Gelişmiş toplumlarda güçlü ekonominin mimarları da bu eğitilmiş insanlardan oluşmaktadır. Hem kendi ülkelerinin hem de küresel dünyanın ekonomisini iyi bilen ve izleyen eğitilmiş insanlar sayesinde ülke ekonomisi güçlenmekte, bununla birlikte sosyal, kültürel, sağlık, endüstri, ziraat ve her türlü finansal sektörlerde başarılı yatırımlar gerçekleşmektedir. Genel olarak eğitim ve ekonomi arasındaki etkileşim şu şekilde sıralanmaktadır (Korkmaz, 2006):

- Eğitim ekonominin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünün yetişmesini sağlar ve böylece üretime doğrudan katkıda bulunur.
- Ekonomi ile eğitim hizmetlerinin gerçekleşmesi ve devamı için gerekli mali destek sağlanır.
- Eğitim hizmetinin yürütülmesinin ve hizmetten yararlanmanın belli bir maliyeti vardır (eğitim maliyeti).
- Ekonomik olanaklar ile teknolojinin eğitime entegrasyonu sağlanır.
- Ekonomik olanaklar sayesinde eğitim modellerinin toplumun her kademesinde uygulanabilmesi için gerekli fiziki koşulları sağlanır.
- Eğitim sayesinde hem bireysel hem de toplumsal düzeylerde gelir olanakları oluşturma etkisi vardır.
- Eğitim sunum ve istemi doğrudan ekonomiyle bağlantılıdır.
- Eğitim ile ekonomik verimlilik arasında doğrusal bir ilişki vardır.
- Gelişmiş ülkelerde eğitim ile borsa, bankacılık, döviz, fon, tahvil gibi finansal veriler arasında önemli bir bilgi birikim ilişkisi vardır.

Bütün bunlarla birlikte eğitim hem nüfus yoğunluğu yapısını hem de istihdam-tasarruf durumunu, gelir dağılımını etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı eğitimin

ekonomideki payının her zaman yüksek olması niteliğinin artmasına katkı sağlamaktadır (Afşar, 2009).

Bir ülkenin sosyal ve iktisadi her alanda kalkınması ve gelişmesi, siyasi yöneticilerin belirli ekonomik politikalar oluşturmaları ve uygulaması ile olanaklı olmaktadır. Eğitimli, kültürlü bireylerin hem anayasaya hem de teknolojik ve sosyal gelişmelere uyumlu ekonomik politikalar üretmesi ekonomik ve sosyal kalkınmayı da olumlu etkilemektedir. Özellikle 20. yüzyılda eğitimin ekonomi ve dolayısıyla kalkınmadaki etkisinin önemi daha da dikkate alınarak eğitim alanındaki yatırımlar ulusal yatırım olarak kabul edilmiştir.

Toplumun her kesimini özellikle sosyal ve ekonomik yönlerden etkileyen bir etmen olan eğitim önemli bir yatırım alanı olarak görülmektedir. Özellikle devlet sanayi ve endüstri gibi fiziki sermaye ile birlikte beşerî sermayeye de yatırım yapılmalı ve verimliliğini değerlendirmelidir. Çünkü bilgi ve nitelikli insan gücü olarak tanımlanan beşerî sermaye bilgi ve beceriye sahip insan gücü olarak büyük önem taşımaktadır. Özellikle tüm dünyada 1960'lı yıllardan sonra beşerî sermaye fiziki sermayeden daha önemli bir konuma gelmiştir. Ekonominin ve kalkınmanın temel ögesi olarak görülen beşerî sermayenin gelişmesinin tek ve en önemli etkeni eğitim olarak görülmeye başlanmıştır. Çağdaş ve gelişmiş toplumlarda bir öğrencinin, doktorun, mühendisin, ekonomistin ve işçinin eğitilmesi hem insan gücünün niteliğini hem de üretkenliği artıracak önemli bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Sonuç olarak ülkelerin ekonomilerinin gelişebilmesi için eğitim yatırımlarının artması, ayrıca bu yatırımların gerçekleşmesi için de önemli oranda ekonomik güç gerekmektedir (Çakmak ve Gümüş, 2005).

Ekonomik Kriz ve Eğitim İlişkisi

Tüm toplumlarda eğitim, ulusal, sosyo-ekonomik, kültürel, hukuki, iktisadi ve siyasi yaşamın temeli olup bireylerin eğitim düzeyinin niteliği, ulusal ilerleme düzeyini belirleyen önemli etken olarak görülmektedir. Eğitim, yoksullukla mücadele etmek, hastalıkları bastırmak, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve özendirmek için güçlü bir silahtır. Ayrıca eğitim, dayanıklılığı, olgunluğu özendirerek, değişimin ve istikrarın gelişmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte insanlar nitelikli eğitimleri ile toplumlarına

ve milletlerine çözüm sağlayıcı olma becerisine sahip olabilmektedir (Duryea, Lam ve Levison, 2007).

Ekonomik krizlerle birlikte alım gücü düşen bireylerin yaşam standartlarının düşmesi ile birlikte her kademedeki eğitim hizmetleri olumsuz etkilenmektedir. Özellikle toplumsal eğitim olanakları doğrudan ekonomi ile ilgili olup hem eğitim hizmeti yönetimlerinde hem de ilk, orta ve yüksekokul kademelerinde eğitim gören öğrenciler ve aileler çerçevesinde eğitim etkinliklerinde azalma ve düşük performans olarak yansımaları bulunmaktadır.

Ekonomik krizlerin olumsuz etkileri eğitim kademeleri arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin orta öğretimde eğitim gören öğrencilerin sayısının ekonomik kriz nedeniyle aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla yarı zamanlı çalışması, eğitim araç ve gereçlerini sağlayamadığından dolayı (kitap, kırtasiye, okul kıyafeti, ulaşım ve yemek masrafları) eğitimden uzaklaşması ve performansının düşmesinin ilköğretim düzeyinde öğretim gören öğrenci sayısına oranla daha fazla olduğu saptanmıştır (Shafiq, 2010). Bir ekonomik krizin net etkisi sosyo-ekonomik standartların yanında ailenin eğitim durumu ile de yakından ilgilidir. Bu konuda yapılan araştırmalarda ailelerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların eğitime yaptıkları yatırımlar ve destekler de paralel olarak artmaktadır. Yine ailelerin sosyo-ekonomik standartları düştükçe çocuklarının eğitim hizmetlerinin de ya düştüğü ya da kesintiye uğradığı ile ilgili pek çok ampirik araştırma bulunmaktadır (Duryea vd., 2007).

Ekonomik krizin eğitim-öğretim alanında olumsuz etkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Shafiq, 2010):

- Aile gelirinde azalma eğitim-öğretim ücretlerini de doğrudan etkilemektedir. Bir öğrenci velisi ekonomik kriz döneminde çocukların eğitim masraflarında da kısıtlama yoluna gidebilmektedir. Kitap, tablet, bilgisayar, internet erişimi gibi temel eğitim materyallerinden yoksun kalan öğrencilerde başarı oranlarında ciddi oranda düşüş gözlemlenmektedir.
- Ekonomik krizlerle birlikte gelirin ve alım gücünün azalması nedeniyle aile bütçesine daha da katkı sağlamak isteyen ebeveynlerin çalışma saatlerinin yoğun olması çocuklarının eğitim ve öğretim etkinliklerine destek olmalarını engellemekte, bu da çocukların eğitim konusunda isteksiz ve verimsiz çalışmasına neden olmaktadır.
- Ekonomik krizlerle birlikte yaşanan aile gelirindeki azalma, çocukların da aile bütçesine katkı sağlamak için çocuk işçi olarak çalışmaya başlaması, çocukları

tamamen ya da kısmen eğitim hakkından mahrum bırakabilmektedir. Bu da eğitimsiz gelecek kuşaklarda sosyal ve ekonomik alanlar başta olmak üzere hemen her alanda büyük sorunlara zemin hazırlamaktadır.

- Ekonomik kriz nedeniyle devlet okullarında okul gereksinimlerine ayrılan ödeneğin azalması, okul-aile birliği gelirinin düşmesi, özel okullarda öğrenci sayısının azalması, eğitim etkinliklerine kaynak bulunamaması gibi nedenlerden dolayı okullardaki eğitim öğretim niteliğinin düşmesi eğitim hizmetleri ile birlikte nitelikli kuşaklar yetişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ekonomik krizlerin en önemli etkilerinden biri de devletin eğitimle ilgili kamu harcamalarında kesinti yapması nedeniyle eğitim hizmetlerine yeterli ödeneğin ayrılmaması, gereksinim olan bölgelerde yeni okulların açılmaması, mevcut okulların gereksinimlerinin karşılanamaması, öğretmen maaşlarının yüksek enflasyon karşısında değerinin düşmesine müdahale edilememesi gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir (Luecke, 2009).

Ekonomik dalgalanmalarla kendini gösteren ekonomik kriz anında hem kısa vadede hem de uzun vadede kriz yönetimi uygulamaları ülkelerin ve toplumların geleceğini etkileyen önemli öğelerdir. Kriz yönetiminde hükümetlerin aldığı önlemler kısa vadede iyi bir çözüm sunsa da uzun vadede olumsuz etkileri olabilmektedir. En önemli kriz yönetimi uygulamalarından olan kamu harcamalarında kesinti yapılması kısa vadede net ve destekleyici bir çözüm olarak görülse de özellikle eğitim alanındaki ekonomik yaptırımları uzun vadede olumsuz geri dönüşleri olduğu görülmüştür. Eğitim ödeneğindeki kesintiler nedeniyle eğitim hizmetlerinin karşılanamaması, öğretmen maaşlarının enflasyona yenik düşmesi, ihtiyaç halinde yeni okulların açılmaması, mevcut okulların eğitim materyallerinden yoksun kalması gibi durumlar yaşanmakta bu da eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Kriz dönemlerinde bireylerin nitelsiz ve kalitesiz eğitim alması ya da hiç almaması gelecek yıllarda kaliteli genç nesilleri yetişmesine büyük engel teşkil etmektedir (McKenzie, 2004; Mercan, 2013).

Ekonomik Krizlerin Eğitim Hizmetlerinin Niteliği, Kapsamı ve Finansmanı Üzerindeki Etkileri

Dünya genelinde pek çok ülke; sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak küresel dünya ekonomisine ve kültürüne uyum sağlayabilmek için eğitilmiş, bilgili ve nitelikli

bireylerin yetişmesi için eğitim hizmetlerine daha fazla kaynak ayırma eğilimi göstermektedirler. Özellikle ülkeler arasında gelişmişliğin ölçütü olarak ülkenin ulusal gelirinde eğitim hizmetleri içi ne kadar finansman ayırdığı temel ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bugüne kadar ekonomik krizlerin ülkeler üzerindeki kısa ve uzun vadede etkilerini inceleyen araştırmalarda; bir ülkenin kamu kaynaklarından eğitime ayırdığı pay ile ülkenin gönenç düzeyi arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte toplumların eğitim düzeyleri ne kadar yüksek ise kamu ekonomisinde adil gelir dağılımı mekanizması o kadar etkili işlemektedir. Gelişmişliğin en önemli göstergesi ekonomi yönetimini başarıyla gerçekleştiren eğitilmiş ekonomistlerle birlikte eğitilmiş çalışan insan gücü ile belirlenmektedir. Çünkü beşerî sermaye olarak da nitelendirilen bu insan gücünün eğitim düzeyi ne kadar yüksek ise gelişen teknolojiye ve bilime uyum sağlaması dolayısıyla üretimin artarak milli hasılanın da artması söz konusudur. Eğitim ve mesleki nitelikler beşerî sermayenin niteliğini artırarak ekonomiyi doğrudan etkilemektedir (Barro, 1991). Özellikle küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasında sınırların ortadan kalkması, ticaret hacminin gelişen teknoloji ile daha büyümesi rekabet ortamında büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte bu büyümeye kaynakları verimli kullanabilen, üretim ve teknolojiyi bütünleştirebilen beşerî gücün eğitilmiş ve yetenekli olması önemli katkı sağlamaktadır (Gökbunar ve Mutur, 2000).

Eğitimin tüm dünya ülkelerinde her türlü kalkınmanın anahtarı olduğu bütün otoriteler tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu nedenle eğitim hizmetlerinin aksamadan hatta niteliğinin sürekli gelişerek devam etmesi bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde gerek kamuda gerekse özel sektörde eğitim hizmetleri için büyük ölçekte yatırımlar yapılmaktadır. Bu yatırımların ortak hedefi eğitim düzeyini daima daha ileri düzeylere çıkarmak olarak belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise eğitimin ülke ekonomisindeki yeri ve önemi oldukça düşük olup bu da ülkelerin az gelişmişliği ile sonuçlanmaktadır (Benos ve Zotou, 2014).

Bu bağlamda ülkelerin yaşadığı ekonomik krizler pek çok sektörü ve alanı olumsuz etkilemektedir. Yaşanan ekonomik krizlerin hem kısa hem de uzun vadede en fazla etkilediği alan olan eğitim hizmetlerinin niteliği, kapsamı ve finansmanı yaşanan kısıtlamalar nedeniyle olumsuz yönde etkilenmektedir. Alanyazın araştırmalarına göre ekonomi ve eğitimin niteliği, kapsamı ve finansmanı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunmakta ve bu nedenle bu kavramların herhangi bir değişkeninde karşılaşılan gelişmeler her iki olguyu da etkilemektedir (Güngör ve Göksu, 2013).

Ekonomik krizler nedeniyle ekonomik yaptırım olarak kamu harcamalarında kesintiye gidilmesi ve kapsamda eğitim hizmetlerinin yer alması çok yönlü hem kısa hem de uzun vadede eğitimle ilişkili her alanda olumsuz gelişmeler yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle eğitime bütün paydaşları tarafından büyük önem verilmelidir. Eğitimin modernize edilmesi, teknolojik ve bilimsel gelişmelere uyarlanması, kamu ve özel sektördeki tüm eğitim kurumlarının çağdaş eğitim ve öğretim ilkeleri çerçevesinde performanslarını sürekli artırabilmeleri sürdürülebilir eğitim modelinin en önemli öğeleridir. Bu öğelerin gerçekleşmesi ancak çağdaş ve modern eğitim politikaları ile olanaklı olabilir. Bu politikaların uygulanması ve devamı eğitim hizmetlerinin donanımlı ve yenilikçi olması ile yakından ilişkilidir (Bozkurt, 2015). Bu nedenle ulusal kalkınmaya doğrudan katkı sağlayan eğitim hizmet ve uygulamalarının yeterli olanak ve donanıma sahip olması ancak finansal destekle mümkün olabilmektedir. Kamu ve özel eğitim kurumlarının fiziksel koşulları, donanımı, modernizasyonu, eğitim araçlarının ve teknolojik alt yapının niteliği, eğitimcilerin maddi olanakları ve eğitim memnuniyeti gibi organizasyonel etmenler doğru ekonomik kaynak yatırımlarına bağlıdır.

Ekonomi ve eğitim hizmetleri arasındaki nedensellik ilişkisi eğitim finansmanını ve hizmet niteliğini daha da önemli kılmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerde karşılaşılan ekonomik krizlerde eğitim hizmetlerine ayrılan kaynaklarda herhangi bir kesinti yapılmamakta ayrıca her durumda belirli eğitim stratejilerini devam ettirmektedirler. Fakat az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ekonomik krizlerin ardından uygulanan ekonomik yaptırımlardan eğitim hizmetlerine ayrılan kaynak ve ödeneklerde kesinti yapılmakta, bu da eğitim kurumlarının fiziki ve teknik donanımlarının eksik olmasına, eğitimci memnuniyetinin azalmasına neden olmaktadır. Bunun yanında kamu veya özel eğitim kurumları devlet tarafından esasları belirlenen politikalarla yönetilmekte, denetlenmekte ve regule edilmekte olup bu kapsamda sürdürülebilir eğitimin gerçekleşmesi için ilk ve en önemli şart fiziki, teknik ve maddi imkânların ve donanımlarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Eğitim sistemi içerisinde her kademede farklı donanımlar ve gereksinimler bulunmaktadır. Örneğin meslek liselerinde alanlara uygun donanımlı laboratuvar ve atölyelerin bulunması, yükseköğretimde fakültelerdeki branşlara göre uygulama laboratuvarı, hastane, mühendis çalışma sahaları gibi fiziki ortamların bulunması ve teknolojik açıdan donanımlı olması için yeterli finansal sürekli kaynakların ve ödeneklerin olması gerekmektedir (Freeman, 2015).

Devletin ve özel sektörün eğitim hizmetleri için uygun ortamlar hazırlaması ve eğitimin niteliğini artırma yönünde eğitim politikaları belirlemesi devlet ve özel sektör

bütçesi ile ilgilidir. Bunların yanında kişisel ekonomik gelirin de eğitime doğrudan etkisi söz konusudur. Ailelerin sorumluluğunda olan bireysel eğitim masrafları ailenin gelir düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Öğrencinin kırtasiye, kitap, ulaşım, eğitim araç-gereçleri, yemek ve kıyafet gibi bireysel gereksinimlerini karşılayabilmek için belirli bir aile gelirinin olması oldukça önemlidir. Fakat yaşanan ekonomik kriz toplumu bireysel açıdan da olumsuz etkilemekte, özellikle ulusal paranın değer kaybetmesi, döviz kurlarının artması, dövizle yapılan dışalım ürünlerinin fiyatın artması ile hanehalkının alım gücü düşmekte, enflasyon karşısında gelirleri değer kaybetmektedir. Krizle birlikte hem devletin eğitim hizmetlerine sağladığı kaynakları azaltması hem de toplumun bireysel gelirlerindeki değer kaybı sonucunda bireysel eğitim gereksinimlerinde kesinti yapması eğitime çift yönlü zarar vermektedir (Benos ve Zotou, 2014). Bu bağlamda eğitim hizmetlerinin niteliğinin artması ancak hem devlet hem de bireysel anlamda kesintisiz sürdürülebilir eğitim anlayışı ile olanaklı olmaktadır.

Ekonomik Krizlerin Eğitim Politikalarına Etkisi. Devlet kamusal etkinliklerini gerçekleştirmek için bazı kaynaklardan yararlanmaktadır. Bu kaynaklar tam kamusal, yarı kamusal, özel mal ve hizmetler biçiminde sınıflandırılmaktadır. Ulusal savunma ve adalet sistemi alanları kapsayan tam kamusal mal ve hizmetler; yalnızca devletin kontrolünde olan, tüketimde rekabetin olmadığı yalnızca kolektif tüketimin olduğu, yararı bölünemeyen, ücretlendirilemeyen mal ve hizmetlerdir. Eğitim ve sağlık gibi alanları kapsayan yarı kamusal mal ve hizmetler; elde edilen yararın bir kısmının tüketiciye, bir kısmının da topluma yansıdığı, devlet veya özel kuruluşlar tarafından finanse edilen mal ve hizmetleri kapsamaktadır. Özel mal ve hizmetler faydası tüketicide kalan, rekabet ortamına göre fiyatlandırılan, hizmet alımı için mutlaka fiyat ödenen mal ve hizmetleri kapsamaktadır. Bu sınıflandırmaya göre hem kamu hem de özel sektör tarafından üretilen yarı kamusal hizmet türü olan eğitim dışsallık modeline göre yararı hem bireyi hem de toplumu etkileyen bir hizmet türüdür (Yolcu, 2011). Ülkemizde eğitim hizmetlerinin büyük bir bölümü devlet tarafından verilmekte, özel eğitim kurumları belirli alanlarda yine devlet tarafından desteklenmektedir. Bu destek genellikle özel okullara arazi tahsisi, vergi indirimi gibi alanlarda yapılmaktadır. Yine 2014-2018 yılları arasında özel okullara öğrenci yerleştirme konusunda, maddi olanaklarına göre öğrencilere bireysel olarak özel okul teşvik ücreti adı altında destek verilmiştir. Bununla birlikte devlet özel kuruluşlar tarafından sunulan eğitim öğretim hizmetlerini hem

Üretimde hem de tüketimde toplumu birinci dereceden etkileyen bir öge olması nedeniyle sk bimde denetlenmektedir (ER, 2019).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde eēitim hizmetleri devlet tarafından vergiler kaleminden elde edilen gelirlerle karşılanmakta olup temel eēitim ücretsiz olarak topluma sunulmaktadır. Devletin her kademesini ve her etkinlik alann birinci dereceden etkileyen eēitim hizmetleri için yapılan yatırım harcamaları hem kısa hem de uzun vadede özellikle ekonomik kalkınmada, kültürel ve sosyal gelişmelerde en önemli etkileyici etmen olarak kabul edilmekte, eēitim yatırım alanları için gerekli finansman kamu kaynakları ile birlikte özel sektörden karşılanmaktadır. Eēitimin topluma saēladēı yararlar ve eēitim yatırımları için gerekli maliyet karılatırılarak eēitimin sosyal getiri oranı hesaplanmaktadır (Arabacı, 2011) Ayrıca eēitim hizmetleri özel sektör dâhilinde verilse de bireyin eēitimi dallıklar araclēıyla toplumu doērudan etkilediēi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle eēitim hizmetleri etkinliklerinin kamu tarafından verilmesi ya da kamu denetiminde olması gerekmektedir. Sadece zel sektörün bu hizmetleri yürütmesi ve oluşabilecek aksiliklerde müdahale edilememesi gibi durumlarda eēitim hizmetlerinin aksaması tüm toplumu etkileyeceēinden eēitim gibi bir sistemin arkasında devletin bulunması oldukça önemlidir (Edizdoēan, etinkaya ve Gümüş, 2012). Bu türlü bir sistemde devletin doērudan finansmanı kısmi finansmanı ve dolaylı finansmanı da söz konusudur. Özellikle niversite eēitiminde ikinci ēretim ön lisans ve lisans eēitiminde ērenim gören ērencilerden harç ya da yurt creti alınması kısmi finansman, özel okullara ērenci adına teşvik creti ödemesi ise dolaylı finans kapsamında etkinlikleridir. Özellikle son yıllarda devletin özel okulları teşvik etmesi zelletirme sürecine yönelme olduēunu göstermektedir (Edizdoēan, etinkaya ve Gümüş, 2012)..

Devletin doērudan, kısmi veya dolaylı olarak finanse ettiēi eēitim hizmetleri ekonomik kriz dönemlerinde alınan ekonomik önlemler özellikle gelişen aēa uyum saēlamak için yapılacak yatırımların ve uygulamaların oēunun gerçekleşmesine engel oluşturmuştur. Eēitim sürekli gelişen bir süreç olduēu için yatırımların da güncel, her türlü deēiime ve gelişime uygun olması ve bunun için de kesintisiz bir gelir kaynaēının olması gerekmektedir. Yakn tarihe bakldēında eēitimde gelişen teknoloji ile birlikte büyük deēiimler ve gelişmeler yaanm, akll tahta, tablet, kesintisiz internet erişimi, her okulda donanımlı bilgisayar, fen ve teknoloji laboratuvarları gibi teknolojiyle deēien eēitim araç-gereçleri büyük maddi yatırımları da beraberinde getirmiştir. Özellikle teknolojik ve bilimsel gelişmelerin yakından ilgilendirdiēi eēitim süreci hem orta hem de

yükseköğretim düzeylerinde nitelik standartlarını yakalamak zorundadır. Fakat ülkelerin yaşadığı ekonomik krizlerde kesinti yapılan sektörler arasında eğitimin yer alması kısa vadede bir ekonomik rahatlık sağlasa da uzun vadede büyük riskler taşımaktadır. Toplumlarda bireylerin yeterli ve donanımlı eğitim alamaması gelecekte nitelikli bireylerin bulunmaması anlamına gelmektedir ki bu da özellikle iktisadi ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkileme olasılığını güçlendirmektedir (Kanberoğlu, 2013).

Türkiye’de 1980 askeri olaylarının ardından yaşanan ekonomik krizle birlikte üniversitelerin çoğunda öğretime ara verilirken, bu durumun olumsuz etkileri uzun yıllar hemen her sektörde nitelikli çalışan bulma konusunda devam etmiştir. 1994 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik kriz kamu açığı ve cari açığın yaşandığı makroekonomik bir kriz olup 5 Nisan 1994’te yürürlüğe giren istikrar programı ile hemen her alanda kamu harcamalarında kesinti yapılmış, eğitim hizmetlerinde yapılan kesintiler eğitim sistemini okul yetersizliği, öğretmen açığı, okulların teknik donanımı, yüksekokullarda yetersiz laboratuvar ve uygulama alanları, KYK öğrenci yemek ve hizmetlerinin aksaması gibi alanlarda olumsuz etkilemiştir. 2000-2001 yılında döviz ve bankacılık krizleri şeklinde başlayan ekonomik kriz sonrasında yabancı sermayenin geri çekilmesi ile devam eden ekonomik kriz reel kesimde özellikle eğitim hizmetleri yatırımlarını dolayısıyla eğitim uygulamalarının gelişmesini olumsuz etkilemiştir. 2008 yılında yaşanan Amerika Birleşik Devletleri’nde kredi uygulamalarında ve konut kredilerindeki yanlış politikalar sonucunda başlayan ekonomik kriz nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde ve ülkemizde ekonomik daralmaya ve bir ekonomik kriz dalgasına neden olmuştur. Ekonomik kriz sonucunda alınan önlemler kapsamında eğitim hizmetleri bütçesinde de daralma yaşanmıştır (Eğilmez, 2009).

Sonuç olarak ülkemizde ve gelişmekte olan ülkelerde belirli dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerde alınan istikrar önlemlerinde ilk önlem olarak uygulanan kamu harcamaları kesintilerinde eğitim hizmetlerinin de yer alması eğitilmiş topluma hem kısa hem de uzun vadede büyük zarar vermektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik krizlerin profili incelendiğinde eğitim yatırımlarının ve etkinliklerinin kesintisiz devam ettiği görülmektedir. Eğitilmiş bireyler eğitilmiş toplumların temel ögesi olduğu için eğitim sektörünün kriz önlemlerinden ayrı tutulmaması, sürekli kesintisiz eğitim hizmetlerinin devam etmesi sağlanmalıdır (Özatay, 2009).

Ekonomik İstikrar Politikalarının Eğitime Etkileri. Türkiye’de Cumhuriyet tarihinde özellikle I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı’nın ardından bazı politik olayların da etkisiyle ekonomik krizler yaşanmış ve bu krizlerin ardından görevde bulunan hükümetler tarafından ekonomik tedbir kararları alınarak yürürlüğe konulmuştur.

24 Ocak 1980, Türkiye ekonomisinde yepyeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Eğitim alanında yaşanan neoliberal dönüşümlerin temelinde, bu kararlar ile bu kararların uygulanmasına rehberlik eden yapısal uyum programları yer almaktadır. Bu programların uygulanması ile devlet bazı alanlardan çekilmiş, bazı alanları özelleştirmiş, daha da küçülmeyi hedeflemiş, eğitim ve sağlık gibi alanlara daha az kaynak ayırmaya başlamıştır. Özellikle 1981 yılında Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) kurulması ile üniversite ve bilim merkezlerine özel bütçe ayrılmış, fakat her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kamu harcamalarında kesinti önlemi uygulanmıştır (Sönmez, 2009). 1980 öncesinde parasız olan yükseköğretim hizmetinden, 2547 sayılı Kanunda, 1992 yılında yapılan değişiklik ile harç alınmaya başlanmıştır. Böylelikle yükseköğretim paralı hale gelmiştir. Bu durum Anayasa’da yer almamasına rağmen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda 38. madde ile de hüküm altına alınmıştır (Sayılan, 2006). Dolayısıyla yükseköğretimde de piyasalaşma süreci de başlamıştır.

1994 yılına girildiğinde kamunun gittikçe artan finansman ihtiyacı ile faizler giderek yükselmiştir. Kısa vadede faizleri düşürmek amaçlanmış, Hazine yıllık avans kullanma limitinin yaklaşık %51’ini kullanmıştır. Bunun gereği olarak Merkez Bankası’nın döviz talebi artmıştır. Merkez Bankası da döviz satarak dolardaki yükselişe müdahale etmeye çalışmış, Nisan ayına kadar rezervlerinin yarısına yakını kaybetmiş buna rağmen faizlerdeki artışa engel olamamıştır (Özatay, 2009). Böylelikle 5 Nisan 1994’te temelinde kamu harcamalarının kısılması yatan ekonomik istikrar politikaları açıklamıştır. Kamu harcamalarının azaltılması da doğrudan eğitim sistemini etkilemiştir. Çünkü oluşturulan istikrar tedbirleri önceliği ekonomik ve parasal alanlarda düzelmeyi hedeflediği için sosyal politikalarda dolaylı olarak da eğitime ayrılan bütçede önemli kısıtlamalara gidilmiştir (Saygıoğlu ve diğerleri, 2006).

2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz sonrasında yürürlüğe giren 2000 ekonomik önlem programı ile bankacılık, döviz ve enflasyonda yaşanan krizler sonucunda kamu harcamalarında yine kesinti yapılarak dış borç açığının kapatılması hedeflenmiştir (Öztürk, 2012). Bu hedefin gereği olarak da kamu harcamalarının ciddi oranda azaltılması ve devlete ek yük getirecek uygulamalardan uzak durulması gibi bazı tedbirlerin alınması zorunlu olmuştur (Çelebi, 2001).

2008 küresel ekonomik krizde Türkiye sadece bankacılık sistemi ile ilgili değil işsizlik, dış alım finansmanı ve reel sektör üretimi alanlarında bir kriz yaşanmış olup bu dönemde de kamu harcamalarında bir daralmaya gidilmiş, eğitim hizmetleri yatırımlarına ara verilmiştir. Öyle ki krizden önce eğitim hizmetine yapılan artış hızı %4 seviyelerinde iken 2008 krizinden sonra 2019 yılında bu oran %1'e düşmüştür (Ayrangöl, vd., 2014).

Türkiye’de 1980 Sonrası Ekonomik Krizler, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime Etkisi

Türkiye’de 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin ardından uygulanan istikrar programlarının makro ölçekte ekonomi parametrelerinde etkisi henüz hissedilmeden, 1980 yılında serbestleşme atmosferine giren ekonomide mevduat yetersizliği, dış ticaret hacmindeki tutarsızlık, döviz sıkıntısı, enflasyon, işsizlik ve dış borçlar, siyasi ortamdaki gerginlikler nedeniyle ekonomik kriz baş göstermiştir. Dönemin hükümeti tarafından ekonomik krizlere karşı önlem almak amacıyla 24 Ocak 1980’de Ekonomik İstikrar Programı yürürlüğe girmiştir (Gürsoy, 2009). Burada dönemin hükümeti arkasında IMF, OECD’nin desteğini alan yabancı sermayeler, Dünya Bankası gibi grupların da desteğini alarak ekonomide esaslı bir değişim ve dönüşümü amaçlamıştır. Bu bağlamda 24 Ocak Kararnameleri kısa vadede enflasyon ve ödemelerdeki zorluklar ile mücadele edip uzun vade de ekonomik yapıda dönüşümler yapıp dış ticareti ve döviz özgürlüğünü sağlamaktı. Bütün bunlar yapılırken, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) kullanımıyla sanayileşme mantığından farklı eylemler olan tekstil, inşaat ve hafif sanayi temelli yapısal dönüşüm ile kamu kesiminin piyasaya etkisi azaltılmış ve serbest piyasa ekonomisi canlandırılmıştır. Bu kapsamda özellikle kısa vadede enflasyonu düşürmek, tam kapasite çalışmak, ödeme güçlüğü ortadan kaldırmak, döviz piyasalarında liberal bir bakış açısıyla para arzı kontrolünün sağlanması hedeflenmiştir (Yücel ve Kalyoncu, 2010).

Kredi oranları serbest bırakılmış fakat bankaların faiz oranları enflasyonun altında kalınca “bankerler” sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bankalar ve bankerler arasındaki faiz yarışında reel sektör düşük oranlı kredi bulamadığı için mali yönden zor durumda kalmış, bu durumda yüksek faizle kredi veren bankerlere yönelmiş, bankalarda da mevduat krizi baş göstermiştir. Fakat bu sistemde firmalar yüksek faizlerle aldıkları kredileri ödeyemez duruma gelmiş, bankerlerin bankalardan alıp halka verdikleri

mevduat sertifikaları iptal edilmiş ve sonuçta banka-banker-firma arsında kurulan bu sistem ekonomiye çok fazla zarar vererek 1982 yılında “Bankerler Krizi” olarak adlandırılan ekonomik kriz yaşanmıştır (Akdoğan, 2012; Coşkun, 2012).

Bu krizlerle birlikte Türkiye’de 24 Ocak istikrar kararları uluslararası ihracatta rekabet ortamının önünü açan bir sanayileşme politikası uygulayan, bu yönde kalkınma stratejilerini uygulayan, geleneksel sanayileşme politikalarını ortadan kaldırmaya yönelik ekonomide köklü bir dönüşüm gerçekleşmiştir (Çelebi, 1991).

24 Ocak istikrar kararları ile belirlenen bu hedeflerin gerçekleşmesi 1983 yılında Anavatan Partisi’nin iktidara gelmesiyle daha da hız kazanmış bunun yanında yabancı sermayenin dış satımın artması ve karaborsaların neredeyse sonlanması, hazinenin üzerinde bulunan yüklerin hafifletilmesini de yanında getirmiştir (Şenses ve Kurtoglu, 2012).

1980 yılında olumlu bir seyir izleyen ve daha sonra kötüye giden duruma ek olarak, 1987 yılında ülke ekonomisinden zarar gören dengelerin seçim dönemine girmesini önlemek için 4 Şubat İstikrar Programı uygulanmıştır. Finansal piyasalarda mevduat faizlerinin artması ve bankaların Merkez Bankası’nda tutacakları döviz miktarını düzenleyen bu paket ekonomik durgunluğun arttığına bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bunula birlikte enflasyon değeri %70’e yükselirken, büyüme oranları %9’dan %1’e gerilemiştir. Bu aşamadan sonra bir çözüm olarak mevduat faizleri tamamen ücretsiz duruma getirilirken serbestleştirilen mevduat faizleri, sunum-istem dengesi kapsamında faizin daha fazla artmasına neden olmuş, cazip hale gelen faiz oranları ise dövizden yerel paraya dolaşımı daha hızlı duruma getirmiştir. Böylece, döviz rejiminin liberalleşmeye yön veren düzenlemesi nedeniyle ülkeye döviz girişi hızlanmış, bu durum büyüme oranlarında toparlanmayı beraberinde getirmiştir. Nitekim bu dönemde kambiyo sisteminde yapılan düzenleme ekonomiyi belirli bir düzene koymuş ve de ülkede açık pozisyon oluşumuna neden olmuştur (Karluk, 2005). Bu konular çerçevesinde bakıldığında, 1980 yılında dış genişleme kararı alan Türkiye ekonomisi, 1988’de yeni bir daralmaya girmiş ve 4 Şubat İstikrar Kararnameleri ülkenin bu durumu aşması hedeflenmiştir. 1980 yılında, öncesinde ve sonrasında yaşanan ekonomik krizlerde yürürlüğe giren 24 Ocak ve 4 Şubat İstikrar önlemleri ile diğer sektörlerde olduğu gibi eğitim hizmetleri sektörü de özellikle belirli dönemlerde kamu kesintisi yöntemi kapsamında yatırımlarda büyük bir azalma kaydedilmiştir.

Yapılan ekonomik analizlerde eğitim harcamaları; makro ölçekte uzun vadede eğitim harcamalarının eğilimi, reel fiyat analizleri ve mikro ölçekte ise cari fiyatlar ile

harcama kalemlerinin toplam harcamalardaki payları incelenmektedir. Buna göre Tablo 5’de Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İle Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesinin Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesine Oranları (1997-2023) göre dağılımı belirtilmiştir (MEB,2023).

Tablo 5

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İle Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesinin Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesine Oranları

Yıllar	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) (TL)	Konsolide Bütçe Merkezi Yönetim Bütçesi (TL)	MEB Bütçesi (TL)	MEB Bütçesinin	
				GSYH’ ya Oranı %	Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı %
1997	29 393 262 100	6 361 685 500	512 234 445	1,74	8,05
1998	71 944 700 000	14 789 475 000	1 243 108 000	1,73	8,41
1999	107 374 258 000	27 266 600 000	2 131 808 500	1,99	7,82
2000	171 494 210 000	46 827 436 000	3 350 330 000	1,95	7,15
2001	247 266 207 000	48 519 490 000	4 046 305 625	1,64	8,34
2002	362 109 648 000	98 131 000 000	7 460 991 000	2,06	7,60
2003	472 171 775 000	147 230 170 000	10 179 997 000	2,16	6,91
2004	582 852 799 000	150 658 129 000	12 366 236 276	2,12	8,21
2005	680 275 847 000	156 088 874 910	14 835 422 184	2,18	9,50
2006	795 757 109 000	174 958 100 699	16 568 145 500	2,08	9,47
2007	887 714 414 000	204 988 545 572	21 355 634 000	2,41	10,42
2009	1 006 372 482 000	262 217 866 000	27 446 778 095	2,73	10,47
2010	1 167 664 479 000	286 981 303 810	28 237 412 000	2,42	9,84
2011	1 404 927 615 000	312 572 607 330	34 112 163 000	2,43	10,91
2012	1 581 479 251 000	350 898 317 817	39 169 379 190	2,48	11,16
2013	1 823 427 315 000	404 045 669 000	47 496 378 650	2,60	11,76
2014	2 054 897 828 000	434 995 765 000	55 704 817 610	2,71	12,81
2015	2 350 941 343 000	472 943 000 000	62 000 248 000	2,64	13,11
2016	2 626 559 710 000	570 507 000 000	76 354 306 000	2,91	13,38
2017	3 133 704 267 000	645 124 000 000	85 048 584 000	2,71	13,18
2018	3 761 165 557 000	762 753 000 000	92 528 652 000	2,46	12,13
2019	4 317 809 824 000	960 976 000 000	113 813 013 000	2,64	11,84
2020	5 048 567 945 000	1 095 461 000 000	125 396 862 000	2,48	11,45
2021	7 256 141 737 000	1 346 139 000 000	146 920 234 000	2,02	10,91
2022	15 011 775 979 000	1 751 000 000 000	189 010 851 000	1,26	10,79
2023	18 654 000 000 000	4 469 600 000 000	435 351 082 000	2,33	9,74

Kaynak. MEB Bütçe Raporları -Merkezi Yönetim Bütçe Kanunları *2022-2023 Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri

Tablo 5 incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı harcamalarının GSYH’e oranının 26 yıl içinde %1.74 ten %2.33’e yükseldiği görülmektedir. Aynı süreç içerisinde konsolide bütçeye olan oranı da %8,05’den %9,74’e yükselmiştir. 1997 yılından 2004’e

kadar % 7-8 aralığında seyreden harcamalar, 2005, 2006 yıllarında %9,5 düzeylerine ilerlemiş ve 2007 yılında ise %10'a çıkmıştır. Bu dönemler içinde kaynak akışının da arttığı temele alındığında, bu rakamların eğitim harcamaları açısından yeterli düzeylere ulaştığının söylemek zordur.

Daha genel bir analizde ise, “yüksek düzeylerde ödenek imkânlarının yaratılamamış olduğu” ya da “eğitim politikaları açısından belirtilen düzeylerin yeterli görüldüğü” izlenimi edinilebilir. Gün geçtikçe artan ülke nüfusun varlığı ve dolayısıyla eşdeğer şekilde artması beklenen eğitim harcamaları gerçeği düşünüldüğünde, ikinci seçenek olan “ödenek imkânlarının yaratılamadığı” düşüncesi daha anlamlı bir hale gelmektedir. Bunun yanında konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamalarına ayrılan payların en az olduğu yıllar 1996, 2000 ve 2003 yıllarıdır. Yaşanan ekonomik krizlerden çıkmak için hazırlanan maliye politikalarında kamunun tasarruf etme ihtiyacı doğmuştur. Kriz dönemlerinde bütçenin büyük kısmı faiz ödemelerine gitmiş, ayrıca savunma harcamaları ve personel giderleri gibi zorunlu harcamaların da etkisiyle eğitime bütçeden yeterli kaynak aktarılamamıştır. Ayrıca böyle bir ortamda mali disiplinin bir göstergesi olan faiz dışı fazlanın yaratılması amacıyla sosyal harcamalar ve özellikle eğitim harcamaları kısılmıştır.

Tablo 6’da ise 1980-2003 yılları arasında Yükseköğretim Kurulu ve üniversite harcamaları belirtilmiştir (Maliye Bakanlığı, 2004).

Tablo 6

Yükseköğretim Kurulu ve Üniversite Cari Harcamaları ((Bin TL)

Yıllar	(1) Toplam Cari Harcama	(1/6) Pay %	(2) Personel Harcama	(2/6) Pay %	(3) Diğer Cari Harcama	(3/6) Pay %	(4) Yatırım Harcama	(4/6) Pay %	(5) Transfer Harcama	(5/6) Pay %	(6) Toplam Harcamalar
1980	19	70	66	54	4	16	6	21	3	9	26
1981	28	71	64	54	7	17	9	22	3	7	40
1982	35	72	65	57	7	15	10	20	4	8	48
1983	56	68	43	52	13	16	21	26	4	5	82
1984	78	70	59	53	19	17	24	21	11	10	112
1985	117	70	89	53	28	17	34	20	17	10	167
1986	173	71	133	55	40	16	48	20	23	9	234
1987	276	72	216	56	60	16	75	20	33	9	384
1988	444	74	352	58	91	15	127	21	32	5	603
1989	1 046	80	918	70	128	10	213	16	49	4	1 308
1990	2 224	78	1 955	68	269	9	484	17	147	5	2 855
1991	3 897	73	3 421	64	476	9	1 099	21	345	6	5 340
1992	7 099	72	6 288	64	810	8	2 073	21	704	7	9 876
1993	12 730	69	10 996	60	1 734	9	4 114	22	1 594	9	18 438
1994	22 280	72	19 312	62	2 968	10	5 937	19	2 784	9	31 001
1995	42 488	73	36 474	63	6 014	10	9 544	16	6 157	11	58 189
1996	85 842	68	74 851	59	10 991	9	25 948	20	15 275	12	127 065
1997	187 569	67	162 811	58	24 758	9	61 632	22	31 094	11	280 295
1998	344 651	69	295 876	59	48 775	10	97 929	20	55 221	11	479 810
1999	595 491	72	515 311	62	80 180	10	138 474	17	96 833	12	830 848
2000	845 931	67	720 030	57	125 901	10	256 935	20	153 44	12	1 256 30
2001	1 292 970	69	1 099 239	59	193 731	10	353 788	19	228 60	12	1.875 36
2002	2 135 164	69	1 772 764	57	362 399	12	655 437	21	317 47	10	3 108 07
2003	2 508 838	70	2 042 911	57	394 246	11	716 811	20	349 24	11	3 584 05

Kaynak. Maliye Bakanlığı, 2004

Tablo 5 ve Tablo 6 ‘daki veriler karşılaştırıldığında Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerdeki transfer harcamalarının özellikle öğrenci bursları ve kredileri kaleminin fazla olması nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı bütçesindeki transfer harcamalarından çok daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Tablo 7’deki Yükseköğretim Kurulu bütçesi incelendiğinde Yükseköğretim Kurulu ve üniversite bütçesinin Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden daha düşük olduğu, toplam bütçe içerisinde yatırım amaçlı harcamaların daha fazla olduğu görülmektedir (Maliye Bakanlığı, 2004)

Tablo 7

Çeşitlerine Göre Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve Üniversite Harcamaları (Bin TL)

Yıllar	(1) Toplam Cari Harcama	(1/6) Pay %	(2) Personel Harcama.	(2/6) Pay %	(3) Diğer Cari Harcama.	(3/6) Pay %	(4) Yatırım Harcama.	(4/6) Pay %	(5) Transfer Harcama.	(5/6) Pay %	(6) Toplam Harcamalar
1980	100	85	91	78	9	07	11	9	6	05	117
1981	146	84	133	76	13	08	19	10	10	05	176
1982	179	81	163	74	15	07	23	10	11	05	223
1983	284	83	257	75	27	08	46	13	12	04	341
1984	382	80	344	72	38	08	55	12	40	08	477
1985	530	79	477	71	52	08	74	11	70	10	674
1986	751	78	679	71	72	07	108	11	103	11	961
1987	1.236	79	1.126	72	109	07	186	12	152	10	1.573
1988	2.061	78	1.886	71	175	07	293	15	187	07	2.646
1989	5.048	84	4.787	80	261	04	693	12	279	05	6.020
1990	10.810	84	10.274	80	536	04	1.414	11	619	05	12.843
1991	19.299	84	18.305	80	994	04	2.459	11	1.115	05	22.873
1992	37.310	84	35.600	80	1.710	04	6.019	14	2.071	05	44.400
1993	67.521	83	64.158	79	3.362	04	9.268	11	4.375	05	81.163
1994	102.439	85	96.656	80	5.783	05	12.366	10	5.891	05	120.969
1995	178.220	85	166.797	79	11.423	05	21.540	10	11.041	05	210.801
1996	354.993	81	332.365	76	22.628	05	55.745	13	24.996	06	435.734
1997	757.643	79	706.082	73	51.5	05	151.492	16	51.770	05	960.905
1998	1.509.21	78	1.410.4	73	98.74	05	314.826	16	109.440	06	1.933.4
1999	2.627.2	79	2.474.7	75	152.4	05	513.141	15	171.753	05	3.312.1
2000	3.722.90	79	3.485.6	74	237.2	05	720.161	15	274.037	06	4.717.0
2001	5.672.39	81	5.313.8	76	358.5	05	975.189	14	372.860	05	7.020.4
2002	9.013.0	81	8.351.6	75	661.4	06	1.604.6	14	533.356	05	11.15
2003	10.119.7	82	9.132.4	74	740.4	06	1.727.7	14	617.058	05	12.341

Kaynak. Maliye Bakanlığı, 2004.

Tablo 7'deki verilere bakıldığında kamusal eğitim harcamalarında personel maaşları ve diğer cari giderlerin daha fazla olduğu, hatta eğitim harcamalarının en fazla olduğu 1985-1986-1987 yıllarında %83, diğer yıllarda %78 olduğu görülmektedir. Eğitim sistemi emek yoğunluklu bir sistem olduğu için harcamaların büyük bir bölümü emek karşılığı olarak diğer bölümü ise eğitim öğretim fiziksel alan ve materyal giderleri olarak ayrılmaktadır. Tablo 7'ye göre personel harcamaları kalemi 1980-1987 yılları arasında oranı %70 iken maaş artışları nedeniyle bu oran 1988-1994 yılları arasında %80'e kadar çıkmıştır (Maliye Bakanlığı, 2004).

Türkiye’de 1994 Ekonomik Krizi, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime Etkisi

Dünyada yaşanan gelişmelere bakıldığında 1989 yılında Almanya’da Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Doğu-Batı Almanya’nın birleşmesi, 1991 yılında SSCB rejiminin sona ermesi ve Ortadoğu’da İran-İrak Körfez Savaşı gibi küresel boyutta yaşanan olaylarla birlikte daha çok ABD’nin benimsediği çift kutuplu dünya düzeninin terk edilerek tek kutuplu dünya düzenine geçilmesi gibi durumlar ön plana çıkan önemli gelişmelerdir. Bu küresel değişimlerle birlikte Türkiye ekonomisinde bankacılık sektöründe ve dış borç açığında önemli sorunlar yaşanmıştır (Tunay, 2014).

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve temelleri 1980’lerde atılan liberalleşme politikalarının etkileri 1990’lı yıllarda hissedilmeye başlanmıştır. Küresel ölçekte izlenen bu siyaset bazı ülkelerde kamu borçlanmaları, bazı ülkelerde de özel sektörde borçlanmalar olarak hissedilmiş, bazı Asya ülkelerinde de bütçe açıklarının fazla olmaması ve işsizlik yaşanmamasına karşın ekonomik kriz yaşanmıştır. Başka bir deyişle, liberalleşmenin etkisiyle beklenen sermaye girişi sağlanmış, bu da ülkeyi yatırım sektöründe çekici kılmış fakat sonucunda hem özel hem de kamusal sektörde yüksek borçlanmaya neden olmuştur. Aynı zamanda çoğu ülkenin merkez bankalarında rezerv artışı gerçekleşmiş olsa da bu faiz oranlarının artmasına, “yüksek faiz”, “yüksek devalüasyon” ve “istemde azalma” sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin ardından 1994 yılında ülkemizde döviz kurunda %100’lük bir artış olmuş, banka mevduatına %100 teminat verilmesi politikası da ileriki dönemlerde finansal piyasada büyük sorunların yaşanmasını tetiklemiştir (Kurtoglu, 2012).

Tüm bu etkinliklerle birlikte 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin; bankalarda açık pozisyonlar, yüksek düzeyde dış borçlar, sürdürülemez bütçe açıkları, enflasyon artışı, üretim düşüşü, küreselleşme ile ortaya çıkan hızlı fon akışları gibi önemli etkenleri bulunmaktaydı (Gürsoy, 2009). Bununla birlikte 1980 yılında planlanıp da bir türlü tam anlamıyla gerçekleştirilemeyen yapısal programlar da ekonomik krizin tetikleyici etkenleridir. Özellikle 1980 sonrası yaşanan sorunları çözmek için yapısal programlar uygulanmamış, onun yerine Devlet İç Borç Senetleri (SIDN) adı verilen iç borçlanma senetlerini kullanarak mali kaynak oluşturma çabaları ve sonucunda SIDN bağlantılı faiz artışlarının gerçekleşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda 1988’de 32 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlüğe giren “döviz rejiminde liberalleşme” uygulaması hızlı sermaye girişinin önünü açmış fakat bunun da ekonomiye olumsuz etkileri olmuştur. Bütün bu gelişmelerin ardından 1988’den sonraki dönemde ekonominin istikrarsız ve

plansız büyümesi sonucunda 1994'te enflasyon %150'ye çıkmış bu da makro ve mikro ekonomide %6 oranında daralmaya götürmüştür. Bütün bu ekonomik krizlerin ardından 5 Nisan 1994 tarihinde İstikrar Kararnameleri çıkarılmıştır. Alınan 5 Nisan kararlarının etkisiyle enflasyon oranı %88'e gerilemiş olmasına karşın spekülâtif ataklarla birlikte bankalar arası piyasada gecelik faiz oranının %1000'lere çıkması bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Yükümlülüklerini yerine getiremeyen üç özel banka kapanmış, IMF'den 1994 yılında 343 milyon dolar ve 1995 yılında 684 milyon dolarlık yardım alınmıştır. Bu IMF'den alınan borçlar ile GSMH ancak %3 oranında artabilmiştir (Ergenç, 2009). Bununla birlikte 27 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu, liberalleşme adımlarının ileride devam edeceğini işaret etmiştir (İnandı, 2005; Kurtoğlu, 2012).

Kazgan (2012), bu dönemde iç ve dış borçların aşırı yüksek olmasına vurgu yaparak bunun faizlerin artmasını tetiklediğini, beraberinde yüksek sermaye girişi ve dış ticaretin de cari açığa neden olduğunu ve ekonomik krizi tetiklediğini belirtmektedir. Gürsoy'a (2009) göre de bu gelişmelerin ardından ekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonun düşürülmesi, ihracat gelirlerinin artırılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi bakımından 5 Nisan kararnamelerinin büyük önemi bulunmaktadır. Nitekim bu kararnamelerin en önemli odak noktaları; kısa vadede makroekonomik yapıların toparlanması, ulusal paranın değer kazanması, enflasyon değerinin düşürülmesi, kamu borçlarının dengelenmesi, dışsatımın artırılması, dış ticaret ve cari açıkların dengelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu stratejik odak noktalarının gerçekleştirilmesi kısa vadede kısmen başarılı olmuştur. İstikrar kararnamesi kapsamında bir diğer stratejik odak noktası ise yapısal reformların gerçekleştirilmesidir. Bu konuda ise gözle görülür bir başarı elde edilememiştir.

Pek çok ülke ile birlikte eş zamanlı yaşanan ekonomik krizin temelleri; ilk önce 1980 liberalleşme hareketleri ile yaşanan ekonomik dalgalanmalarla ve sonrasında 1988'de yaşanan borç krizi ile birlikte atılmış sonunda da 1994'te sermaye merkezli ekonomik şok ile atılmıştır. Bununla birlikte 5 Nisan istikrar kararnameleri kısa vadeli yapısal planlardan oluşmasına karşın ekonomide gerekli istikrar sağlanamamış ve bu gelişmeler 1999/2000'deki bankacılık krizinin oluşmasına neden olmuştur (Ergenç, 2009; Kazgan, 2012).

1994 ekonomik krizi ve 5 Nisan İstikrar Kararnalarının eğitim harcamaları üzerindeki etkisi kamu kesintileri ile birlikte daralma şeklinde görülmüştür. Enflasyonun olumsuz etkisi eğitim harcamalarında kendini göstermiştir. 1994-2000 yılları arasında

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurumu bütçelerinde toplam harcamaların ve özellikle cari harcamaların düzenli olarak arttığı görülmektedir. Cari harcamaların genellikle yaklaşık %80-85'ini oluşturan personel maaşları bu süreçte %75'lere kadar düşmüştür. Bu artış önceki yıllara göre değerlendirildiğinde çok düşük olduğu görülmektedir. Bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığı transfer ücretlerinde sabit bir seyir, Yükseköğretim Kurulu transfer ücretlerinde öğrenci burs ve kredilerindeki artışla orantılı olarak artan bir seyir gözlemlenmiştir. Bununla birlikte bu dönemde yatırım harcamaları bir ara %11-12 gibi ortalama orandan %16 gibi değere ulaşmış olsa da kamu kesintilerinin ilk kalemlerinden ve döneme duyarlılıkları daima yüksek olan yatırım harcamaları istikrarlı bir gelişme göstermemiştir. Sonuç olarak eğitim harcamalarının önemli bir kısmı olan yatırım harcamaları güçlü ekonomi dönemlerinde artan, kriz dönemlerinde azalan bir eğilim göstermiştir.

Türkiye'de 2000-2001 Ekonomik Krizi, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime Etkisi

Türkiye'de ve uluslararası bağlamda 1994 ekonomik krizinden sonra, konjonktürel bunalım ve dalgalanma 2000 yılına kadar devam etmiştir. 1997 yılında Asya ülkelerinde patlak veren krizin yol açtığı depresyon birçok Güneydoğu Asya ülkesini derinden etkilemiş ve belirtildiği gibi kriz kavramlarının farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Dünyada şirketler ve bankaların dengelerindeki bozulmanın yarattığı dalgalanmalar varken, Türkiye'de 1996 yılında BM ilişkileri kapsamında gündeme gelen Gümrük Birliği Anlaşması ve 1999 depreminin etkileri, IMF Niyet Mektubu'nda öngörülen yapısal düzenlemelerin uygulanması gibi etkenler ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirmiştir (Bilgili, 2005). 1999'a farklı hedef ve stratejilerle girilmiş olmasına karşın, tüm bunlar yeni bir krizin çıkmasını engelleyememiş ve bankacılık sektörü, Kasım 2000 ve Şubat 2001'de 1994 krizi sonrası yaşanan krizde büyük rol oynamıştır. Söz konusu krizlerde etkin rol oynayan bankacılık sektöründeki bozulma bu krizler nedeniyle meydana gelmiş gibi görünse de kökleri 1994 hatta 1980'lere dayanmaktadır. 1980 dış genişleme / serbestleşme politikaları ile sayıları önemli ölçüde artan bankaların 1990'lı yıllarda ülke ekonomisinde yine büyük paya sahip olması ve hatta birçok şirketin borçlanma fırsatlarını artırmak için banka açması olumsuz etkenler olmuştur (Öztürk, 2012).

Bankacılık sektöründe artan pozisyon açıkları, vade uyumsuzluğu, yüksek gecelik borçlanma faiz oranları gibi sorunlar yaşanırken, ülke ekonomisinde cari açığın da yüksek düzeylere ulaşması büyük sorun olarak görülmüştür. En yüksek enflasyon oranının 1999'da %69 iken 2000'li yıllarda en fazla %39'a gerilemesi esas alındığında, 1999'da kriz olasılığının aslında daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik olarak altı farklı başlık altında planlanan reformların başlamasıyla IMF ile Türkiye arasında vergi politikaları, tarım, finansal yönetimde şeffaflık, özelleştirme ve sermaye piyasaları düzenlemesi ve bankacılık, 1999 yılında kısmen istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Ancak finansal yönetimde şeffaflık, özelleştirme başlıkları altındaki reformlar, sermaye piyasası düzenlemesi ve bankacılık tam anlamıyla gerçekleştirilememiş, 2000 yılında ve hatta 2001 yılında ekonomik daralma yaşanmıştır (Özatay, 2009).

Bankacılık sektörünün artan kırılganlığı ve temellerin atılmasının ardından sürdürülemeyen reformlar nedeniyle 1999 yılında kriz yavaş yavaş hissedilmeye başlanmış ve nihayetinde 2000 yılında büyüyerek Kasım 2000'de tüm ekonomiyi etkisi altına almıştır. Bununla birlikte 2000 yılı, döviz kurunun istikrara kavuşturulması hedeflenen yıl olmasına karşın cari açığın 10 milyar düzeylerine ulaşmasıyla bankacılık sektöründe başlayan sorunlar daha da büyümüş ve bu durum enflasyonun düşürülmesindeki başarısızlığı yoğunlaştırmıştır. Piyasadaki likidite gereksinimlerinin giderek artması, sermaye akışındaki dalgalanmalar gibi etkenlerin yarattığı güvensizlik ve belirsizlik, dönemin diğer dikkat çekici sorunları arasında yer almıştır (Özatay, 2009).

2000 yılının sonlarına doğru ülke ekonomisinde kriz yaşanması nedeniyle 2000 İstikrar Programı uygulamaya konulmuştur. Ekonomistler, bu programın ortodoks bir karaktere sahip ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ortak özelliğin programa hakim olduğunu savunmuşlardır. Bununla birlikte yapısal reformların yerine getirilmemesi / geciktirilmesi, programın başında düzeltici devalüasyon yapılmaması, yüksek tüketim eğiliminin dikkate alınmaması, kısa vadeli sermaye girişi ve çıkışının dikkate alınmaması ve 2001 krizini beraberinde getiren bu istikrar programı öncesinde bankacılık reformu yapmamak programın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur (Ergenç, 2009; Pusti, 2013)

Bunun sonucunda döviz saldırısının rezervleri azaltacağı korkusuyla Aralık 2000'de program terk edildi. 19 Şubat 2001'de kurum hukuku krizi nedeniyle ülkede sermaye çıkışı yaşandı ve bankaların döviz istemi arttı ve likidite sıkıntısı yaşandı. Faiz oranları çok yükselmiş ve Merkez Bankası döviz satmama kararı almış ve 22 Şubat 2001'de döviz dalgalanmaya bırakılmıştır (İşler, 2004). Sonuç olarak sabit kur rejiminden

vazgeçilmiştir. Enflasyon, faiz, satın alma gücü ve düşen milli gelir gibi sorunlar devam etti. Daha sonra 2001 yılında Güçlü Ekonomi Transit Programı ile 2002-2004 yılları arasında yapılmayan reformlar hedeflenmiştir (Bozkurt, 2014).

İstikrar programı 2000 yılının Kasım ayında enflasyonu düşürmeye ve ekonomik istikrarı sağlamaya başlamış, böylece 2000 yılı Kasım ayında %900'e ulaşan bankalar arası para piyasasında gecelik borçlanma faizi, Şubat 2001'de %6200'e yükselmiştir. Ayrıca Kasım 2000'de 6,2 milyar TL azalan uluslararası döviz rezervleri gündemdeyken, Merkez Bankası döviz rezervleri 2001 yılında 16-23 Şubat arasında 5,3 milyar azalarak 27,9 milyardan 22,6 milyara gerilemiştir. Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, döviz aleyhine saldırı hareketine karşı koyamadı ve 22 Şubat 2001'de kur dalgalanmaya bırakıldı (Öztürk, 2012).

2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz eğitim harcamalarını da etkilemiştir. 1995'te %89 olan toplam cari eğitim harcamaları, 1996'da %87'ye, 1997'de %84'e, 1998'de %81'e kadar gerilemiş, daha sonra 1998'den itibaren her yıl bir önceki yıla göre az da olsa artış gözlemlenmiştir. 2000-2001 ekonomik krizlerinde kamu kesintilerine karşın toplam cari eğitim harcamalarında bir miktar artış, personel harcamalarında maaşların da etkisiyle yatırım harcamalarında artış, transfer harcamalarında az miktarda artış, genel toplam harcamalarda da doğal olarak bir artış görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu ve üniversite bütçesinde bir daralma olduğu, önceki yıllara göre toplam cari eğitim harcamalarında, personel harcamalarında, yatırım harcamalarında artış olmadığı, öğrenci burs ve kredilerinden dolayı transfer harcamalarında küçük bir artış olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu bütçelerindeki yatırımlar birlikte değerlendirildiğinde en fazla harcama kaleminin artışı personel harcamalarında olduğu, en az harcamanın da transfer harcamalarında olduğu görülmektedir (Turan, 2011).

Türkiye'de 2008 ve Sonrasında Yaşanan Ekonomik Kriz, Ekonomik İstikrar Önlemleri ve Eğitime Etkisi

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında banka kredisi mortgage piyasasında başlayan ve tüm dünyada etkisi hissedilerek küresel bir krize dönüşen ekonomik kriz 2009 yılından itibaren Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir (Duman, 2011). Bu kapsamda yurtdışı borsalarında ve finansal piyasalardaki düşüşler İstanbul Menkul

Kıymetler Borsasını (İMKB) da etkilemiştir (Apak ve Aytaç, 2009). Dış ticaret hacminin büyük bir bölümünü oluşturan Avrupa ticaret hacmindeki daralmalar ekonomiye olumsuz yansımıştır (Duman, 2011). Ayrıca iç piyasadaki isteklerde yaşanan düşüşler sanayi üretimini olumsuz yönde etkilemiştir (Aracı, 2010). Bunların sonucunda işsizlik oranları artarak 2008 Şubat ayında işsizlik ortalama %11 iken Şubat 2009'da %15,8'e kadar çıkmıştır (Alptekin, 2009). Sonuç olarak küresel krizin Türkiye üzerindeki etkisi işsizliğin artması, büyüme rakamlarının düşmesi ve vergilerin düzenlenmesi olarak görülmüştür. Önlem olarak hükümet kredi kartı faizleri ile ilgili düzenlemeler yapmış, küçük ve orta ölçekli sektör işletmelerine kredi desteği sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin dış ticaretinin ulusal gelire oranının yıllara göre dağılımı incelendiğinde 1993'te %6,6, 1998'de %10,1, 2000'de %10,4 ve 2001'de %16,6 olduğu, geline nokta yabancı gelirlerde yaşanan düşüşlerin etkisi ekonomide derin çatlaklar oluşmasını tetiklemiş olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak düşük yatırım oranlarının düşmesi ve yabancı yatırımların krizle birlikte aniden durması ile kriz daha çok finans sektöründen reel sektörü etkilemiştir (Boztaş, 2012).

2008 yılından sonra eğitim politikası ve harcamalarında bazı değişiklikler yapılmıştır. 2008 yılında ortaöğretimin 4 yıla çıkarılması finansal altyapı olmadığı için özellikle 2009 ve 2010 yıllarında ortaöğretimde öğrenci başına düşen kamu eğitim harcamalarında önemli bir düşüş gözlemlenmiştir. 2012 yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilirken 2012 Yılı Bütçe Gerekçesinde herhangi bir finans hazırlığının olmaması kamu eğitim harcamalarını olumsuz etkilemiştir. Tablo 8'de Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin 2008-2019 arasında dağılım oranları belirtilmiştir.

Tablo 8

Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin 2008-2019 Arasında Dağılım Oranları

Yıl	MEB bütçesi (TL)	Merkezi Yönetim bütçesi (TL)	MEB bütçesinin GSYH'ye oranı (%)	MEB bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı (%)
2008	22.915.565.000	222.553.216.800	2.4	10.3
2009	27.446.778.095	262.217.866.000	2.9	10.5
2010	28.237.412.000	286.234.567.120	2.6	9.8
2011	34.112.163.000	312.865.353.342	2.6	10.9
2012	39.169.379.190	350.864.324.100	2.8	11.2
2013	47.496.378.650	404.456.334.555	3.0	11.8
2014	55.704.817.610	434.755.436.331	3.2	12.8
2015	62.000.248.000	472.865.324.556	2.7	13.1
2016	76.354.306.000	570.543.632.245	2.9	13.4
2017	85.048.584.000	645.675.356.344	2.8	13.2
2018	92.528.652.000	762.784.234.456	2.7	12.1
2019	113.813.013.000	960.343.567.222	2.6	11.1

Kaynak. EİR, 2020.

Tablo 8'e göre 2008 yılının ekonomik krizine karşı alınan bütçe kesintisinin %14,3'ü Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden karşılandığı görülmektedir. Benzer bir kesinti yatırım bütçesinde gözlemlenmiş, 2019 Milli Eğitim Bakanlığı yatırım bütçesinin 2018 Milli Eğitim Bakanlığı yatırım bütçesine göre %28,2 azaldığı belirlenmiştir (MEB, 2020). 2019 Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin 2018 bütçesine göre %23 arttığı ancak Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranının 2019 yılında düştüğü gözlemlenmektedir. Genel olarak bakıldığında yıllara göre Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'ye oranı %2,4 – %3,2 arasında değiştiği saptanmıştır. Bununla birlikte 2016 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde artış olmasına karşın Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'ye oranında azalma olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni ise Milli Eğitim Bakanlığı bütçesindeki artışın GSYH'deki artışın gerisinde kalmasıdır. Merkezi yönetim bütçesinde Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin oranının yıllara göre değişmesi, sabit bir oranın olmaması eğitim harcamalarında ve dolayısıyla eğitimin gelişmesinde önemli bir engel olmaktadır. Çünkü artan enflasyon ile birlikte genel bütçede Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin artmasından çok merkezi yönetim bütçesinde Milli Eğitim Bakanlığı bütçe oranının artması ya da sabitlenmesi büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında bulunan “Nitelikli Eğitim” hedefinin gerçekleşmesine yönelik çalışmalara göre eğitim bütçelerinin GSYH'ye oranının yüzde 4-6 aralığında olması gerekmektedir. Bunun yanında okul giderlerini karşılamak, okulların fiziksel ve sosyal ortamını geliştirmek için okullara doğrudan ve düzenli ödenek ayrılması, herkese eşit eğitim olanağı verilebilmesi için etkili finansman politika uygulamalarının gerçekleştirilmesi, eğitime harcamaları için ayrılan kaynakların eğitimde eşitliği geliştirme doğrultusunda etkili ve verimli kullanılması, etkili yatırım ve kaynak tahsisinin oluşturulması eğitim etkinliklerinin niteliği için büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı'nda belirlenen hedefler doğrultusunda 2016 yılında Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı okulöncesi, ilk ve ortaokullarda okul bazlı bütçeleme sistemini uygulamaya koymuştur. Bu sistem okulların kullanacakları malların ve malzemelerin satın alımlarını ve harcama kalemine ayrılan ödenekleri içermekte ayrıca okulların ek ödenek gereksinimlerini belirleyebilmektedir. Aynı zamanda bu uygulama ile mali yılsonunda ülke, il, ilçeler derslik, öğrenci ve okul maliyetlerinin karşılaştırılması, okullardaki öğrencilerin sayıları, okulların fiziksel durumları, ikili öğretim uygulanıp uygulanmayacağı, iklimsel özellikleri gibi etkenlere

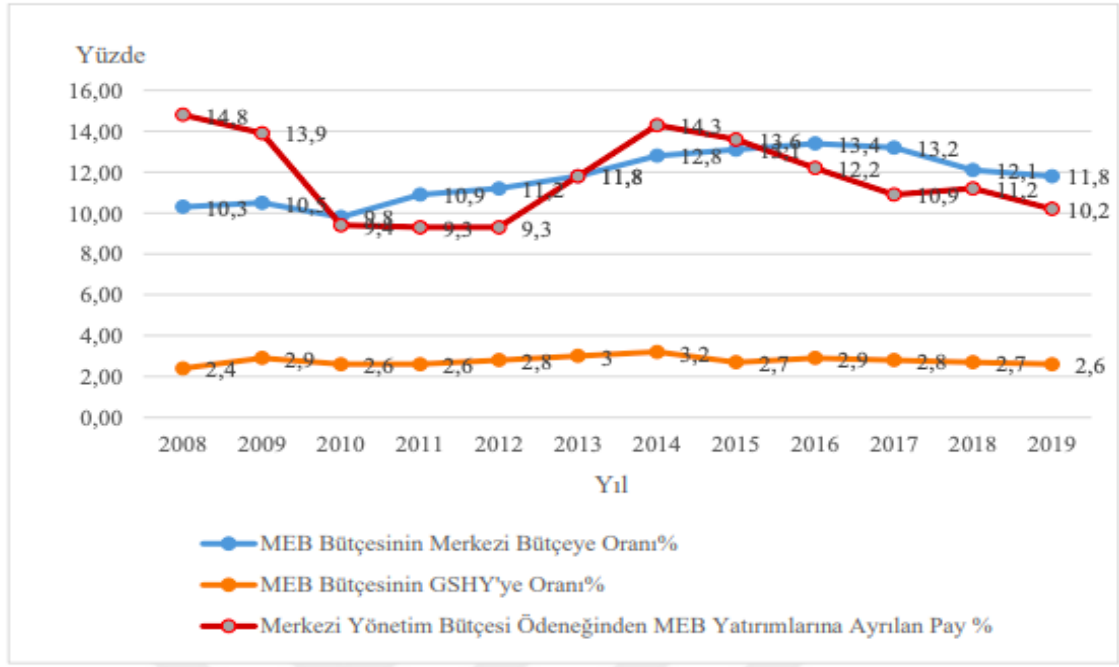
bağlı olarak değişen gereksinimlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Ancak sistemin hedeflenen uygulamaları beklenildiği ölçüde gerçekleştirilememiştir (Bora vd., 2013).

Eğitim hizmetlerinin niteliğini ve verimliliğini artırmak, okullar arasındaki olanak ve nitelik farklılıklarını en aza indirmek için ortaya konulması gereken politikaları ve yapılması gereken uygulamaları geliştirmek için 2011 yılında İlköğretim Kurumları Standartları (İKS) uygulaması geliştirilmiştir. Fakat uygulamanın daha ilk yıllarında ülkenin bazı bölgelerinde özellikle de Güneydoğu Anadolu bölgesinde ve Doğu Anadolu Bölgesinde hedeflenen düzeyde öğrencinin ve velinin katılımının sağlanamaması nedeniyle veri ve bilgi toplanamamıştır. Daha sonra bu çalışma 2014 yılında okul öncesi eğitim kurumlarını da içine alacak biçimde Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları (OİKS) olarak tekrar düzenlenmiştir. Bu sistemde; eğitim yönetimi, öğrenme ve öğretim süreçleri, destek hizmetler (sağlık, güvenlik, temizlik, beslenme vb.) alanlarında veri toplama hedeflenmiştir. Bu veriler ise Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) üzerinden sağlanmıştır. Bu sefer de bilgisayara erişme bulunmayan ya da okuma yazması olmayan velilerin katılımı sağlanamamıştır. Buna çözüm olarak velilerin okullarda bulunan bilgisayarlarda ve çocuklarının yardımcı olmasıyla sisteme giriş yapmaları öngörülse de sağlıklı veri toplanması sağlanamamıştır. Bu aşamadan sonra çalışmanın yönetici, öğretmen, veli ve öğrenciler tarafından yürütülmesi; daha sağlıklı daha güvenilir bir veri toplama ve değerlendirme sisteminin kurulması uygulamanın başarılı olmasını sağlayacak önemli adımlar olarak belirlenmiştir (Kayahan, 2013).

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planının temel hedefi; “Eğitime ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması, eğitim sisteminin etkinliğinin artırılması, öğrenciler ve velileri üstlenecekleri finansal, sosyal ve psikolojik yüklerin azaltılmasını hedefleyen eğitim sisteminin merkezi sınav sistemini temele alan yapıdan kurtarılması” olarak belirlenmiştir. Fakat bu hedeflerin gerçekleşmesinin karşısında; yeteri kadar kamu bütçesinin ayrılmaması ve hanehalkının giderek artan eğitim masraflarını karşılayamaması gibi büyük ve önemli engeller bulunduğu, eğitim otoriteleri tarafından belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de hanehalkının eğitim harcamalarında artış eğilimi saptanmıştır. TÜİK verilerine göre; 2017 yılında Türkiye’de eğitim harcamalarının %19’u hanehalkı tarafından gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2019). TÜİK’in 2013 yılına ait uluslararası verilerine göre; ülkemizde eğitim kurumlarına yapılan harcamaların %13’ü aileler tarafından yapılmakta ve OECD ortalamasına göre de bu oran %7 olarak belirlenmiştir. Özellikle hanehalkı giderleri arasında özel okul

ödemeleri önemli paya sahiptir. TÜİK bütçe anketlerine göre ailelerin ödediği; eğitim harcamaları kapsamında özel okul, özel ders, okul öncesi eğitim, etüt, yaz okulu öğrencilerin okula gidiş-gelişlerinde kullandıkları servis ve toplu taşıma araçları ücretleri ile yükseköğrenim harcı, kayıt, barınma, kitap, kırtasiye, uygulama okullarında materyal ve malzeme ücretleri, ulaşım ve yemek ücretleri önemli yer tutmaktadır (TÜİK, 2020). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özendirilen ve istenen hedeflerden birisi de Türkiye’de özel öğretim payının artmasıdır. Bu hedef doğrultusunda 2012-2013 öğretim yılından itibaren devlet tarafından yalnızca özel mesleki ve teknik eğitim okullarını kapsayacak şekilde özel okullarda okuyan öğrenciler için devlet tarafından özel okullara teşvik destek ücreti verilmiştir. Bu uygulama 2014-2015 öğretim yılında tüm özel okulları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu destek ortalama özel okul ücretinin %37,4’üne karşılık gelmiştir. Bu uygulama dar gelirli aileleri özel okula yönlendirmiş fakat bu da hanehalkının eğitim bütçesinin daha da artmasına neden olmuştur. Nitekim 2018-2019 öğretim yılında, 2019-2020’den itibaren henüz mezun olmamış öğrenciler için desteğin devam edeceği ancak yeni öğrenciler için uygulamanın kaldırılacağı kararı alınmıştır. Bununla birlikte yıllara göre veriler değerlendirildiğinde özel okulda öğrenim gören öğrenci oranında artış olduğu görülmektedir. Ülkemizde öğrencilerin 2007-2008 öğretim yılında %2,6’sı özel okula giderken, 2017-2018 öğretim yılında bu oran artarak %8,3’e çıkmıştır. Özel okul oranı ise 2007-2008 öğretim yılında genel ortalama %4,7 iken 2017-18 öğretim yılında bu oran %14,7 olmuştur (Sever ve Demir, 2014).

Bununla birlikte ülkemizde devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinin sayısının artması, hemen her ilde üniversitenin bulunması ve özellikle artan işsizlik nedeniyle üniversitede okuyan öğrenci sayısındaki artış hanehalkı başına düşen eğitim hizmetleri masraflarının artmasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle 2009 yılından itibaren sayısı hızla artan vakıf üniversitelerindeki eğitim ücreti hanehalkı eğitim ücretlerinin artmasında etkili olmaktadır (Soydan, 2018).

Şekil 1. Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesinin Gelişimi (TÜİK, 2022)

Şekil 1'teki verilere göre ülkede yaşanan ekonomik istikrara karşın Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'ye oranının düşük olduğu, hatta bu oranın 2014 yılından itibaren daha da düştüğü görülmektedir. Bu merkezi yönetim bütçesi kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı yatırımları payının düşmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte OECD'ye üye ülkeler arasında öğrenci başına düşen eğitim harcamaları yönünden Türkiye'nin hâlâ gerilerde kaldığı görülmektedir (Akın Mart ve Kartal, 2021). Bunun en önemli nedeninin Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği olarak görülmektedir (Pamuk ve Bektaş, 2014).

Türkiye'de son yıllarda yaşanan ekonomik istikrar eğitim harcamalarına çok yansımamakla birlikte ilk ve ortaöğretimde ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz dağıtılması, okulların teknik açıdan donanımlarının artması, devlet ve vakıf üniversite sayısının artması eğitim alanında yaşanan olumlu gelişmelerdir. Ancak son beş yıl içinde yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen pandemi süreci Türkiye'de de ekonomik anlamda büyük sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Pandemi nedeniyle uygulanan uzaktan eğitim uygulamaları eğitim alanında olanakların kısıtlanmasına neden olmuştur.

Pandeminin sona ermesinden sonra toparlanma sürecine giren Türkiye ekonomisi 6 şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem felaketi ile büyük sarsıntı yaşamıştır. Bu sarsıntı ile 11 ili etkileyen depremle birlikte eğitim etkinliklerinde

büyük aksaklıklar yaşanmış, üniversitelerde bir süre eğitime ara verilmiş, pek çok üniversitede uzaktan eğitime geçilmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğrenim kurumlarında eğitimle ilgili harcamalara ve alınan tasarruf tedbirleri ile ilgili resmi gazetelerde yayınlanmış kanun, yönetmelik ve genelgeleri kapsamlı olarak incelenmek ve kriz dönemlerinde görev yapmış yükseköğretim yöneticilerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış olan bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseniyle tasarlanmıştır. Nitel araştırmaların birinci amacı insan deneyimlerini anlamak ve bu deneyimleri açıklamak üzerine odaklanmaktır (Fossey, Harvey, McDermott ve Davidson, 2002). Bu nedenle nitel araştırmalar eğitim ile ilgili araştırmalarda önemli bir yere sahiptir. Çünkü nitel araştırmalar, araştırmacıların eğitim politikalarını, öğrenme öğretme sürecini, eğitimin çıktılarını etkileyen sosyal ve bağlamsal etmenleri incelemesine olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Durum çalışmaları ise yapılan bir davranışın ne anlama geldiği konusunda kendi bağlamı içerisinde çoklu kanılar ile inceleme yapılan çalışmalardır. Burada bağlam veya çalışılan durum, diğer karmaşık durumların anlaşılması için önemlidir ve yaşamın içinde yer alan olaylarla ilgili sonuçlar konulmaktadır (Yin, 2017). Durum çalışmalarında, araştırmacılar sınırlı çalışma birimine odaklanır (Gay, Mills ve Airisian, 2012). Durum çalışmalarının en bilinen özelliği betimleme, belirlilik, sezgiselliktir. Belirlilikte vaka, odaklanma veya programlama vardır. Betimleme kısmında elde edilen bulgular yoğun bir şekilde betimlenir. Sezgisellik ise olgunun okuyucu tarafından daha anlaşılır kılınması olarak belirtilir (Merriam, 2018). Bu araştırmada da Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime olan etkilerini ve bu etkilerin doğurduğu sonuçları, bir sınama amacı taşımadan, sapmaya çalıştığından durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

Araştırmada nitel araştırmaya uygun olarak iki farklı boyutta veri toplanmıştır. Birinci boyutta 1980-2023 yılları arasında resmi gazetelerde yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgelerden doküman incelemesi ile veriler elde edilmiştir. Ayrıca araştırmada durum çalışmasını güçlendirebilmek adına bir devlet üniversitesinin 2021-2023 yılları arasında tasarruf tedbirlerini konu alan kurum içi yazışmalarının (EK 4) analizine de yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci boyutunda ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile ekonomik kriz dönemlerinde görev yapmış yükseköğretim yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın birinci boyutunu oluşturan yükseköğrenim kurumlarında eğitimle ilgili harcama ve tasarruf tedbirleri ile ilgili resmi gazetelerde yayımlanmış kanun, yönetmelik ve genelgelerin kapsamlı incelenmesi boyutunda araştırmanın çalışma grubunu 1980-2023 yılları arasında yayımlanmış, tasarruf tedbirleri konulu resmi gazeteler oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi gazeteler Tablo 9’de belirtilmiştir.

Tablo 9

Çalışma Grubunu Oluşturan Resmi Gazeteler

Tarih ve Sayı	Sayı	Konu
24 Nisan 1988/5	19794	Kamu harcamalarına yönelik tasarruf tedbirleri kararları
8 Şubat 1989	20074	1989 Mali yılı bütçesinde Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının son uygulama yılında tasarruf tedbirleri
10 Şubat 1992	21138	Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının harcama kaynakları
27 Ocak 1993	21478	Bütçe Kanunu ve tasarruf tedbirleri
5 Şubat 1994	21840	Yurt içi, yurt dışı harcamalarında tasarruf tedbirleri, kadro kullanımı
15 Mart 1995	22228	Bütçe Uygulama Talimatı, tasarruf tedbirleri
2 Mayıs 2001/23	24390	Resmi taşıt kullanımı
4 Kasım 2002/45	B.02.0.PPG.0.12-320-18572	Kamu harcamalarında israfın önlenmesi
2005 /19		Tasarruf tedbirleri
18 Ocak 2007 (2007/3)-Genelge	26407	Kamu harcamalarında tasarruf, resmi taşıtların kullanımı
29/01/2017	74587075-010.99-9.22	Cari harcamalarda tasarruf sağlanması, tasarruf tedbirleri
2018	2018/12	2019-2021 döneminde uygulanacak Ekonomi Programı, tasarruf tedbirleri
15 Ağustos 2019	2019/18	Kamu kurumlarında enerji tasarrufu
30 Haziran 2021 2021/14 Genelge	31527	Kamu kaynaklarının kullanımında tasarruf tedbirlerine uyulması, bürokratik işlemlerin azaltılması

Tablo 9 incelendiğinde 14 tane resmi gazetenin tasarruf tedbirlerini içerdiği görülmektedir.

Araştırmanın ikinci boyutundaki çalışma grubunu çalışmanın alt amaçlarına uygun olarak seçilmiş ve Türkiye’de 1980-2023 yılları arasında görev yapmış yükseköğretim yöneticileri oluşturmaktadır. Bu yöneticilerin hangi üniversitede çalıştıkları ve idari kadro unvanları Tablo 10’da belirtilmiştir. Bu şekilde araştırmanın çalışma grubu 50 yöneticiden oluşmuştur.

Tablo 10

Katılımcıların Kurum Görevleri

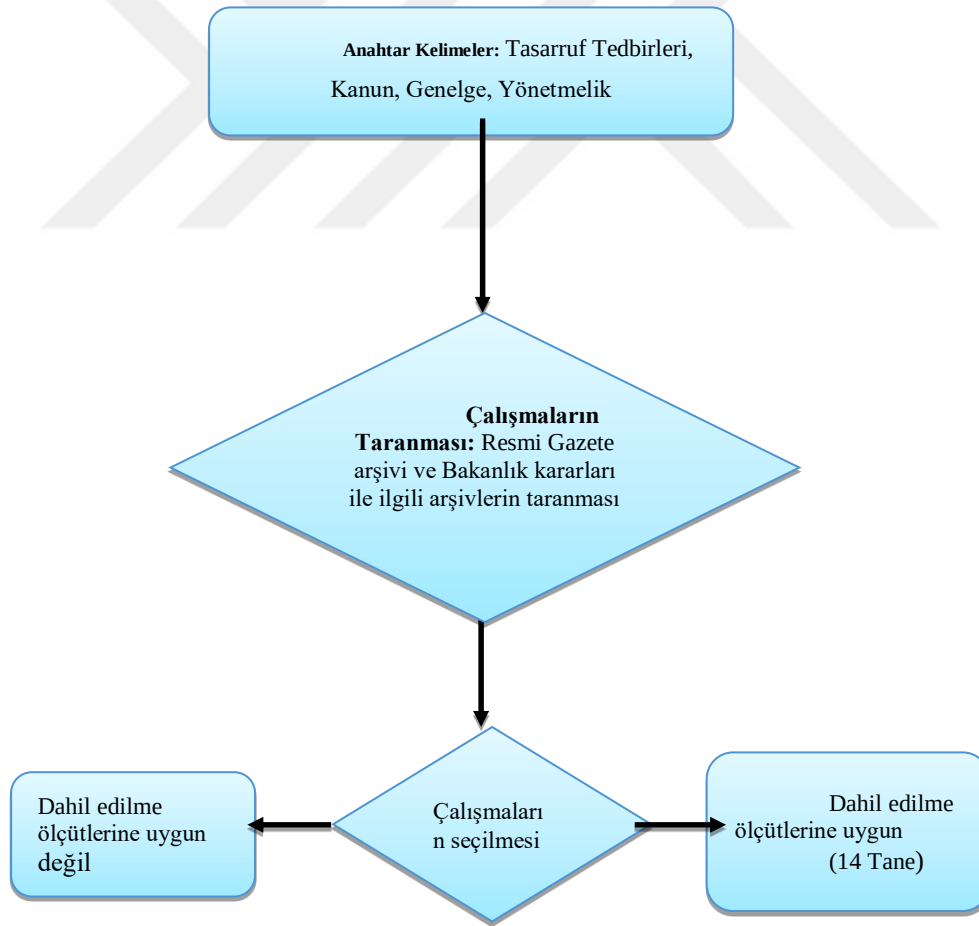
Kurum Görevi	Kişi Sayısı
Anabilim Dalı Başkanı	2
Bölüm Başkanı	8
Dekan	3
Dekan Yardımcısı	3
Enstitü Müdürü	3
Enstitü Sekreteri	2
Eski Rektör	5
Fakülte Sekreteri	12
Hukuk Birimi Müşaviri	1
İdari ve Mali İşler Daire Başkanı	1
Rektörlük Genel Sekteri	1
Strateji Geliştirme Daire Başkanı	4
Yüksekokul Müdür Yardımcısı	2
Yüksekokul Müdürü	3

09/05/2023 ile 20/06/2023 tarihleri arasında gönüllülük esasına dayalı olarak yapılan çalışma 50 yöneticinin katılımı ile gerçekleştirildi.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, doküman incelemesi ve görüşme formlarıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında belirlenen doküman incelemesi basamakları Şekil 4’te belirtilmiştir. Araştırmanın ikinci boyutunda veri toplamak için çalışma grubundaki katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formları yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşacak şekilde oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında sorular bellidir ve görüşmeye katılanlar sorulara istedikleri gibi cevap verebilmektedir, kişisel düşüncelerini ifade edebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu kapsamda

incelenen resmi gazeteler ve yapılan alanyazın taraması ışığında belirlenen temalara göre 15 soru belirlenmiştir. Hazırlanan görüşme formu taslağı ile ilgili olarak tez danışmanı Prof. Dr. Kasım Karakütük, tez izleme komitesi üyesi Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy ve Prof..Dr. Betül Balkar, ayrıca Doç.Dr. Arslan Bayram, Dr. Abdullah Bağcı, Doç.Dr. Mustafa Sever, Dr. Melike Günbey, Dr. Artun Cem Canaz, Prof. Dr. Binali Tunç, Doç. Dr. Ece Özdoğan, ölçme değerlendirme uzmanı Burçin Orçan Özkösem'in uzman görüşlerine başvurulmuştur. Alınan dönütler doğrultusunda 6 soru çıkarılmış, 3 soru birleştirilmiş, ve böylece 6 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form kullanılarak başlangıçta 5 yöneticiyle yüz yüze pilot uygulama yapılmış, maddelerin anlaşılabilirliği kontrol edilmiş, madde ekleme çıkarılma yapılmamış, ve böylece 6 tane görüşme sorusu ve 4 tane sosyodemografik sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuna ve onam formuna son şekli verilmiştir (EK 1).

Şekil 2. Doküman İncelemesi Süreci

Hazırlanan görüşme formunun ve onam formunun uygulanabilmesi için Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığına başvurulmuş 04.04.2023 tarih 885127 sayılı etik kurul izni alınmıştır (EK 2). Etik kurul kararı alındıktan sonra görüşme formunun uygulanabilmesi için Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden 04.05.2023 tarih ve 915652 sayılı yazı ile diğer üniversitelerden uygulama izni istenmiştir (EK 3). Uygulama izni alınırken araştırmanın çalışma grubu Türkiye’deki tüm yükseköğretim yöneticilerini kapsadığı için Ankara Üniversitesi Rektörlüğü tarafından, yarı yapılandırılmış görüşme formu çevrimiçi ortamda yayınlamış ve görüşme formuna ulaşılabilir bağlantı adresi ile uygulama izni Türkiye’deki bütün yükseköğretim kurumlarına Ankara Üniversitesi rektörlüğü tarafından gönderilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın birinci boyutunda, Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki görünümünü ortaya çıkarmak istenmiştir. Bu nedenle, Maliye Bakanlığından ve Cumhurbaşkanlığı Strateji Geliştirme ve Bütçe Daire Başkanlığından üniversitelere gönderilen tasarruf tedbirlerini konu alan resmi yazılara erişim için Ankara Üniversitesi Rektörlüğü aracılığı ile resmi olarak izin istenmiştir. İstenen izne olumlu cevaplar gelmeyince araştırmacı tarafından Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne başvurulup, rektörlüğe bağlı tüm birimlere kurum içinde gönderilen tasarruf tedbirlerini konu alan resmi yazılara erişim için izin istenmiştir. Bu izne de olumlu cevap gelmeyince yükseköğretim kurumlarında çeşitli yıllarda dönemlerin hükümetleri tarafından alınan tasarruf tedbirlerine ilişkin Resmi Gazete ’de yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgeler doküman inceleme tekniğı ile incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ikinci boyutu kapsamında, Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden gerekli izinlerin alınması için başvurulmuş, çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde yaklaşık 30-45 dakika arası olması planlanmış, yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmek istenmiştir. Ancak çalışma grubunun tüm Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarındaki yöneticilerden oluşması ve 6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş merkezli bir deprem yaşanması sonucunda üniversitelerin uzaktan eğitime geçmesi gerekçesiyle, Ankara Üniversitesi Rektörlüğünün önerisi ile görüş alma biçiminin değişmesine, yarı yapılandırılmış görüşme formunun çevrim içi ortama olduğu

gibi aktarılmasına, isteyen gönüllülerin uzun cevaplar halinde çevrim içi ortamda yazılı cevap vermesine, isteyen gönüllülerin ses kaydı ile görüşmeye katılmasına karar verilmiştir. Türkiye’deki bütün yükseköğretim kurumlarına ilgili izin yazısı gönderilmiştir (EK 3). İlgili kurumlardan araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra çalışmanın amacı ve yöntemi hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılmak isteyen yükseköğretim yöneticilerinin bir bölümü ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yüz yüze yapılırken diğer bölümü çevrim içi görüşme formunu cevaplandırmıştır. Yapılan görüşmeler yazılı metne çevrilmiştir. Katılımcıların istemi doğrultusunda görüşme öncesinde görüşmede sorulacak temel soruları içeren bir form katılımcılara verilmiştir. İki bölümden oluşan formun ilk bölümünde yöneticilerin akademik unvanı, görev yaptığı yer, görev unvanına dair bilgilerine ulaşmayı hedefleyen sorular, ikinci bölümünde ekonomik krizin yükseköğretime etkilerinin nasıl algıladıklarını ve bu konudaki deneyimlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen sorular yer almıştır. Görüşme soruları çerçevesinde “Ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi, ekonomik krizin kurumsal düzeyde etkisi, tasarruf tedbirleri, yaşanan zorluklar, ekonomik krizin olumlu ve olumsuz etkileri ve ekonomik krizin olumsuz etkisinin azaltılması” şeklinde altı boyut dikkate alınarak düzenlenen sorular yardımı ile katılımcıların algılarındaki ortak temalar ortaya çıkarılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu başlık altında veri toplama aracının ve araştırmada elde edilen verilerin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ait bilgiler verilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik kavramlarının karşılığı olarak inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık, teyit edilebilirlik kavramları bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada veri toplama aracının araştırmanın amacı doğrultusunda kapsam geçerliği ve görünüş geçerliği uzman görüşüne başvurarak ve pilot uygulama yapılarak sağlanmıştır. İnandırıcılığı sağlamak adına katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplara doğrudan alıntı olarak araştırmada yer verilmiştir.

Tutarlılığı ve teyit edilebilirliği sağlamak için dokümanlar üzerinde eş uzman incelemesi yapılmış, görüşme formları ölçme değerlendirme uzmanına gönderilmiştir. Araştırmacı ve ölçme değerlendirme uzmanı kodlayıcı olarak görev almıştır. Araştırmacı ve ölçme değerlendirme uzmanı verileri bağımsız incelemiş ve kodlamıştır. Kodlayıcılar

arasında güvenilirlik yüzdesi hesaplanmıştır. Araştırmada eş uzman olarak ölçme değerlendirme uzmanı Burçin Orçan Özkösem ile çalışılmıştır. Kodlayıcılar arasında güvenilirlik oranını hesaplamak için Miles ve Huberman'ın (1994) aşağıda belirtilen formülü kullanılmıştır. Bu formülde kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesinin %70 olması yeterlidir.

$$\text{Uzlaşma Yüzdesi} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$$

Bu araştırmada kodlayıcı ile araştırmacının görüş birliği oranı %85 olarak hesaplanmıştır. Bunun yanında veri analizinde kullanılan

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın birinci boyutunda yayımlanmış Resmi Gazetelerden oluşan on dört belgeye G1, G2, G3...G14 şeklinde ve örnek üniversite belgelerine de üniversitede uygulanan, tasarruf tedbirlerini uygulamaları anlamında (üniversite tasarruf uygulamaları, ÜTU) ÜTU1, ÜTU2, ÜTU3...ÜTU33 şeklinde araştırmacı tarafından kod verilmiş ve böylece analiz ve yorumlama kolaylığı sağlanması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen resmi gazete nüshalarının derinlemesine okunmasıyla başlayan bu aşamada tasarruf tedbirleri ve ekonomik kriz dönemleri dikkate alınarak incelenen belgeler tablolar ve grafikler halinde analiz edilmiştir. Böylece araştırılan konu hakkında bilgi sahibi olunması hedeflenmiştir. Aynı şekilde örnek üniversitede yayımlanan tasarruf tedbirleri ve uygulanması ile ilgili belgeler, tasarruf tedbirlerinin uygulama alanları dikkate alınarak incelenmiş, tablolar halinde analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın ikinci boyutunda incelenen dönemde çeşitli kademelerde görev yapan üniversite yöneticilerinin ekonomik krizin yükseköğretime etkilerini nasıl algıladıklarını ve bu konudaki deneyimlerini ortaya çıkarma amacıyla görüşmelerden ve görüşme formundan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılan çalışma grubunun görüşmelerde ve görüşme formunda kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar incelenerek içerik analizi yapılmış, elde edilen veriler kodlanmış, benzer özellikte olan kodlar bir araya getirilmiş ve temalar oluşturulmuştur.

İçerik analizi sözel ve yazılı belgelerin nesnel olarak incelendiği bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Cohen, Manion ve Morrison'a (2007) göre içerik analizi,

eldeki yazılı bilgilerin içeriğinin özetlenmesi karşılaştırılması ya da başka bir biçime dönüştürülmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır. İçerik analizi alanyazında farklı şekillerde uygulanabilse de temel amacının; üzerinde araştırma yapılan bilginin derinlemesine incelenerek yaygınlaştırılması ve gerçekleştirilecek araştırmaların bu bilgiye göre şekillendirilmesi ve yeni çıkarımlarda bulunulması olduğu söylenebilir (Suri ve Clarke, 2009). İçerik analizi, metindeki belirli sözcüklerin belirli kurallara göre kodlanarak daha küçük içerik kategorilerinde özetlendiği sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2009). İçerik analizinin temel amacını toplanan verileri standardize etmek ve ilişkilere ulaşmak olarak belirten Yıldırım ve Şimşek'e (2006) göre toplanan verilerin mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre yapılacak açıklamaların saptanması gerekmektedir.

Araştırma konusu yalnızca kanun, kanun hükmünde kararname, yönetmelik ve genelgeleri kapsadığı için konu ile ilgili veri analizi 1980 yılından 2023 yılına kadar yayımlanmış Resmi Gazetelerin ve Maliye Bakanlığı genelgelerinin incelenmesi çerçevesinde yapılmıştır. Bu konuda yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgelerin içerikleri, hangi birimleri kapsadığı ve hangi alanlarda uygulamalar yapıldığı ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu bağlamda içerik analizi sürecinde araştırmanın birinci boyutuna, ekonomik krizlerin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki görünümü bağlamında aşağıdaki sorulara cevaplar bulunmaya çalışılmıştır.

- Hangi dönemlerde tasarruf tedbirleri uygulanmıştır?
- Yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgelerde tasarruf tedbirleri hangi alanları kapsamaktadır?
- Yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgelerde tasarruf tedbirleri hangi kurum ve birimleri kapsamaktadır?
- Yayımlanan kanun, yönetmelik ve genelgelerde yükseköğretim kurumlarına yönelik tasarruf tedbirleri nelerdir?

Araştırmanın ikinci boyutunda üniversite yöneticilerinin, ekonomik krizlerin yükseköğretime etkileri bağlamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır?

- Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizlerin ülke yönetimine, insan yaşamına etkileri nelerdir?

- Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizlerin üniversiteye-birimlere olan etkileri nelerdir?
- Üniversitelere bildirilen tasarruf tedbirlerinin etkilendiği alanlar nelerdir?
- Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizlerin üniversitedeki-birimdeki yaşattığı zorluklar nelerdir?
- Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizler ve uygulanan tasarruf tedbirlerinin üniversitedeki-birimdeki olumsuz etkileri nelerdir?
- Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizlerin üniversitelerde olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik öneriler nelerdir?

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara, bu bulguların yorumlarına, elde edilen bulguların alanyazın ile yorumlanmasına yer verilmiştir.

Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin (1980-2023) Yükseköğretime Etkilerinin Resmi Belgelerdeki (Resmi Gazeteler, Yayımlanan Genelgeler) Görünümü İle İlgili Bulgular

Tablo 11’de içerik analizi çalışmasına dâhil edilen kanun, genelge ve yönetmelikler belirtilmiştir.

Tablo 11

Tasarruf Tedbirleri ile İlgili Kanun, Yönetmelik ve Genelgeler ile Bu Belgeleri Yayımlayan Kurumlar

Kod	Resmi Gazete- Genelge Tarih	Sayı No	Yayımlayan Kurum Adı	Konu
G-1	24 Nisan 1988/5	19794	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü	• Kamu harcamalarına yönelik tasarruf tedbirleri
G-2	8 Şubat 1989	20074	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü Maliye ve Gümrük Bakanlığı	• Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı son uygulama yılı, 1989 mali yılı bütçesinde tasarruf tedbirleri
G-3	10 Şubat 1992	21138	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü	• Genel ve katma bütçeli, özel bütçeli tüm kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya tasarruflarındaki harcamalar
G-4	27 Ocak 1993	21478	Başbakanlık Genelgeler 1993/4	• Hükümet Programında yer alan ilkelere ve 1993 yılı Bütçe Kanunu'nda belirlenen kamu harcamalarında denetim ve tasarruf tedbirleri.
G-5	5 Şubat 1994	21840	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü	• Güvenlik ve istihbarat hizmetleri ve tabi afetler zorunlu olan harcamalar dışındaki harcamalara yönelik tasarruf tedbirleri
G-6	15 Mart 1995	22228	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü Maliye Bakanlığı Tebliği	• 237 sayılı Taşıt Kanunu kapsamında taşıtların kullanılmasına yönelik tasarruf tedbirleri
G-7	2 Mayıs 2001/23	24390	Başbakanlık Yürütme ve İdare Bölümü	• Resmi taşıtların kullanımı ile ilgili tasarruf tedbirleri
G-8	4 Kasım 2002/45	B.02.0.PPG.0.12- 320-18572	Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü	• Kamu harcamalarında tasarruf tedbirleri
G-9	2005 /19		Başbakanlık	• 2003/39 Sayılı Tasarruf Tedbirleri Genelgesinde yer alan düzenlemeler.
G-10	18 Ocak 2007 (2007/3)-Genelge	26407	Başbakanlık	• Resmi araçların kullanılması, bürokratik işlemlerin azaltılması gibi kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanması gereken tasarruf tedbirleri
G-11	29/01/2017	74587075-010.99- 9.22	Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü	• Cari harcamalarda, yükseköğrenim kurumları harcamalarında tasarruf tedbirleri
G-12	2018	2018/12		• 2019-2021 dönemi ekonomi programında uygulanması gereken tasarruf tedbirleri
G-13	15 Ağustos 2019	2019/18	Cumhurbaşkanlığı Genelgesi	• Kamu Binalarında Enerji Tasarrufu
G-14	30 Haziran 2021 2021/14 Genelge	31527	Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Yürütme ve İdari Bölümü	• Kamu kaynaklarının verimli kullanımı, bürokratik işlemlerin azaltılması gibi tasarruf tedbirleri
<i>G: Genelge</i>				

Tablo 11’de resmi gazetelerde yayımlanan 14 genelgenin tasarruf tedbirleri bağlamında hangi kategorilerde yayımlandığına dair incelemeler yapılmış ve aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- Kamu harcamalarına yönelik tasarruf tedbirleri,
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı son uygulama yılı, 1989 mali yılı bütçesinde tasarruf tedbirleri,
- Genel ve katma bütçeli, özel bütçeli bütün kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya yetkilerindeki harcamalar,
- Hükûmet Programında yer alan ilkelere ve 1993 yılı Bütçe Kanunu’nda belirlenen kamu harcamalarında denetim ve tasarruf tedbirleri,
- Güvenlik ve istihbarat hizmetleri ve tabii afetler gibi zorunlu olan harcamalar dışındaki harcamalara yönelik tasarruf tedbirleri,
- 237 sayılı Taşıt Kanunu kapsamında taşıtların kullanılmasına yönelik tasarruf tedbirleri,
- Resmi taşıtların kullanımı ile ilgili tasarruf tedbirleri,
- Kamu harcamalarında tasarruf tedbirleri,
- 2003/39 Sayılı Tasarruf Tedbirleri Genelgesinde yer alan düzenlemeler,
- Resmi araçların kullanılması, bürokratik işlemlerin azaltılması gibi kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanması gereken tasarruf tedbirleri,
- Cari harcamalarda, yükseköğretim kurumları harcamalarında tasarruf tedbirleri,
- 2019-2021 dönemi ekonomi programında uygulanması gereken tasarruf tedbirleri,
- Kamu binalarında enerji tasarrufu,
- Kamu kaynaklarının verimli kullanımı, bürokratik işlemlerin azaltılması gibi tasarruf tedbirleri.

Araştırma kapsamında Tablo 12’de tasarruf tedbirlerinin yöneltildiği kurumlar ve tasarruf tedbirlerinin kapsamı maddeler halinde belirtilmiştir.

Tablo 12

Tasarruf Tedbirlerinin Yöneltildiği Kurumlar ve Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı

Kod	Genelge	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbirleri Kapsamı/Alanı
G-1	24 Nisan 1988/5 ve 19794 Sayılı Genelge	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı • Personel İhtiyacı ve Giderleri • Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Gayrimenkul Alınması - Kiralanması • Sosyal Tesisler ile Sağlık Giderleri • Araç Alımı ve Kullanımı • Demirbaşların Satın Alımları • Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, • Tören ve Temsil - Ağırılama Giderleri • Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri • Toplantı ve Basın Yayın Giderleri • Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-2	8 Şubat 1989	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Diğer Hususlar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-3	10 Şubat 1992 21138 sayılı Genelge	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı • Personel İhtiyacı ve Giderleri • Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Gayrimenkul Alınması - Kiralanması • Sosyal Tesisler ile Sağlık Giderleri • Araç Alımı ve Kullanımı • Demirbaşların Satın Alımları • Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, • Tören ve Temsil - Ağırılama Giderleri • Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri • Toplantı ve Basın Yayın Giderleri
G-4	27 Ocak 1993/4 ve 21478 sayılı Genelge	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı • Personel İhtiyacı ve Giderleri • Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Gayrimenkul Alınması - Kiralanması • Sosyal Tesisler ile Sağlık Giderleri • Araç Alımı ve Kullanımı • Demirbaşların Satın Alımları • Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, • Tören ve Temsil - Ağırılama Giderleri • Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri • Toplantı ve Basın Yayın Giderleri • Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)

(Devam ediyor)

Tablo 12 (Devam)

Tasarruf Tedbirlerinin Yöneltildiği Kurumlar ve Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı

Kod	Genelge	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbirleri Kapsamı/Alanı
G-5	5 Şubat 1994 ve 21840 sayılı Genelge	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı - Personel İhtiyacı ve Giderleri - Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler - Gayrimenkul Alınması - Kiralanması - Araç Alımı ve Kullanımı - Demirbaşların Satın Alımları - Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, - Toplantı ve Basın Yayın Giderleri - Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-6	15 Mart 1995 ve 22228 sayılı Genelge Maliye Bakanlığı Tebliği	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Taşıt Kullanımı ve Edinilmesi - Diğer Hususlar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-7	2 Mayıs 2001 Sayı: 24390	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	Diğer Hususlar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-8	04 Kasım 2002 Genelge 2002/45	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı - Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler - Gayrimenkul Alınması - Kiralanması - Sosyal Tesisler ile Sağlık Giderleri - Araç Alımı ve Kullanımı - Demirbaşların Satın Alımları - Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, - Tören ve Temsil - Ağırılama Giderleri - Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri - Toplantı ve Basın Yayın Giderleri - Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-9	2005 2005/19 Genelgesi	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Gayrimenkul Alınması - Kiralanması - Toplantı ve Basın Yayın Giderleri

(Devam ediyor)

Tablo 12 (Devam)

Tasarruf Tedbirlerinin Yöneltildiği Kurumlar ve Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı

Kod	Genelge	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbirleri Kapsamı/Alanı
G-10	18 Ocak 2007 Perşembe (2007/3)- Genelge Sayı: 26407	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler - Gayrimenkul Alınması - Kiralanması - Araç Alımı ve Kullanımı - Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri,
G-11	29/01/2017 Sayı: 74587075- 010.99-9.22	Başbakanlık Genelgesi- Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü	- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı - Personel İhtiyacı ve Giderleri - Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler - Araç Alımı ve Kullanımı - Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, - Toplantı ve Basın Yayın Giderleri - Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-12	2018/12 Genelge	Başbakanlık Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı - Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler
G-13	15 Ağustos 2019/18 Cumhurbaşkanlığı Genelgesi	Cumhurbaşkanlığı Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-14	30 Haziran 2021 Sayı: 31527	Cumhurbaşkanlığı Genelgesi- Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı - Personel İhtiyacı ve Giderleri - Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler - Gayrimenkul Alınması - Kiralanması - Araç Alımı ve Kullanımı - Demirbaşların Satın Alımları - Haberleşme –Sarf Malzeme Giderleri, - Tören ve Temsil - Ağırılama Giderleri - Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri - Toplantı ve Basın Yayın Giderleri - Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)

G: Genelge

Tablo 12’de tasarruf tedbirlerinin yayımladığı yıllar incelendiğinde ekonomik kriz dönemleri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu tedbirler farklı kurumlara yöneltilmelerine ve farklı içeriğe sahip olmalarına rağmen neredeyse her ekonomik kriz döneminde yayımlanmış ve artık harcama kalemlerinin rutin bir düzenleyicisi durumuna gelmiştir.

Tablo 13’te yükseköğrenim kurumlarına yönelik tasarruf tedbirleri ile ilgili genelgeler ve tedbir maddeleri belirtilmiştir.

Tablo 13

Yükseköğrenim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri

	Genelge	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbir Maddeleri
G-1	24 Nisan 1988/5 ve 19794 Sayılı Genelge	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Haberleşme ve Bilgisayar Giderleri,
G-3	10 Şubat 1992	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler
G-4	27 Ocak 1993/4	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Kadro Kullanımı • Haberleşme Giderleri
G-5	5 Şubat 1994 ve 21840 sayılı Genelge	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Haberleşme Giderleri
G-8	04 Kasım 2002 Sayı : B.02.0.PPG.0.12-320-18572	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Haberleşme Giderleri
G-9	2005/19 Genelgesi 2003/39 Sayılı Tasarruf Tedbirler Genelgesinde Yapılan Düzenlemeler	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Basın ve Yayın Hizmetleri
G-11	29/01/2017 Sayı: 74587075-010.99-9.22	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler • Gayrimenkul Alınması - Kiralanması • Araç Alımı ve Kullanımı • Demirbaşların Satın Alımları • Tören ve Temsil - Ağırhlama Giderleri • Reklam- İlan verme- Tanıtım Giderleri • Toplantı ve Basın Yayın Giderleri • Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Akaryakıt ve Enerji...)
G-12	2018/12 Genelge	2019-2021 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yatırım Harcamaları

G: Genelge

Tablo 13 incelendiğinde yayımlanan tasarruf tedbirlerinin önemli sonuçlarından biri de kamu harcamalarından kısıtlamaya gidilmesi, kamusal finans kaynaklarında kısıtlamaya gidilmesi, eğitimde ve özellikle de yükseköğretimde tasarruf tedbirlerinin uygulanması olduğu görülmektedir.

Tablo 14’te tasarruf tedbirlerinin kapsamı/alanına ait genelgeler belirtilmiştir.

Tablo 14

Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler

Genelgeler	Belge Kodları
Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-11, G-12, G-14
Personel İhtiyacı ve Giderleri	G-1, G-3, G-4, G-5, G-11, G-14
Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-10, G-11, G-12, G-14
Gayrimenkul Alınması - Kiralanması	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-9, G-10, G-14
Sosyal Tesisler ve Sağlık Giderleri	G-3, G-4, G-8,
Araç Alımı ve Kullanımı	G-1, G-3, G-4, G-5, G-6G-8, G-10, G-11, G-14
Demirbaş Satın Alımları	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-14
Haberleşme-Sarf Malzeme Giderleri,	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-10, G-11, G-14
Tören ve Temsil- Ağırlama Giderleri	G-1, G-3, G-4, G-8, G-14
Reklam-İlan Verme ve Tanıtım Giderleri	G-1, G-3, G-8, G-14
Toplantı ve Basın Yayın Giderleri	G-1, G-3, G-4, G-5, G-8, G-9, G-11, G-14
Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)	G-1, G-4, G-5, G-6, G-7, G-8, G-11, G-13, G-14

Tablo 13 ve Tablo 14’de resmi gazetelerde yayınlanan tasarruf tedbirlerinin kapsamı/alanına ait başlıklar belirtilerek genelgeler şöyle sınıflandırılmıştır.

- Yatırım Harcamaları, Kaynak kullanımı
- Personel İhtiyacı ve Giderleri
- Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler
- Gayrimenkul Alınması - Kiralanması
- Sosyal Tesisler ve Sağlık Giderleri
- Araç Alımı ve Kullanımı
- Demirbaş Satın Alımları
- Haberleşme ve Sarf Malzeme Giderleri,
- Tören ve Temsil- Ağırlama Giderleri
- Reklam-İlan Verme ve Tanıtım Giderleri
- Toplantı ve Basın-Yayın Giderleri
- Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantiyon, Akaryakıt ve Enerji...)

Yükseköğretim kurumlarında farklı tasarruf tedbirlerine ait ilişkin genelgeler sınıflandırılarak Tablo 15’de belirtilmiştir.

Tablo 15

<i>Yüksek Öğretim Kurumlarında Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler</i>	
Genelgeler	Belge Kodları
Yatırım Harcamaları	G-8, G-11, G-12
Yurt Dışı Geçici Görevlendirmeler	G-3, G-4, G-8, G-9, G-11
Gayrimenkul Alımı ve Kiralanması	G-11
Kadro Kullanımı	G-4
Araç Alımı ve kullanımı	G-11
Demirbaş Satın Alımları	G-11
Haberleşme ve Sarf Malzeme Giderleri	G-1, G-4, G-5, G-8
Tören, Temsil- Ağırlama Giderleri	G-11
Reklam-İlan Verme ve Tanıtım Giderleri	G-11
Toplantı ve Basın-Yayın Giderleri	G-9, G-11
Diğer Harcamalar (Kırtasiye, Bağış, Üyelik, Hediye, Eşantıyon, Elektrik, Doğalgaz...)	G-11
<i>Toplam 14 belge üzerinden analiz yapılmıştır.</i>	

Tablo 15’te yer alan 1980 yılından 2021 yılına kadar çeşitli dönemlerde yayımlanan tasarruf tedbirleri ile ilgili 14 genelge incelendiğinde yükseköğretim kurumlarını da içeren genelgelerde; en fazla tedbirin yurtdışı geçici görevlendirme (n=5, %35,7) uygulamasında olduğu, bunu haberleşme giderleri (n=4, %28,6), yatırım harcamaları (n=2, %14,3), gayrimenkul edinilmesi ve kiralanması (n=1, %7,1), kadro kullanımı (n=1 %7,1), taşıt kullanımı (n=1 %7,1), demirbaş malzeme alımları (n=1, %7,1), temsil, tören giderleri (n=1 %7,1), reklam, tanıtım giderleri ve kırtasiye, bağış, üyelik, hediye, eşantıyon (n=1 %7,1) uygulamalarının takip ettiği görülmektedir. Bu bağlamda çeşitli dönemlerde hükümetler tarafından yayımlanan tasarruf tedbirlerini içeren yönetmeliklerde en fazla tasarruf tedbirinin yurt dışı geçici görevlendirmelerde uygulandığı ve bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu ve üniversite çalışanlarının kongre, konferans, bilimsel çalıştay gibi katılımlar ile yurtdışı yüksek lisans ve doktora eğitim uygulamalarının yer aldığı görülmektedir. Yatırım, gayrimenkul, taşıt edinilmesi ve kiralanması, haberleşme, demirbaş alımları, temsil ve tören programları, reklam ve tanıtım ile kırtasiye, eşantıyon, hediye gibi harcama kalemlerinde tüm kamu kurum ve kuruluşlarını kapsayan ortak tedbirler bulunmaktadır.

Örnek üniversite bağlamında yapılan içerik analizinde 2021-2023 yılları arasında yayımlanan bazı kanun, yönetmelik ve genelgeler çerçevesinde kurum içi yazışma

belgeleri değerlendirilmiştir. Tablo 16’da örnek üniversite kapsamında tüm kurumları ilgilendiren tasarruf tedbirlerine yönelik yayımlanan belgeler belirtilmiştir.

Tablo 16

Örnek Olay Kapsamında Tüm Kurumları İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler

Kod	Yayımlanan Tasarruf Tedbiri Tarih ve Sayı	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Birimler	Tasarruf Konusu
ÜTU-1	08.02.2021 Sayı: E-88249623-869- 2100004757	Tüm Kurumlar Üniversite	Temsil ve Tanıtım Giderleri
ÜTU-2	09.02.2021 Sayı: E-71167551-900- 2100005079	Tüm Kurumlar Üniversite	Temsil ve Tanıtım Giderleri
ÜTU-3	27.03.2021 Sayı: E-39769797-050.01.04- 2100013699	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme
ÜTU-4	31.03.2021 Sayı: E-52933979-750-E- 2100014343	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-5	31.03.2021 Sayı: E-52933979-750-E- 2100014344	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-6	14.04.2021 Sayı: E-39769797-060.09- 2100016449	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-7	14.04.2021 Sayı: E-76427708-060.09	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-8	26.04.2021 Sayı: E-76427708-020- 2100017857	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-9	01.07.2021 E-65618953-755.99- 2100027999	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-10	15.07.2021 Sayı: E-45210761-900- 2100033067	Tüm Kurumlar Üniversite	Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler
ÜTU-11	16.08.2021 Toplantı Sayısı:8 Karar Sayısı: 1	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)

(Devam ediyor)

Tablo 16 (Devam)

Örnek Olay Kapsamında Tüm Kurumları İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler

Kod	Yayımlanan Tasarruf Tedbiri Tarih ve Sayı	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Birimler	Tasarruf Konusu
ÜTU-10	15.07.2021 Sayı: E-45210761-900-2100033067	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-11	16.08.2021 Toplantı Sayısı:8 Karar Sayısı: 1	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-12	16.09.2021 Toplantı Sayısı:31 Karar Sayısı: 2021.31.189	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-13	13.10.2021 Sayı: E-72176697-934.01.01-2100057470	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-14	5.11.2021 Toplantı Sayısı:13 Karar Sayısı: 1	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-15	13.12.2021 E-76427708-922-2100071598	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-16	16.12.2021 Sayı: E-76427708-922-2100073034	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-17	15.12.2022 Sayı: E-88249623-951.01.16-2200004069	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-18	06.01.2023 Sayı: E-24549962-100-2300001690	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme
ÜTU-19	12.01.2023 E-45210761-900-2300002792	Tüm Kurumlar Üniversite	Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler
ÜTU-20	01.02.2023 E-52933979-750-2300010290	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-21	01.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300010275	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları

(Devam ediyor)

Tablo 26 (Devam)

Örnek Olay Kapsamında Tüm Kurumları İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayınlanan Genelgeler

Kod	Yayımlanan Tasarruf Tedbiri Tarih ve Sayı	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Birimler	Tasarruf Konusu
ÜTU-22	01.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300010191	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-23	01.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300010149	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-24	02.02.2023 Sayı: E-66682354-750-2300010721	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-25	06.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300011343	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-26	06.02.2023 Sayı: E-29609877-750-2300011394	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-27	06.02.2023 E-71167551-750-2300011302	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-28	08.02.2023 Sayı: E-51301242-750-2300012034	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-29	08.03.2023 Sayı: E-88249623-840-2300019591	Tüm Kurumlar Üniversite	Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
ÜTU-30	26.03.2023 Sayı: E-89414417-809.06-2300023570	Tüm Kurumlar Üniversite	Resmi Yazışmalar (Dijital İmza)
ÜTU-31	05.04.2023 Sayı: E-20570269-750-2300025597	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-32	26.04.2023 Sayı: E-87923293-800-2300029702	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU-33	Sayı: E-76427708-903.05.01-2100051032	Tüm Kurumlar Üniversite	Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
ÜTU: Üniversite Tasarruf Uygulamaları			

Örnek Olay Kapsamında Tüm Kurumları İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayınlanan Genelgeler incelendiğinde genelge alt temaları şöyle belirlenmiştir:

- Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları
- Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler
- Temsil ve Tanıtım Giderleri

- Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)
- Resmi Yazışmalar (Dijital İmza)
- Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme

Tablo 17’de araştırmada incelenen örnek üniversite kapsamında üniversiteleri ilgilendiren tasarruf tedbirlerine yönelik yayımlanan genelgeler belirtilmiştir.

Tablo 17

Örnek Üniversite Bağlamında Üniversiteleri İlgilendiren Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler

Kod	Yayımlanan Tasarruf Tedbiri Tarih ve Sayı	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Birimler	Tasarruf Konusu
ÜTU-3	27.03.2021 Sayı: E-39769797-050.01.04-2100013699	Tüm Kurumlar Üniversiteler	Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme
ÜTU-10	15.07.2021 Sayı: E-45210761-900-2100033067	Üniversiteler	Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler
ÜTU-18	06.01.2023 Sayı: E-24549962-100-2300001690	Tüm Kurumlar Üniversiteler	Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme
ÜTU-19	12.01.2023 E-45210761-900-2300002792	Tüm Kurumlar Üniversiteler	Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler

Tablo 17’ye göre örnek üniversite kapsamında üniversiteleri ilgilendiren tasarruf tedbirlerine yönelik yayımlanan genelgelerde “Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme”, “Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler”, “Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme” konularına yönelik olduğu belirlenmiştir.

Tablo 18’de örnek üniversitenin tasarruf tedbirlerinin çeşitliliğine ait genelgeler belirtilmiştir.

Tablo 18

Örnek Üniversite Bağlamında Tasarruf Tedbirlerinin Kapsamı/Alanına Ait Genelgeler (n=32)

Genelgeler	Belge Kodları
Enerji verimliliği ve Enerji Tasarrufu Uygulamaları	ÜTU-5, ÜTU-5, ÜTU-17, ÜTU-20, ÜTU-21, ÜTU-22, ÜTU-23, ÜTU-24, ÜTU-25, ÜTU-26, ÜTU-27, ÜTU-28, ÜTU-30, ÜTU-31, ÜTU-10, ÜTU-19,
Yurt İçi ve Yurt Dışı Görevlendirmeler	ÜTU-1, ÜTU-2,
Temsil ve Tanıtım Giderleri	ÜTU-6, ÜTU-7, ÜTU-8, ÜTU-9, ÜTU-11, ÜTU-12, ÜTU-13, ÜTU-14, ÜTU-15, ÜTU-16, ÜTU-17, ÜTU-29,
Hizmet Ortamının İyileştirilmesi (Demirbaş kullanımı, elektrik, su, doğalgaz, asansör bakım, kırtasiye vs.)	ÜTU-29,
Resmi Yazışmalar (Dijital İmza)	ÜTU-3
Enerji Tasarrufu Konulu Konferans, Bilgilendirme	

Örnek üniversite kapsamında tasarruf tedbirlerinin çeşitliliğine ait 33 belgenin içeriği değerlendirildiğinde en fazla tasarruf tedbirinin enerji verimliliği ve enerji tasarruf uygulamalarında (n=14) olduğu görülmektedir. Bunu hizmet ortamının iyileştirilmesi (n=12 ile), yurt içi ve dışı görevlendirmeler (n=2), temsil ve tanıtım giderleri (n=2) , resmi yazışmalar (n=1) ve enerji konulu konferans (n=1) takip etmektedir.

Ekonomik Kriz Dönemlerinde (1980-2023) Görev Yapan Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Yükseköğretime Etkileri Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu araştırmada; görüşme soruları dikkate alınarak altı tane tema belirlenmiştir. Altı boyut sırası ile “Ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi, çalıştıkları dönemde kurumsal olarak yaşadıkları etkiler, tasarruf tedbirleri, yaşanan zorluklar, olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu ve olumsuz etkilerin azaltılması” başlıklarını kapsayan ana temalar oluşturulmuştur. Çalışmada ana tema ve alt temalar Tablo 19’ de belirtilmiştir.

Tablo 19

Ana Tema ve Kod Sayısına İlişkin Kod Sistemi

Kod sistemi (Ana Temalar)
Ekonomik Krizin Ülke Kapsamında Etkisi
Ekonomik Krizin Kurumsal Düzeyde Etkisi
Tasarruf tedbirleri
Yaşanan Zorluklar – Alınan Önlemler
Ekonomik Krizlerin Olumlu /Olumsuz Etki
Olumsuz Etkinin Azaltılmasına Yönelik Öneriler

Araştırmacı tarafından kod frekansları ile ana tema ve alt temalara yönelik açıklayıcı bilgiler Tablo 20’de değerlendirilmiştir.

Tablo 20

İçerik Analizinde Ortaya Çıkan Ana Tema ve Alt Temalar

Ana Tema	Alt Temalar
Ekonomik Krizin Ülke Kapsamında Etkisi	Alt yapı Ödenek Sert önlem Alım gücü Psikolojik Sorunlar Sosyal yaşam
Ekonomik Krizin Kurumsal Düzeyde Etkisi	Sarf malzeme Bilimsel faaliyet Bakım onarım Kadro tahsisi Enerji ve faturalar Temizlik Yatırım
Tasarruf Tedbirleri	Etkilemedi Kadro tahsisi Sarf malzeme Bakım onarım Bilimsel faaliyet Giderde düşme olmaması Uyuldu Giderde düşme olması Fatura gideri

(Devam ediyor)

Tablo 20 (Devam)

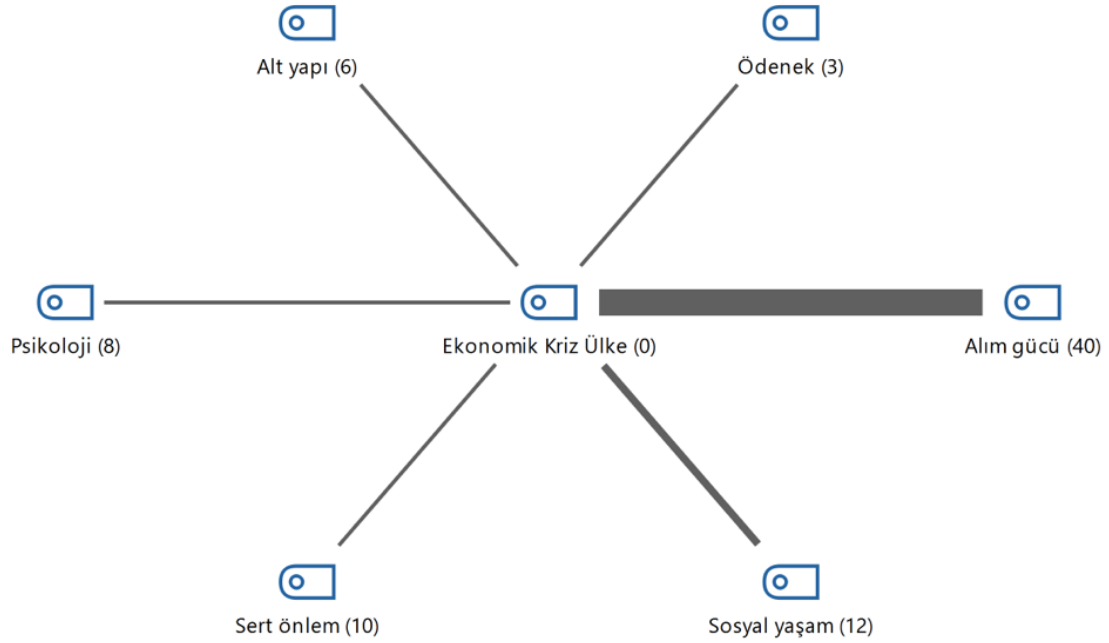
İçerik Analizinde Ortaya Çıkan Ana Tema ve Alt Temalar

Ana Tema	Alt Temalar
Yaşanan Zorluk-Alınan Önlem	Ekipman eksikliği
	Yetersiz bütçe
	Bilimsel araştırma
	Personel azlığı
	Zorluk yaşamadık
	Öğrenciler
	Tasarrufu açıklamak
	Harcamada fayda analizi
	Ucuz maliyetli bilimsel çalışma
	Önlem alamadık
	Ödenek talebi
	Personel bilinçlendirme
	Malzeme kullanımını azaltma
Ekonomik Krizlerin Olumlu-Olumsuz Etki	Olumsuz etki
	Olumlu etki
	Farkındalık kazanma
	Kaliteli hamle
	İsraf Önlendi
Olumsuz Etkinin Azaltılmasına Yönelik Öneriler	Bütçe adil paylaşılsın
	Üniversitelerin dış paydaşlarla iş birliği yapması
	Ödenekler arttırılsın
	Üniversiteye yönelik yönetim anlayışının değişmesi
	Üniversiteye ayrılan bütçesinin merkezi bütçeden ayrılması
	SUT güncellemesinin yapılması
	Öğrencilerden harç alınması
	Tasarruf tedbirlerinin arttırılması
	Önerim yok

Tablo 20'ye göre “ekonomik kriz ülke” temasında katılımcılar en fazla “alım gücü”; “ekonomik kriz kurum” temasında en fazla “sarf malzeme” ve “bakım onarım”; “tasarruf tedbirleri” temasında en fazla “bakım onarım” ve “bilimsel faaliyet”; “yaşanan zorluk” temasında en fazla “bilimsel faaliyet”; olumlu etki” temasında en fazla “hiçbir olumlu etki olmadı”, “olumsuz etkinin azaltılması” temasında en fazla “mali destek” alt temalarına vurgu yapıldığı saptanmıştır.

Araştırmanın bu aşamasında ana tema ve kod-alt kod bölümler modeli ile alt temalara ilişkin frekans değerleri belirlenerek alt temalara yönelik bazı ifadeler belirtilmiştir.

Şekil 3'te “Ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi”ne yönelik görüş bildiren katılımcıların görüşlerinin dağılımını gösteren kodlamalar yer almaktadır.

Şekil 3. “Ekonomik Krizin Ülke Kapsamında Etkisi”ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar

Şekil 3’de “ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi ana temasına ait alt temaların frekanslarının dağılımına bakıldığında “alım gücü” alt temasının 40 kez, “alt yapı” alt temasının 6 kez, “ödenek” alt temasının 3 kez, “sosyal yaşam” alt temasının 12 kez, “psikoloji” alt temasının 8 kez ve “sert önlem” alt temasının 10 kez, kodlandığı görülmektedir.

Ekonomik krizin ülke kapsamında etkisine yönelik az kodlanan alt temaların “alt yapı”, “ödenek” ve “psikoloji” olduğu belirlenmiştir. elde edilen sonuçlar; “ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi”ne yönelik görüş koduna göre katılımcıların görüş bildiriminde en büyük oranın “alım gücü” alt temasına ait olduğu anlaşılmaktadır. katılımcıların, “ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi” ne yönelik görüşlerinden örnekler şu şekildedir:

“Ancak son 2-3 yıldır alım gücünün düştüğü, yapılan tasarruflarla eskiden para biriktirilebilirken, şu anda sadece çocukların eğitimi ve temel ihtiyaçların ve faturaların karşılandığını görüyoruz (Dekan)”

“30 yıldır görev yapıyorum nerdeyse bütün ekonomik krizleri yaşadım. Sosyal yaşam bitiyor, karın tokluğuna yaşam başlıyor (Daire Başkanı)”.

“Bunların uygulanması sürecinde gerek akademik projelerimizde yaşanan aksamalar gerekse alt yapı iyileştirme ve geliştirme projelerinde yaşanan aksamalar sürekli gündemde oldu ve moral bozukluğuna sebep oldu (Yüksekokul Müdürü)”.

“22 yıldır görev yapıyorum. İki yıldır dekan yardımcılığı yapıyorum. 2018-2023 kriz dönemlerine tanık oldum. Harcamalarımın yüksek olamaması nedeniyle çok kötü etkilediğini söyleyemem. Ancak çevremdeki bazı insanların 2018'deki değil ancak halen devam etmekte olan ekonomik krizden çok kötü şekilde etkilendiğini görüyorum (Dekan Yardımcısı)”.

“6 yıldır görev yapıyorum. 2018-2023 krizlerini yaşadım. Ekonomik krizlerin kalkınmayı olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Sonuç itibariyle bir ülkede para kaynaklarının yoksunluğu gerekli yatırımların yapılmasını veya hali hazırda var olan yatırımların geliştirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada insanların yaşamlarını daha dar çerçevede gerçekleştirmelere neden olmaktadır. Şu an yaşadığımız ekonomik durum da benim yaşamamı daha dar bir çerçevede yaşamama neden oluyor. Açıkçası şunu net bir biçimde söyleyebilirim, ekonomik sorunlar akademik işlerimden sosyal yaşamıma kadar olumsuz her parçayı daha dikkatli yaşamama sebep oldu. Örneğin artık uluslararası bir yayın yapmaya dahi korkar oldum. Çünkü biliyorsunuz çeviri ücreti veya proofreading ücreti ödemek durumundayım veya bir yayın yaparken birçok masraf etmek durumundayım. Aldığımız ücret 1000 dolar dahi etmiyor bu nedenle tasarruf yapmak pek mümkün değil. Hayatımızı idame ettirmeyi zor başarıyoruz. Alım gücümde göreve ilk başladığım günden bugüne inanılmaz derecede bir düşüş yaşadı. Örneğin göreve başladığımda 4.500 TL ücret alıyordum ve 1+1 ev fiyatları yaşadığım şehirde 75-110 bin aralığındaydı. Bugünlerde 19.500 lira ücret alıyorum 1+1 ev fiyatları 800 bin-1.5 milyon TL bandında. Dolayısıyla o günlerde 20 maaşıma iyi bir 1+1 ev alabilirken bugünlerde 70 maaşımla alabilirim. Tabi o dönemde birikim de yapabiliyorduk bugün yapamıyoruz (Dekan Yardımcısı, OMÜ)” .

“Enflasyon ile birlikte ortaya çıkan hayat pahalılığının sosyo-ekonomik ve psikolojik etkileri büyük oldu (Mali Hizmetler Uzmanı, İÜ)”.

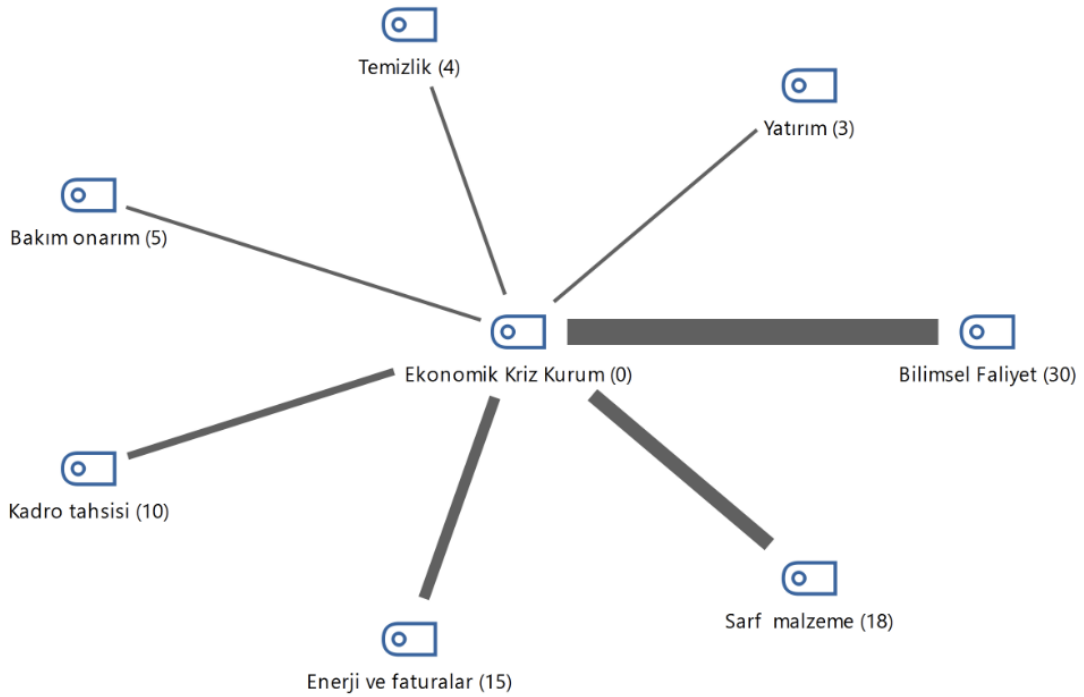
“Özellikle 2017 sonrası hem maddi hem de psikolojik olarak etkilenildi (Enstitü Sekreteri, İÜ)”.

“Artık döner sermaye bile alamıyoruz (Eski Rektör, KAÜ).”

Katılımcıların ekonomik krizin ülke kapsamında etkisine yönelik görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde; ülkede yaşanan ekonomik krizler ve enflasyonun artması nedeniyle alım gücünün çok düştüğü ve bilimsel etkinliklerde yaptıkları harcamaların kısıtlandığını ve akademik çalışmalarda geri kaldıkları anlaşılmaktadır. Ülke genelinde

yaşanan ekonomik kriz ve beraberinde alım gücünün azalması, üniversitelerde bilimsel çalışmaların özendirilmemesi, kadro sıkıntısı gibi durumlar ülke genelinde ve yükseköğretim özelinde yaşanan önemli sıkıntılar olarak görülmektedir. Öyle ki kurum tarafından özendirilmeyen bilimsel etkinlikleri bilim insanları kendi özel bütçesinden de karşılayamamakta ve bilimsel dünyanın gerisinde kalmaktadırlar. Günümüzde akademisyenler, araştırmalarında ticari yönü ağır basan çalışmalara yönlendirilmektedir. Bunun en büyük nedeni ticarileşen araştırmalar sonucunda elde edilen gelirden üniversitelerin de pay almalarıdır. Neoliberalizmin üniversiteler üzerindeki etkilerinden biri de budur. Yöneticilerin kaynak konusunda meslektaşlarını gelir elde edebilecekleri araştırmalara, projelere yönlendirmesidir (Slaughter ve Rhoades, 2000). Bunun bir sonucu da kâr elde etme amacı diğer bilim dallarına göre daha az olan sanat, sosyal ve beşeri bilimlerin giderek zayıflamasıdır (Lynch, 2006).

Şekil 4'te "Ekonomik krizin kurum kapsamında etkisi"ne yönelik görüş bildiren katılımcıların görüşlerinin dağılımını gösteren kodlamalar yer almaktadır.

Şekil 4. "Ekonomik Krizin Kurum Kapsamında Etkisi"ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar

Şekil 4'te görüldüğü gibi "ekonomik krizin kurum kapsamında etkisi" temasında yöneticiler 30 kez "bilimsel faaliyet, 18 kez "sarf malzeme" alt temasını, 10 kez "kadro

tahsisi” alt temasını, 5 kez “bakım onarım” alt temasını, 15 kez “enerji ve faturalar” alt temasını, 4 kez “temizlik” ve 3 kez “yatırım” alt temasına yönelik görüşlerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla; ekonomik krizin kurum kapsamında etkisine temasında katılımcıların görüş bildiriminde en büyük oranın “Bilimsel Faaliyet” ve “Sarf Malzeme” alt temasına ait olduğu belirlenmiştir. Buna göre, yöneticiler yaşanan ekonomik krizlerde en büyük etkilenmenin bilimsel etkinliklerde olduğunu ve aynı zamanda bu etkinliklerde etkileyecek olan sarf malzemelerin sağlanmasında sıkıntı çektiklerini belirtmektedirler. “Ekonomik krizin kurum kapsamında etkisi” teması bağlamında katılımcıların görüşlerinden örnekler şu şekildedir.

“Kongrelere katılamaz olduk. Birçok çalışmayı kendi kesemizden harcayarak yaptık. Evet, kâğıt, yolluk yevmiyede faturalarda kısıtlamalar oldu (Yüksekokul müdürü)”.

“Şöyle basit bir örnek vermek istiyorum. Eskiden yurt içi veya yurt dışı sempozyumlara veya etkinliklere katılıma destek veren bir haldeydik. Bugün bunlara destek falan verilmiyor. Bunun yanında üniversitede fotokopi dahi çektiremiyoruz. Herhangi bir destek falan alamıyoruz. Bununla beraber üniversitenin olanakları azalırken istekler çoğaldı. Bu olanaklar ile bilim yapmanın pek mümkün olduğuna inanmıyorum. Sürekli kendi maaşımızdan bütçe ayırmak durumundayız. Yukarıda saydığınız bütün örnekler için olumsuz etkileri olduğuna inanıyorum. Hayır resmi olarak herhangi bir bilgilendirme almadım. Fakat kâğıt kullanımıyla ilgili kurumdaki memur arkadaşlarımızdan bazı şeyler duyduk. Desteklerin kesildiği bildirildi fakat bunlar hükümet kararları olduğu için ayrı bir bilgilendirme şeklinde değildi. (Dekan yardımcısı)”.

“Tüm bu bahsettiğiniz konularda artık kendi irademiz dışında strateji daire başkanlığı veya idari mali işler daire başkanlığı ile iş görme yolundayız maalesef. Parantez içinde bahsi geçen her bir maddede büyük sorunlar yaşadık diyemem. Fakat yaşanan sorunlar çok ve sık olunca etkisi büyük oldu diyebilirim. Özellikle öğrenci sayımızın fazla, fakat öğretim elemanı sayımızın bu paralellikte olmaması bizi en çok zorlayan etken oldu. Çünkü kadro tahsisi yapılamadı. Bozulan cihazların yerine yenisinin gelmesi veya yedek parça temininde –dediğim gibi- farklı bir idari birimden onay almak zorunda olmamız direkt olarak eğitim öğretim faaliyetlerini de etkiledi. Evet bildirildi. Ve ara ara bunlarda genişlemeler de oldu. Kâğıt ve elektrik harcamalarından tutun da temizlik malzemelerinin temininde bile kısıtlamaya gitmek zorunda kaldık. (Yüksekokul Müdürü).

“Yanlış hatırlamadıysam son 3-4 yıla kadar fakültenin kendine ait kaleminden bir bütçesi vardı, daha sonra bu bütçe kaldırılarak rektörlüğe bağlandı. Bu da acil ihtiyaç vs. gibi ihtiyaçları karşılamada zorluklar çıkardı (Dekan)”.

“Ancak en önemli etkisi yardımcı hizmetli kadrosundaki idari görevliler ile Araştırma Görevlisi kadrosundaki akademik görevlilerin kadro eksikliği. Eğitim-öğretimin niteliği konusunda bir geriye gidişin olduğunu düşünmüyorum. Evet

tedbirler resmi olarak bildirildi. Elektrik ve ısınma konularında uyarılar yapıldı (Dekan yardımcısı)”.

“Araştırma amacıyla bütçemiz hiçbir zaman çok iyi olmadı. Fakat eskiden kongrelere katılım destekleri alıyorduk. Şimdi onlar da yok. Yıllardır idareciyim. Tek bir örnekle bütçedeki durumu açıklayayım. Artık bir bilgisayar için en basit parça olan mouse bile alacak bütçemiz yok. Ötesi hiç mümkün değil. Evet. Tüm sarf malzemeler+yolluklar kısıtlandı (Yüksekokul müdür yardımcısı)”.

“2018’de göreve başladığımdan aradaki farkı göremedim. Sadece bütçenin azaldığını daha önceki dönemlerde bütçenin doğrudan üniversiteye aktarıldığını ancak daha sonra merkezi bir bütçe oluşturulduğu ve harcama yapılacağı zaman ancak ihtiyaç doğrultusunda aktarıldığını biliyorum. Bunun da önlem amaçlı fuzuli harcamaların önüne geçmek için veya kontrol amaçlı yapıldığını düşünüyorum. Bu konuda tüm kurumlara genelge gönderildi. Çalıştığım üniversiteye de gönderildi. Kırtasiye masrafından görevlendirmelere kadar birçok şeyi kapsıyordu (Müşavir)”.

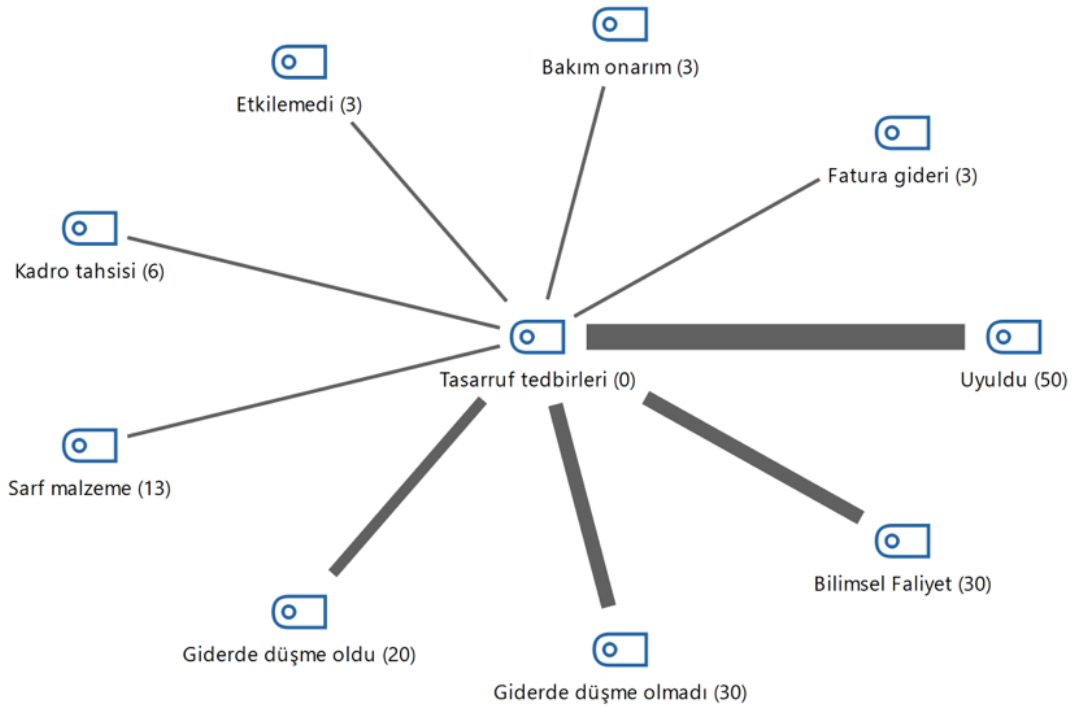
“Öncelik ile idari olarak fakültemizde yapacağımız harcamalar için yönetim ile birlikte genel giderler hariç (elektrik, su, telefon, doğalgaz gibi) diğer harcamaların ne kadar gerekli olduğu, yapılıp yapılmamasında fayda ve zarar analizi uyguladık, akademik olarak yurt içi ve yurt dışı verilen yol katılım ücretlerinde azalma ve kısıtlama getirildi. Tasarruf tedbirleri resmi olarak genelge ile bildirildi. Genellikle akademisyenlerin yurt içi ve yurt dışı görevlendirmeleri ve bilimsel araştırma projelerindeki bazı kalemlere kısıtlama olarak özetleyebiliriz. (Fakülte sekreteri)”.

“Mevcut durumda ekonomik kaygılar araştırma ve yayın hayatını olumsuz etkilemektedir. Motivasyon düşüklüğü yaratmaktadır. Resmi bildirim yapılmadı. Malzeme ve yeni ekipman alımında sorunlar mevcut. Endoskopik ultrason gibi yeni cihazların alımı yapılmıyor. Bursa ilinde Üniversitesi hastanesi dışında bütün hastaneler endoskopik ultrason cihazı almışken, Üniversite hastanesine alınmaması-alınamaması durumun özetini teşkil etmektedir. İleri tetkik ve tedavi yöntemlerinde Üniversite hastaneleri Devlet hastanelerinin bile gerisine düşmektedir. (Bölüm başkanı).”

Ekonomik krizin kurum kapsamında etkisine yönelik katılımcıların görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde; özellikle akademik çalışmaların maddi açıdan desteklenmemesi, kadro eksikliği ve sarf malzemelerin eksikliği gibi konularda sıkıntılar yaşandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda ekonomik krizlerin kurumsal olarak üniversitelerde özellikle bilimsel çalışmalara ödenek ayrılmaması, yurtdışı görevlendirilmelerinin kısıtlanması, kadro alımının gerçekleşmemesi, öğretim araç ve gereçlerinin sağlanamamasının büyük sorunlara neden olduğu görülmektedir. Ekonomi politikalarında uygulanan ekonomik reform politikaları kamu harcamalarında azalmaya

neden olmuştur. Yükseköğretim hizmeti de kamu harcamalarının içinde harcamanın diğer kalemlere göre daha kolay azaltılabileceği bir hizmet alanı olarak görülmüştür. Günümüzde üniversitelerden beklenen kendi mali kaynaklarını kendilerinin yaratmasıdır. Yükseköğretim hizmetlerinin ticari yaşama dâhil olmasıdır. Üniversiteye gelir getiren etkinliklerle uğraşması, öğrencilerin de müşteri gibi görülmesidir. Bu şekilde piyasadaki kârlılığı esas alarak bilgi üretilmesini amaçlayan üniversiteler girişimci üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır (Ercan, 1999). Girişimci üniversite akademisyenleri fon sağlayan araştırmalara yönlendirmektedir. Bu yönelim onları eğitim sürecinden uzaklaştırmaktadır. Öğrenciler için harcaabilecekleri zamanı piyasa için kullanmalarına neden olmaktadır. Oysa kamu yararına olan şey eğitimde yazma, düşünme, araştırma özgürlüğünün olmasıdır. Ancak uygulanan tasarruf önlemlerinin etkisiyle yaşanan dönüşüm eğitim içeriğinin, yapılan çalışmaların veya yürütülen araştırmaların piyasaya uygunluğuna göre belirlenmesidir (Lynch, 2006).

Şekil 5'te "Tasarruf tedbirleri"ne yönelik görüş bildiren katılımcıların görüşlerinin dağılımını gösteren kodlamalar yer almaktadır.

Şekil 5. "Tasarruf Tedbirleri"ne Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar

Şekil 5'te görüldüğü gibi “Tasarruf tedbirleri”ne yönelik görüş ana temasında yöneticiler 30 kez “Bilimsel etken”, 3 kez “Bakım onarım”, 3 kez “Etkilemedi”, 13 kez “Sarf malzeme”, 6 kez “Kadro tahsisi”, 4 kez “Fatura Gideri” alt teması bağlamında görüş bildirmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre; “Tasarruf tedbirleri”ne temasına göre katılımcıların görüş bildiriminde en büyük oranın “Bilimsel etken” ve “Sarf malzeme” alt temalarında olduğu görülmekle birlikte söz konusu tasarruf tedbirlerinden etkilenmediklerini belirten yöneticiler de dikkat çekmektedir.

Bunun yanında çalışma grubunun tamamı kendilerine iletilen tasarruf tedbirlerini uyguladıklarını veya uygulamak zorunda olduklarını belirtmiştir. Ayrıca belirtilen 50 görüşün 30'u uygulama sonrasında giderlerin azalmadığı, 20'si giderde düşme olmadığı yönündedir. Giderlerin azalmadığını belirten yöneticilerin, giderlerin azalmamasının en büyük nedeni olarak tasarruf alanları dışında harcama yapılması veya üst kademenin tasarruf tedbirlerine uymamasını göstermiştir.

“Tasarruf tedbirleri” teması bağlamında çalışma grubunun bazı düşünceleri şu şekildedir:

“Bilimsel etkinlikleri kısıtladık. Araştırma görevlisi alamadık. Araştırma sayılarımı azalttım. Zorunlu olmadıkça bilimsel etkinliklere katılmadım. Stajlar aksadı (Yüksekokul müdürü)”.

“Tasarruf tedbirleri çok fazla bizleri etkilemedi, farklı yollardan öğretim elemanları ve bizler ihtiyaçları karşıladık. Bu kapsamda fakülte altyapı projesinden fakültenin ve bölümlerin birçok ihtiyaçları karşılandı, ayrıca öğretim elemanlarına sunulan BAP projeleri kapsamında öğretim elemanları makine, sarf, kongre katılımlarını bu projelerden kolaylıkla sağladılar (Dekan)”.

“Olumsuz anlamda herhangi bir kötü durum yaşamadık. Zorunlu harcamalarda kısıtlamalar yapıldı (elektrik; su gibi) . Uygulama konusunda bir aksaklık yaşamadık. Tasarruf tedbirlerine büyük çoğunlukla uyuldu. Gelir ve giderde ciddi bir değişim gözlenmedi (Dekan yardımcısı)”.

“Tasarruf önlemlerine tam olarak uyuldu. Bütçe giderlerde bir değişim olmadı çünkü üst yönetim kademe bütçede bir tasarrufa gitmedi (Meslek yüksekokulu müdürü)”.

“Kadro kullanımında da mal hizmet satın almada da, yurt dışı görevlendirmelerde de yıl yıl kısıtlamalara gidildi. İstenen birçok tasarruf önlemine uyduk. Harcamalara dikkat ettik. Bütçe verilmediği için mecbur bütün kısıtlamalara uymak zorunda kaldık. Bütçenin ve harcamaların azaltılmasının tasarruf olarak görülmesi dar bir bakış açısı getirir. Tasarruf aynı zamanda verilen bütçenin daha uygun koşullarda harcanmasını veya fiyatların (ve kalitenin) düşürülmesi olarak da uygulanabilir (Enstitü Müdürü)”.

“Yurt dışı görevlendirmeler, konferanslar vb. etkinliklere katılımlar desteklenmedi. Okulda bilgisayar, yazıcı, internet ekipmanları yenilenmedi. Tasarruf tedbirlerine oldukça uyuldu çünkü harcama yaptırılmadı. Temel ihtiyaçlar dahil hiçbir gereksinim karşılanamadı. Gider de azalması çünkü bütçeden artırılan miktarlar bina yapımı vb kalemlere harcandı (Bölüm Başkanı)”.

“Etkilenmedik. Olabildiğince isteklerimizi minimize ettik uyguladık ve tasarruf ettik. Enstitümüz bu durumu eğitim - öğretim hizmetlerine yansıtmamıştır. Tedbirlere tamamen uyuldu ve kesinlikle etkili oldu. Bundan sonrada devam etmeli (Enstitü Sekreteri)”.

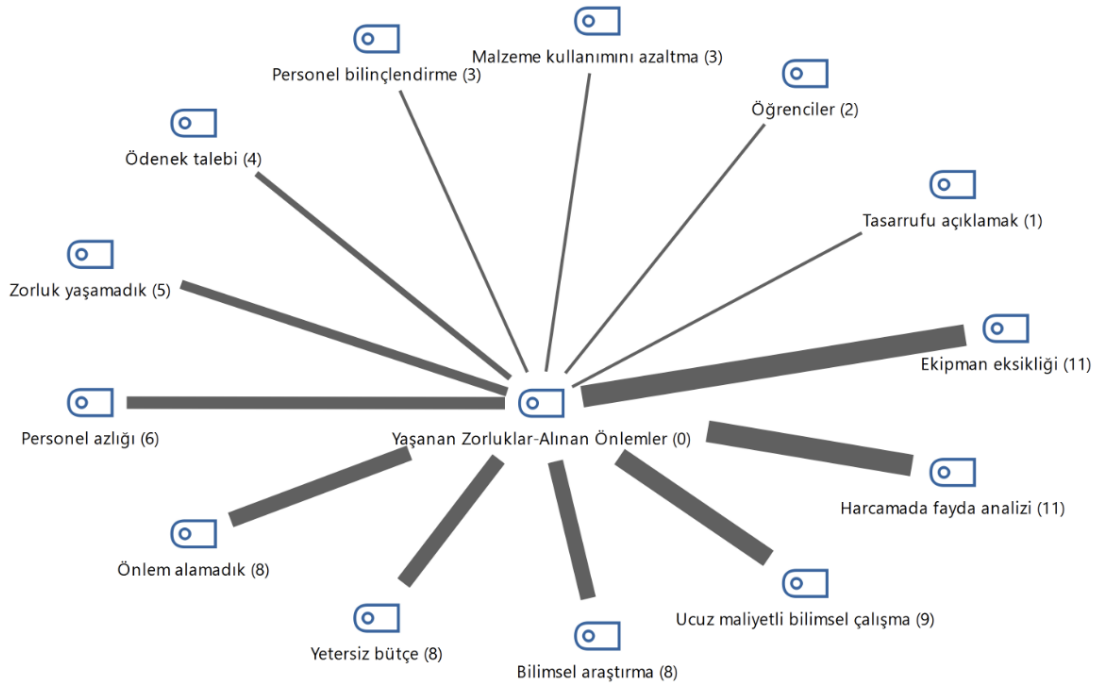
“Eğitim araç gereçlerinin ve laboratuvar malzemelerindeki sınırlılık eğitimin kalitesini düşürüyor. Öğrencilerimize sosyal oturma alanları sunamıyoruz. Görevlendirmelerde ödenek olmaması durumu da çalışanların gelişimini olumsuz etkilemektedir. Mecburen uyguladık. Zaten merkezden birimlere ödenekler kısıtlandı. Tabi ki özellikle demirbaş ihtiyaçları karşılanamadı. Temizlik ihtiyaç malzemeleri de sınırlandırıldı. En basiti tuvalet kâğıdı yok. Tedbirlere tamamen uyuldu ama henüz olumlu bir değişim görülmedi (Fakülte Sekreteri).”

“Yaşanan ekonomik krizler mal, malzeme ve işçilik ücretlerinde artışa neden olduğundan mevcut yıl bütçesi ile planlanan mal ve hizmet satın alımları başta olmak üzere tüm işlemlerde kısıtlamaya gidilmesine ya da bir kısım işlemlerin ertelenmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte ödeneklerin yeterli olmadığı durumlarda zorunlu giderler olan elektrik, su, telefon, doğalgaz gibi giderler başta olmak üzere diğer giderlerin de karşılanması için yedek ödenek talep edilmektedir. Bunun yanında hizmet alımları, haberleşme, temsil ve tanıtma gibi konuları kapsayan tasarruf tedbirlerinin uygulanmasında azami dikkat gösterilmekte ve uygulanmaktadır. Tasarruf tedbirlerinin bütçeye yansımaları olumlu olmuştur (Strateji Geliştirme Birimi Başkanı)”.

Katılımcıların tasarruf tedbirlerine yönelik görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun tasarruf tedbirlerine uyulduğunu ve özellikle bilimsel etkinlikler ve sarf malzeme konularında tasarruf tedbiri uygulandığını belirttikleri saptanmıştır. Türkiye’de ekonominin dışa açılma sürecinin başlangıcı ile finansal piyasaların serbestleştirilmesinin başlangıcına 24 Ocak 1980 kararları dayanak oluşturmakta; bu kararların uygulama gücünü de 12 Eylül 1980 askeri darbesi oluşturmaktadır (Aksoy, 2005). Aynı zamanda Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ve AB gibi bölgesel örgütler izledikleri politikalarla veya verdikleri krediler ile de neoliberal politikaların eğitim hizmetine taşınmasına etki etmektedir (Aslan, 2015). Bu bölgesel veya uluslararası kuruluşların eğitim, sağlık gibi alanlarda kamu kaynaklarında uygulanmasını istediği tasarruf önlemlerini Türkiye’de sermaye sınıfını temsil eden kuruluşlar da desteklemiştir.

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu gibi kuruluşlar üniversitelerin piyasalaşmasını, kendi öz kaynaklarını yaratmasını, bütçedeki kamu kaynaklarının azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak unutulmaması gereken nokta kamu harcamalarının bu şekilde bilinçli olarak azaltılması, buna karşın altyapısı bulunmayan, gereksinimleri karşılanamayan üniversitelerin açılması öncelikle öğretim elemanlarının kendilerini geliştirememelerine neden olmakla birlikte, bu üniversitelerden mezun olan öğrencilerin de oldukça donanımsız olarak mezun olmasına neden olmaktadır (Ercan, 1999).

Şekil 6’da “Yaşanan zorluklar-Alınan önlemler” e yönelik görüş bildiren çalışma grubunun görüşlerinin dağılımını gösteren kodlamalar yer almaktadır.

Şekil 6. “Yaşanan Zorluklar-Alınan Önlemler” e Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar

Şekil 6’da “yaşanan zorluklar” a yönelik görüş ana temasına ait yöneticiler 11 kez “ekipman eksikliği”, 8 kez “yetersiz bütçe” ve “bilimsel araştırma”, 6 kez “personel azlığı”, 2 kez “öğrencilerin zorluk yaşadığını” 1 kez de “tasarrufu açıklama” ve 5 kez de “zorluk yaşamadıkları” alt temaları bağlamında görüş bildirmişlerdir. “alınan önlemler” e yönelik olarak da 11 kez “harcamada fayda analizi yapmayı”, 9 kez “bilimsel araştırmalarda düşük maliyetli yollar bulmayı”, 4 kez “yedek ödenek veya gelecek dönem

ödenek talebi” , 3 kez “personel bilinçlendirme çalışmaları” ve “malzeme kullanımının azaltılması” ve 8 kez de “önlem almama” alt teması bağlamında görüş bildirmişlerdir.

Elde edilen sonuçlar göre çalışma grubu “Yaşanan zorluklar”a temasına göre katılımcılar en büyük zorluğu “Ekipman Eksikliği”nde yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Alınan önlemler”e ait katılımcı görüşlerinde ise önlem almak için en sık başvuru yolu “Harcama yaparken fayda analizi yapma” olduğu belirtilmiştir.

“Yaşanan zorluklar” teması bağlamında çalışma grubunun bazı düşünceleri şu şekildedir:

“Özellikle sarf malzeme kullanımını azalttık, şehir dışına gidilen toplantılarda daha ucuz maliyetli ulaşım yöntemleri seçildi (Dekan)”.

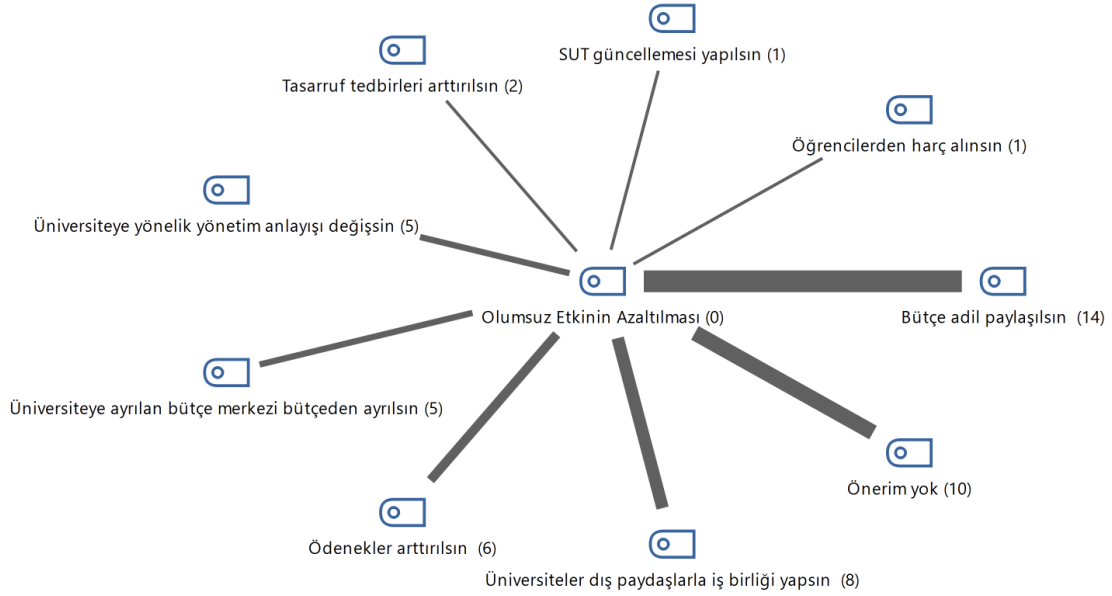
“Mal ve hizmet alımı / akademik kadro tahsisi / alt yapısal tamirat işlerindeki aksamalar / Kalite belgesi sürecinde gerekli ücretin üniversite tarafından karşılanmaması / yurt içi ve dışı kongre katılımlarının desteklenmemesi. BAP üzerinden destek verilse de çok çok cüzi miktarda olması. Pek fazla önlem alma şansımız olamadı maalesef. Öğrenciye kağıt peçeteyi, sıvı sabunu az kullanın diyemeyiz. Hocaya bilgisayarınızı tamir edemiyoruz, idare edin diyemeyiz. Tamir edilemeyen rögar çukurundan gelen koku için organiktir bir şey olmaz diyemeyiz v.s. Fakat tedbirler konusunda personelimizi ciddi manada bilgilendirdik. Gerekli durumlarda ilanlar astık. (Yüksekokul Müdürü)”.

“Üniversitede çalışmaya devam etmekte güçlük yaşıyoruz. Dışarıda özel hastanelerde çok daha iyi imkânlar var. Kazandığımızın 5-6 katını kazanabilecekken neden burada kalalım? Yeni ekipman temini bile yapılmıyor. (Bölüm Başkanı)”.

“Kongrelere katılamama, çıktı ücretlerinde sorun yaşadık. Önlem olarak ücretsiz dergilere yayın gönderdik, çevrimiçi kongrelere katıldık. (Dekan yardımcısı KMÜ)”.

Katılımcıların yaşanan zorluklar-alınan önlemler konusunda genel görüşleri değerlendirildiğinde ekipman ve bütçe yetersizliğinden dolayı zorluk yaşadıkları, bilimsel etkinliklerin ve öğretimin aksadığını düşündükleri saptanmıştır. Kamu kaynaklarına uygulanan tasarruf tedbirleri üniversiteleri de kendi önlemlerini almaya itmiştir. 2000 yılında yayınlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da üniversitelerin finansman gereksiniminin çok büyük bir kısmının bütçe kaynaklarıyla karşılandığı ama bütçe olanaklarının kısıtlı olduğu, bu nedenle yükseköğretim kurumlarının gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gelir kaynaklarında değişim yaşayan üniversitelerde, öğrenci harçları, araştırma hibeleri,

Şekil 8’de “Ekonomik krizin olumsuz etkinin azaltılmasına yönelik görüş bildiren çalışma grubunun görüşlerinin dağılımını gösteren kodlamalar şu şekildedir:

Şekil 8. “Olumsuz Etkinin Azaltılması” na Yönelik Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösteren Kodlamalar

Şekil 8’de “Olumsuz etkinin azaltılması” ‘na yönelik görüş ana temasına ait yöneticiler 14 kez “Bütçe adil paylaşılın”, 8 kez “Üniversiteler dış paydaşlarla iş birliği yapsın, yatırım yapsın”, 6 kez “Ödenekler arttırılsın”, 5 kez “Üniversiteye yönelik yönetim anlayışı değişsin”, 5 kez “Üniversiteye ayrılan bütçe merkezi bütçeden ayrılın”, 1 kez “SUT güncellemesi yapılsın” , 1 kez “Öğrencilerden harç alınsın” 2 kez “Tasarruf tedbirleri arttırılsın” alt teması bağlamında görüş bildirmişlerdir. Bunun yanında 10 yönetici bir öneri sunmamıştır. Elde edilen sonuçlara göre; “Olumsuz etkinin azaltılması”na yönelik görüş koduna göre katılımcıların görüş bildiriminde en büyük oranın “Adil Bütçe Paylaşımı” alt temalarının olduğu belirlenmiştir.

“Olumsuz etkinin azaltılması” teması bağlamında çalışma grubunun bazı düşünceleri şu şekildedir:

“Tasarrufa gidilecek harcama kalemleri için bütçe bazlı değil kurum bazlı hareket edilmesi, bakımı periyodik olan ekipmanların bakımları için ihtiyaç duyulan ödeneklerin kesilmemesi (Daire Başkanı, KOÜ)”.

“Online kongrelerin ücretsiz olması konusunda Yükseköğretim Kurulu’nun kesin bir kural getirmesini dilerim. Birimlere elzem bir takım mal ve hizmetler alabilmelerini sağlamak için de olsa bir serbest harcama bütçesinin kesinlikle

yeniden verilmesi gerekir. Öğrencilere yönelik düzenlenmesi planlanan teknik geziler için araç tahsisinde mazeretsiz onay verilmesini dilerim (Yüksekokul müdürü, NKÜ)”.

“Gereksiz harcamalardan kaçınılması ve 2-3 alan seçilerek kalkınmada bu alanlara ağırlık verilmesinin isabetli olacağını düşünüyorum (Dekan yardımcısı, ADÜ)”.

“Ben şunu öneriyorum. Üniversitelerin bütçelerinin kısılmasını doğru bulmuyorum. Eğer bir yerden kısılacaksa bu yer üniversiteler asla olmamalı. Bununla beraber üniversitelerin bütçelerinin merkezi bir yapıya bağlı olmaması gerektiğine de inanıyorum. Dolayısıyla üniversiteler üretmeli ve para kazanmalı. Kendi bütçelerini de kendileri oluşturmali. Bunun yanında üniversiteler nicelik değil nitelik yönünü geliştirmeye odaklanmalı. Bu sayede dünyada önemli projeler yaparak imkanlarını geliştirebilir (Dekan yardımcısı, OMÜ)”.

“Ödeneklerin mutlaka artırılması gerekmektedir. Yapılan işlemler karşılığında yapılan ödemeler gerçeklikten çok uzak. Hastaneler zarar ediyor. Riskli işlemlerin ödeme karşılığı bu kadar düşük rakamlar olmamalı. Bir hastaya kanser tanısı koymanın karşılığı sanayide araba lastiği değiştirmekten daha ucuz olmamalı (Bölüm Başkanı, UÜ)”.

“Fakültelerin ihtiyaçları yöneticiler tarafından yeterince anlaşılmalı ve çözüm önerileri sunulmalı. Yapılan bütçeleme ve planlama çalışmaları objektif bir şekilde paylaşılmalı. Üniversitelerin proje başvuru şartları araştırmacıların önüne engel koyacak şekilde değil onları teşvik edecek şekilde revize edilmeli (Anabilim Dalı başkanı, UÜ)”.

“Tüm paydaşlar bu tür olumsuz ve olağanüstü durumlar karşısında olabildiğince tasarruflu bir yaklaşım sergilemeli ve devletimize yardımcı olmak adına başka kaynaklar arama yoluna gitmelidirler (Bölüm başkanı, OMÜ)”.

“Katma değeri yüksek, translasyonel tıbbı, ülke ekonomisine kazanım olarak geri dönecek araştırmalara, yatırımlara öncelik verilmesi. Yerli ve milli sarf ve demirbaş üretiminin artırılması. (Bölüm başkanı, AFSU)”.

“"Eğitimden tasarruf olmaz" diye düşünen üst düzey yöneticilere ihtiyacımız var. Gerisi boş (Yüksekokul müdür yardımcısı, TÜ)”.

Çalışma grubunun olumsuz etkinin azaltılmasına yönelik görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde bütçenin adil paylaşılması ve üniversitelerin çeşitli yatırım araçlarının olması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Çalışma grubunun 1980-2023 yılları arasında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin görev yaptıkları dönemde alım gücünün çok zayıflattığını, sarf malzeme temini, mali destek, bakım onarım eksikliği ve

bilimsel etkinliklere desteklerin azaldığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu dönemde uygulanan tasarruf tedbirlerinin hiçbir faydasının olmadığı katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından ifade edilmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 1980 yılından itibaren Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin değerlendirmesi yapılarak uygulanan tasarruf tedbirlerinin olumlu ve olumsuz etkileri incelenmiştir. Bu etkiler ilgili alanyazında taranan dokümanların ve araştırmaya dahil olan katılımcıların görüşlerinin analizleri ile değerlendirilmiştir. Bu bölümde bulgulara dayanarak değerlendirme sonuçları ve bu sonuçlara yönelik öneriler sunulmuştur.

Sonuçlar

Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin (1980-2023) Yükseköğretime Etkilerinin Resmi Belgelerdeki (Resmi Gazeteler, Yayımlanan Genelgeler) Görünümü İle İlgili Sonuçlar

1980 yılından itibaren Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlerle mücadele kapsamında uygulanan tasarruf tedbirlerinin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki (resmi gazeteler, yayımlanan genelgeler) görünümü ile ilgili sonuçlar şöyledir:

1. 1980’li yılların başında döviz krizi, yüksek enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlik, üretimin azalması, yanlış vergi politikaları gibi sorunlardan dolayı ekonomik kriz yaşanmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla ekonomi politikalarını tamamen liberalizm üzerine kurarak özellikle kamu harcamalarında kesinti politikası uygulanmıştır. Kamu harcamalarındaki tasarruf tedbirleri arasında eğitim giderleri ile ilgili tedbirler önemli bir yer tutmaktadır.
2. 1994 yılında yaşanan krizle mücadele kapsamında 5 Nisan 1994 kararları olarak bilinen tasarruf tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirlerden en önemlisi kamu harcamalarındaki kesintiler olup tüm kamu kuruluşlarında olduğu gibi eğitim kuruluşlarında da cari harcamalarda kesintiler uygulanmıştır. Sonuç olarak neoliberal politikalar ile devlet yeni yapılandırmalar ve uygulamalar geliştirmiştir.

3. 2003 yılında devam eden ekonomik krizle mücadele kapsamında enflasyonla mücadele politikaları uygulanmaya geçirilse de ülkede yatırım projelerinde büyük düşüş yaşanmıştır. Özellikle bankacılık sektörü bu krizden çok fazla etkilenmiş ve ülke ekonomisinde daralma gözlemlenmiştir.
4. Finansal alanda yaşanan ekonomik krizlerle mücadelenin pek çok alanı etkilediği görülmektedir. Özellikle tüm ekonomik krizlerde öncelikli uygulanan kamusal harcamaların sınırlandırılması, vergilerin artırılması ekonominin daralmasına ve üretimin yavaşlamasına neden olmuştur. Bu tasarruf tedbirleri özellikle eğitim ve bilimsel alanlarda olumsuz gelişmelere neden olmuştur.
5. Kriz sonrası uygulanan tasarruf tedbirleri ilk ve orta öğretimde öğretmen ve personel istihdamının yetersiz olması, okul sayısının düşük olması, kalabalık sınıflar, eğitim ve öğretimin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır. Yükseköğretimde ise yine akademik personel sayısının az olması, araştırma bütçelerine ayrılan payın düşürülmesi ile akademik teşviklerin sağlanamaması, yetersiz kaynaklardan dolayı bilimsel akademik çalışmaların yapılamaması, yurt içi ve yurt dışı görevlendirmelerini sınırlandırılması nedeniyle dünyadaki bilimsel etkinliklerden uzak kalınması gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır.
6. Özellikle eğitim kurumları neoliberal politikaların ilk hedefi durumuna gelmiştir. Bu ekonomik politikalar eğitim üzerindeki baskıyı artırarak bu kurumların işleyişini olumsuz etkilemiştir. Öyle ki 1980 yılından itibaren Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın ekonomik yapılandırmaları sonucunda eğitim harcamalarında kısıtlamalar yapılarak eğitim kurumlarının özelleştirilmesi özendirilmiştir. Bu dayatmanın sonucunda üniversiteye öğrenci alımları, öğrencilere yapılan yardımlar, yurt içi ve yurt dışı akademisyen görevlendirmeleri, akademik personel istihdamı, bilimsel projelere destekler sınırlandırılmıştır. Bu uygulamalar da yükseköğretimde kalite standartlarını düşürmüştür.
7. Türkiye'de Dünya Bankası'nın verdiği krediler ile 1990 yılında Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, 1998 ve 2002 yıllarında Temel Eğitim Projesi okullarda uygulanmıştır. Öyle ki bu projelerin etkisiyle eğitim kurumlarının birer ticaret kuruluşu olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Neoliberal politikaların da etkisiyle eğitim kamu hizmet alanını dışında bırakılmıştır. Bu görüşe göre devlet ücretsiz ve karşılıksız eğitim hizmeti vermek zorunda değildir. Bununla birlikte özellikle 1996-2000 yılları arasını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma

Planı'nda ve sonrasında yayınlanan kalkınma planlarında bu politika çerçevesinde görüşler ve kararlar yer almaktadır.

8. Her ekonomik krizde kamu giderleri kapsamında eğitim bütçesinde önemli kısıtlamalar ve sınırlandırmalar gerçekleşmiştir. Bu kısıtlamalar eğitim ile ilgili projelerin aksaması, bilimsel etkinliklerin yapılamaması, toplumun eğitimden yoksun kalması anlamına gelmektedir. Ayrıca krizlerin ardından düzelen ekonomik verilere karşın eğitimde yaşanan olumsuzlukların etkisi uzun vadede devam etmiştir.
9. 1980'li yıllardan itibaren neoliberal politikaların etkisiyle yükseköğretim kurumlarının kamu kaynaklarından faydalanması ülke ekonomisine büyük yük getireceği anlayışı gelişmiş, mevcut devlet üniversitelerinin yanında vakıf üniversitelerinin açılması da desteklenmiştir. Mevcut devlet üniversitelerinde de toplumsal fayda ve ekonomiye daha çok katkı sağladığı düşüncesiyle tıp ve mühendislik gibi alanlar için ayrılan kaynağın sosyal bilimler için ayrılan kaynaktan fazla olduğu gözlemlenmiştir.
10. Devlet üniversitelerinde döner sermaye gibi gelir kaynakları bulunmakla birlikte en fazla kaynak ülke genel bütçesinden ayrılan kaynaktan karşılanmaktadır. Ancak ülke genel bütçesinden eğitime ayrılan bütçe düşük olmakla birlikte eğitim kalemlerinde de en düşük bütçe yükseköğretim kurumlarına ayrılmaktadır. Kaynak oranı çok düşük olan yükseköğretim kurumlarında tasarruf tedbirleri en üst sınırdan uygulanmaktadır.
11. Eğitimin en nitelikli ve bilimsel yöntemlerle verilmesi gerekmektedir. Ancak yükseköğretim kurumlarında yetersiz kaynak, yetersiz eğitim alanı, yetersiz akademisyen gibi sorunlara kısıtlı bütçelerle çözüm bulmamaktadır. Neoliberal politikalar yükseköğretimde eğitim kalitesini olumsuz etkilemektedir.
12. Devlet üniversitelerine ayrılan ödeneklerin çok az olması, bilimsel faaliyetlerin desteklenmesi için bütçe ayrılmaması üniversitelerin kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Ekonomik Kriz Dönemlerinde (1980-2023) Görev Yapan Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Yükseköğretime Etkileri Konusundaki Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar

Ekonomik kriz dönemlerinde (1980-2023) görev yapan üniversite yöneticilerinin ekonomik krizin yükseköğretime etkileri konusundaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Analizler sonucunda “Ekonomik krizin ülke kapsamında etkisi” sorusuna yönelik katılımcıların görüşlerinde en fazla oranın “Alım gücü” alt temasının olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcılar örnekleminde ekonomik krizin en büyük etkisinin hem bireysel hem de kurumsal anlamda alım gücünün azalması olduğu sonucu elde edilmektedir.
2. Analizler sonucunda “Ekonomik krizin kurum kapsamında etkisi” sorusuna yönelik katılımcıların görüşlerinde en fazla oranın “Bilimsel Faaliyet” ve “Sarf Malzeme” ve alt temalarına ait olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda katılımcılar ekonomik krizin kurumsal anlamda en büyük etkisinin tasarruf tedbirleri kapsamında üniversite bütçelerinin kısıtlanması sonucunda bilimsel faaliyetlerin aksadığı, yurtiçi ve yurtdışı bilimsel toplantılara katılamadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Öyle ki araştırma yapmak isteyen akademisyenlerin araştırma uygulamaları için yeterli ödenek ve malzeme bulamamaları bilimsel çalışmaların ilerlemesini, bu yüzden üniversitelerin gelişmesini engellediği anlamı çıkmaktadır. Ayrıca tasarruf tedbirlerinin uygulanmasında yönetimin tutum ve davranışlarının etkisinin büyük olduğu araştırmanın sonuçları arasındadır.
3. Analizler sonucunda “Tasarruf tedbirleri” sorusuna yönelik katılımcıların görüşlerinde en fazla oranın “Bilimsel faaliyet”, “Akademik kadro tahsisinin yetersizliği” alt temalarına ait olduğu tespit edilmiştir. Yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarının azaltılması, yükseköğretim kurumlarını gelir kaynaklarını çeşitlendirme arayışına itmiş, bu arayış üniversiteleri piyasaya açılmaya ve önceliği bilimden çok kâr sağlamak olan faaliyetlere yöneltmiştir. Bunun yanında bir taraftan yükseköğretime ayrılan kamu kaynakları azalırken, yeni açılan yükseköğretim kurumlarının artışı ve akademik kadro tahsisinin yetersizliği ile akademisyenlerin artan iş yükü tasarruf tedbirleri temasının sonuçları arasındadır. Bununla birlikte çalışma grubundaki bazı katılımcılar söz konusu tasarruf tedbirlerinden etkilenmediklerini belirtmişlerdir.

4. Analizler sonucunda “Yaşanan zorluklar ve alınan önlemler” sorusuna yönelik katılımcıların görüşlerinde personel azlığını, bilimsel etkinlikler için ödenek bulunamaması, akademisyenlerin bütçe yetersizliği yüzünden hibe destekli projelere yöneldiği ve bu projelerin her alanı desteklemediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Alınan önlemler konusunda da akademisyenlerin “ucuz maliyetli bilimsel çalışmalara yönlendirildiği”, mali harcamalarda fayda analizinin yapılarak eldeki kaynağın kullanılmaya çalışıldığı ve kurum içinde tasarruf tedbirlerinin gerekliliği konusunda personel bilinçlendirme çalışmalarının yapıldığı sonuçları ortaya çıkmıştır.
5. Analizler sonucunda “Olumlu etki” sorusuna yönelik katılımcıların görüşlerinde en fazla vurgulanan görüş uygulanan tasarruf tedbirlerinin olumlu bir sonucu olmadığı, giderlerde gözle görülür bir azalma olmadığı yönünde olmuştur.
6. Analizler sonucunda “Olumsuz etkinin azaltılması” sorusuna yönelik katılımcı görüşlerinde en fazla vurgu yapılan konu üniversiteye ayrılan bütçenin adil bir şekilde paylaşılması gerektiği yönünde olmuştur. Katılımcılar özellikle üniversitelerin üst yönetim kademesinin tasarruf tedbirlerine uymadığını, her bilim dalına aynı miktarda ödenek sağlanmadığını, özellikle yeni bina yapımı ve çevre düzenlemelerinde gereksiz harcamalardan kaçınılması gerektiği sonucu gözlenmiştir. Bunun yanında merkezi yönetim bütçesinden yükseköğretime daha fazla bütçe ayrılması gerektiği, her ne kadar üniversitelerin görevi olmasa da dış paydaşlarla gelir sağlayacak proje işbirliğine gidilmesi ve eğitimde tasarrufa gidebilecek bir eğitim yönetimi anlayışının tamamen değişmeden bir şeylerin düzelmeyeceği katılımcı görüşlerine göre araştırmadan çıkan sonuçlar arasındadır.

Öneriler

Araştırmada yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular ışığında şu öneriler geliştirilmiştir.

Yükseköğretimde Görev Yapan Yöneticiler İçin Öneriler

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında üniversite idari yönetiminde görev yapan yöneticiler için geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Türkiye’de yaşanması olası ekonomik krizlerden üniversitenin en az etkilenmesini sağlayacak eylem planları geliştirilmelidir.
2. Bu eylem planlarının en önemlisi üniversite kaynaklarının geliştirilmesi ve doğru kullanılmasıdır. Bu çerçevede laboratuvar, uygulama alanları, spor kompleksleri, derslikler, çevre düzenlemeleri, yemekhane, kütüphane gibi fiziki üniversite gereksinimlerin doğru belirlenmesi gerekmektedir.
3. Üniversitelere gelirlerini çeşitlendirmeleri yönünde yönlendirme olamamalı, merkezi yönetim bütçesinden üniversitelere ayrılan pay arttırılmalı ve bilimsel projeler desteklemelidir. Ayrıca bu çerçevede düzenlenen ulusal veya uluslararası sempozyum, konferans, kongre, çalıştay gibi organizasyonlara katılımlar desteklenmelidir.
4. Akademik personelin bilimsel çalışmaları teşvik edilmeli, tasarruf tedbirleri akademik çalışmalara yansıtılmamalıdır.

Politika Geliştiriciler İçin Öneriler

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında politika geliştiriciler ve uygulayıcılar için geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Yaşanabilecek olası ekonomik krizlerle mücadelede acil eylem planını olmalıdır. Yükseköğretim kurumları bu eylem planında yer alacak tasarruf tedbirlerinin dışında tutulmalıdır.
2. Neoliberal ve kapitalist yaklaşımlar yükseköğretim kurumlarında bilimsel çalışmaların önünde büyük bir engeldir. Bu türlü yaklaşımlar yerine bilimsel gerçeklik ön planda tutularak politikalar geliştirilmelidir. Üniversitelerde üretilen bilgi toplum içindir, üniversiteleri araştırma geliştirme birimleri yerine koyacak yönetim anlayışı uygulanmamalıdır.
3. Üniversitelerin bilimsel işleyişine ve gelişmesine engel olacak tedbirler uygulanmamalıdır.
4. Yükseköğretimde her branşta akademik çalışmalar eşit olarak desteklenmelidir.

Üniversite Yöneticilerinin Ekonomik Krizin Üniversite Yönetimini ve Öğretimi Daha Az Etkilemesi Konusundaki Önerileri

Araştırma kapsamında ekonomik krizlerin üniversitelerdeki eğitim sistemi üzerindeki etkileri konusunda görüşleri alınan katılımcıların bu gibi süreçlerde izlenmesi gereken politikalar konusundaki önerileri şöyledir:

1. Üniversiteler ülkede yaşanan ekonomik krizlerde uygulanan tasarruf tedbirleri kapsamından ayrı tutulmalıdır.
2. Üniversitelere özel eğitim ve öğretimi aksatmayacak özel tedbirler alınmalıdır.
3. Yeni eğitim etkinlikleri ve gereksinimler için yatırım harcamaları kamu bütçesinde belirlenmelidir.
4. Var olan ve uygulanan eğitim hizmetlerinin devamı için özellikle deprem, sel, savaş ve pandemi gibi durumlarda bu hizmet ve faaliyetlerin kesintiye uğramadan devam etmesi için özel kaynaklar ve olanaklar ayrılmalı, bunun için eğitimde bir acil eylem planı oluşturulmalıdır.
5. Türkiye’de merkez bütçe içindeki eğitime ayrılan payın gelişmiş ülkeler düzeyinde olması gerekmektedir. Enflasyon veya gelir parametreleri değiştikçe bu oran değişmemeli, sabit kalmalıdır.

KAYNAKLAR

- Afşar, M. (2009). Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 85-98
- Akçacı, T. (2013). Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(5), 65-79.
- Akın Mart, Ö. ve Kartal S. (2021). “Türkiye’deki Eğitim Harcamalarının Değerlendirilmesi”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), Sf. 37-53.
- Akkoyunlu, F. P. (2005). *Eğitim ve Ekonomisi*. Filiz Kitapevi, İstanbul
- Aksoy, E. ve Kahrıman, H. (2022). Türkiye’de Kalkınma Planlarındaki Vergi Politikalarına İlişkin Hedeflerin Gerçekleşmelerinin Değerlendirilmesi (1980-2000 Dönemi). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 29(3), 463-498.
- Aksoy, H.H. (2005). “Küresel Kapitalizmin Kamusal Eğitime Etkileri”. *Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*, 232, 2-7.
- Aktan, C. C. ve Şen, H. (2002). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 2(42), 1.
- Alkan, L. (2009). *Küresel Sistemi Krizin Anatomisi*. Scala Yayınları, Ekim 2009, 33.
- Arabacı, İ. B. (2011). Türkiye’ de OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Karşılaştırılması. http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_1572/1572_71495.pdf, 15.08.2012.
- Aslan G. (2015). Devlet Üniversitelerinin Özelleşen Yüzü: “Şube Üniversite” Uygulaması, *Yükseköğretimin Serbest Düşüşü: Özel Üniversiteler*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ayrançöl Z. ve Tekdere M. (2014). Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi. *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(2): 1-30.
- Balcı, A. (2005). *Açıklamalı Eğitim Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Tekağaç Basım Yayım, Ankara.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Benos, N. and Zotou, S. (2014). Education and Economic Growth: A Meta-Regression Analysis. *World Development*, 64, 669–689

- Bilgen, H. B. (2000). Ekonomik Kriz, Türkiye’de yaşanan Krizler ve Çalışma Hayatına Etkileri, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgili, Y. (2009). *Karşılaştırmalı İktisat Okulları: Makro İktisadın Teorik Esasları*. Ankara: İkinci Sayfa Yayınları, 84-223.
- Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N. ve Üstün İ. (2013). *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları. 4. Baskı
- Boratav, K. (2009). Türkiye İktisat Tarihi. İmge Yayınevi.
- Boratav, K. (2022). Kriz Ortamı ve Toplumsal Bunalım. *Mülkiye Dergisi*, 46(2), 612-618.
- Bozkurt, D. (2015). Türkiye’de Bilgi-İletişim, Eğitim, Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Yaklaşım. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 45-56.
- Bozkurt, U. (2014). Turkey: From the ‘Motherland’ to the ‘IMF of Northern Cyprus? *The Cyprus Review*, 26(1), 89.
- Boztaş, F. (2012). Küresel Ekonomik Kriz: Türkiye’de İşsizliğe Yansıması. *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(3), 46-58.
- Burns, T. and Köster, F. (2016). Modern governance challenges in education. T. Burns ve F. Köster (ed.) *Governing education in a complex world. Educational Research and Innovation*, Paris: OECD Publishing.
- Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cohen, L., Manion, L., and Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Çakmak E. ve Gümüş, S. (2005). Türkiye’de Beşerî Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometri Bir Analiz (1960-2002). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60(1), 59-72.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 33-4.
- Çalışkan, Ş. ve Karabacak, M. M. (2013). Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-48.
- Çam Tosun, F. (2013). Üniversitede Bütçe Yönetimine İlişkin Bir Çözümleme. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çam, M. (2018). Bütçe açıklarında enflasyon ve vergi gelirleri ilişkisinin Türkiye ekonomisi açısından analizi (2000-2018) Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çiçek, H., Tiryaki, Ö. G. A. ve Bozdoğan, A. G. D. (2014). Türkiye’de 1980 Sonrası Kamu Gelirleri İle Eğitim Harcamaları Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 17-38.
- Darıcan, M. F. (2013). *Ekonomik krizler ve Türkiye*. İstanbul: Aydın Üniversitesi Yayınevi, Yıl :5, No:17, 40-583.
- Delice, G. (2003). Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. Erciyes Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 57–81.
- Demir, M., İnan, M. ve Sarıoğlu, F. (2014). Yükseköğretimin Finansmanı: Türkiye’de Öğrenci Eğilimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi*, 167, 200-226.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (1996). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/1996_Y%C4%B1l%C4%B1_Program%C4%B1.pdf. Adresinden 12.03.2022 tarihinde alındı.
- Devrim, F. ve Tosuner, M. (1987). *Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler*. 3. Türkiye Eğitim Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul.
- Dolu, İ. (2009). Türkiye’de Yaşanan 1994 ve 2001 Ekonomik Krizlerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duryea, S., Lam, D., and Levison, D. (2007). Effects of economic shocks on children’s employment and schooling in Brazil. *Journal of Development Economics*, 84, 188-214.
- Dünya Bankası WB. (2014). Countries and Economies. <http://data.worldbank.org/country> adresinden 16.03.2021 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Bankası WB. (2014). Countries and Economies. <http://data.worldbank.org/country> adresinden 16.03.2021 tarihinde alınmıştır. <http://data.worldbank.org/topic/education>, adresinden 01.02.2023 tarihinde alınmıştır.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2012). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi
- Eğitim İzleme Raporu (EIR). (2020). Eğitimin Yönetişi ve Finansmanı. Eğitim Reformu Girişimi.
- Eğilmez, M. (2009). *Küresel Finans Krizi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Eğilmez, M. ve Özkal, S. (2008). *Küresel Finans Krizi: (Piyasa Sisteminin Eleştirisi)*. Remzi Kitabevi, 11. Basım, 48-143.

- Eğitim İzleme Raporu (EİR). (2019). Eğitimin Yönetişimi ve Finansmanı. Mayıs 2020, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EİR_Eğitimin_Yönetişimi_ve_Finansmanı.pdf
- Eğitim Vizyonu 2023. (2018). https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf
- Emil, F. ve Yılmaz, H. (2005). “Avrupa Birliği Türkiye Arasında Yerel Yönetimlerin Finansman ve Mali Yönetim Uyumlaştırılması”, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Karahayıt-Pamukkale, ss. 258-273.
- Eraydın, A. (2013). Bölgesel ekonomik uyum kapasitesi: Türkiye’deki bölgelerin ekonomik krizler ve sonrasındaki başarımlarını belirleyen etkenler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 40 (Ağustos), 2013, 179-208
- Ercan, F., Gültekin-Karakaş, D. ve Tanyılmaz, K. (2008). “Türkiye’de Sermaye Birikimi, Sanayileşme Politikaları ve Sektörel Değişimler”, (ed: Gülen Elmas Arslan) *Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85. Yılında Türkiye Ekonomisi*, Ankara, Gazi Üniversitesi Hasan Ali Yücel Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını No: 4 . ss: 213- 254
- Ergen, H. (2004). Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Ulusal Ekonomideki Payı. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(15), 143-154.
- Ergenç, Y. E. (2009). Ekonomik Krizlerin Nedenleri ve Çözüm Önerileri. http://www.endmu.com/kariyer/ekonomi/dosyalar/ekonomik_kriz_nedenleri_ve_e_cozum_onerileri.pdf, Erişim Tarihi: 01.04.2022
- Erkekoğlu, H. ve Bilgili, E. (2005). Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24, 15- 36.
- Eurybase. (2007). Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi. http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/eurybase/pdf/0_integral/TR_pdf Adresinden 31.03.2022 tarihinde alınmıştır
- Federal Reserve Bank of San Francisco (2011). Currency Crises. Working Paper Series, Working Paper, 2011/22. <http://www.frbsf.org/publications/economics/papers/2011/wp11-22bk.pdf> adresinden 12.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- Freeman, C. (2015). Schumpeter’s “Business Cycles” Revisited. *European Journal of Economic and Social Systems*, 27(1-2), 47-67.
- GEM Report Education Progress (2019). Finance. <https://www.education-progress.org/en/articles/finance> adresinden 13.05. 2023 tarihinde alınmıştır.
- Goldstone, J. A. (1991). *Revolution and Rebellion in the Early Modern World*. University Of California Economic Review, 2-27.

- Gök, S. (2010). *Ekonomik Krizin Çalışanlar Üzerinde Etkisi*. Ankara: Beta Yayınevi, 1. Baskı, p.5.
- Gökbunar, R. ve Muter, N. (2000). *21. Yüzyıla Doğru Türkiye' de Eğitim Hizmetlerinin Çağdaştırılması*. Prof. Dr. Adnan TEZEL'e Armağan, Marmara Üniversitesi. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 600/13, İstanbul
- Güler, E. ve Yılmaz, B. (2009). Ekonomik Kriz, Kobi'lere Yansıması Ve Bir Çıkış Yolu Olarak Barter. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 87-104.
- Gültekin, M. K. (2002). *Krizde Yönetim: Krizde Check-up ve Krizden Çıkış Yolları*. Alp Yayınevi.
- Güngör, G. ve Göksu, A. (2013). Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 20(1).
- Gürsoy, M. (2009). *Ekonomik ve Finansal Krizler: Dünü ve Bugünü*. Ankara: Metis Yayınevi, 123-137.
- Güzelsarı, S. (2003). Neo-Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli. *Amme İdaresi Dergisi*, 36(2), 17-34.
- Herekman, A. (1996). *Kamu Maliyesi, Devlet Faaliyetleri ve Finansman Teknikleri*, Cilt-1, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Hesapçıoğlu, M. (1994). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi*. Beta Yayınevi
- Işık, N. ve Duman, E. (2004). 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 73-101
- İnandı, Y. (2005). Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminde Eğitimin Yönetimi ve Finansmanı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.,
- Kanberoğlu, Z. ve Kara, O. (2013). Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi: Van İli Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 35-48.
- Karakütük, K. (2006). Financing of higher education Yükseköğretimin finansmanı. *Milli Eğitim*, (171). 227-245
- Karakütük, K. (2020). *Eğitimde Bütçe Yönetimi Okulda Bütçe Yönetimi*. Pegem Akademi, 1. Baskı. Ankara
- Karataş, T. (2011). Küreselleşme Sürecinde Finans Kapitalin Yükselişi ve 2007-2009 Dünya Ekonomik Krizi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karluk, R. (2005). *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Basım,
- Karluk, R. (2014). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul. Beta Yayınevi

- Kavak, Y., Ekinci, E. ve Gökçe, F. (1997). İlköğretimde Kaynak Arayışları. *Eğitim Yönetimi*. 3(3), 309–320.
- Kaya, G.D. ve Kaygısız, D. A. (2015). 2008 Küresel Krizi Ve Sonrasında Türkiye'de Uygulanan Maliye Politikalarına Genel Bir Bakış. *International Journal of Management Economics & Business/Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(26).
- Kayahan, A. (2013). Eğitimin İstihdam Etkisindeki Kırılma: Türkiye’de Bir Mitin Çöküşü. İçinde. (Der: N. Kurul, T. Öztürk, İ. Metinnam). *Kamusal Eğitim*, Ankara Siyasal Yayınevi.
- Kazgan, G. (2005). *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 116-465.
- Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükûmetler, 1969-2001. *Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 7(41), 174–182.
- Korkmaz, A. (2006). *Eğitimin ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler*. L. Küçükahmet (Ed.) Eğitim Bilimine Giriş (ss. 96-97), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Krugman, P. (1999). The Role of Geography in Development”, In B. Pleskovic and J.E. Stiglitz (Eds.), *Annual World Bank conference on development economics*, pp.89–107. Washington DC: The World Bank.
- Kuran, İ. (2006). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve İstikrar Programları (1980-2005). Doktora Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, A. İ. (2007). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde Sürdürülen Eğitimin Maliyeti. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi
- Kurt, A. İ. (2015). Türkiye'de Yükseköğretimin Finansmanındaki Dönüşümün Zamansal ve Politik Analizi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi
- Kurtoğlu, R. (2012). *Türkiye Ekonomisi (1838-2010)*. Ankara: Sinemis Yayıncılık, 536-574
- Kurul Tural, N. (2002). *Eğitim Finansmanı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükkırmı, S. (2019). Yükseköğretimin Finansmanında Neoliberal Dönüşüm. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Lin, T. C., Lin, T. J., and Tsai, C. C. (2014). Research trends in science education from 2008 to 2012: A systematic content analysis of publications in selected journals. *International Journal of Science Education*, 36(8), 1346-1372.
- Lockwood, G. (2011). “Management and Resources” in *A History of the University in Europe. Vol. IV: Universities Since 1945* Ed. W. Rüegg. Cambridge: University Press, s.124-162
- Luecke, L. (2009). *Kriz Yönetimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Lynch, K. (2006). Neo-liberalism and Marketisation: The Implications For Higher Education. *European Educational Research Journal*, 5(1) s. 1-17.
- Maden, S., Çelik, F. ve Selek, D. (2009). 2008 Küresel Krizinin İhracat Yapan Firmalar Üzerine Etkisi: Isparta Örneği. I. Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.
- Maliye Bakanlığı (2004). (1983-2003). Muhasebat Genel Müdürlüğü, Katma Bütçeli İdareler Genel Hesabı, Ankara.
- McKenzie, D. (2004). Aggregate shocks and urban labor market responses: Evidence from Argentina's financial crisis. *Economic Development and Cultural Change*, 719-758.
- Mercan, M. (2013). The Relationship between Education Expenditure and Economic Growth in Turkey: Bounds Testing Approach. *European Academic Research*, 1(6), 1155-1172
- Merriam, Sharan B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Akademik yayıncılık, Ankara
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2022). <http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/>, adresinden 21.04.2023 tarihinde alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). SGB (2020). Millî Eğitim Bakanlığı 2019 yılı faaliyet raporu. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/12144540_28191618_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu_28.02.2020.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). Türkiye Eğitim İstatistikleri 2009-2010. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014). Türkiye Eğitim İstatistikleri 2013-2014. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *2018 Yılı Bütçe Sunuşu*, Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019a). Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2018-2019. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019b). Millî Eğitim Bakanlığı 2020 Bütçe Sunuşu. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUNUYU_17.12.2019.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2023). <http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/>, adresinden 21.04.2023 tarihinde alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2006). Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali Yılı Bütçesine İlişkin Rapor.

- Obstfeld, M. (1994). *The Logic of Currency Crisis*. National Bureau of Economic Research (Cambridge, MA) Working Paper No. 4640.
- OECD (2019a). Education at Glance 2019: OECD Indicators. Mayıs 2020, https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2019_f8d7880d-en#page1
- OECD (2019b). PISA 2018 Education GPS. Nisan 2020, <https://gpseducation.oecd.org/>
- OECD (2019c). PISA 2018 Results (volume III): What school life means for students' lives. 2020, <https://dx.doi.org/10.1787/acd78851-en>.
- OECD ve IBRD/Dünya Bankası. (2008). OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri – Türkiye. Paris, Fransa.
- OECD. (2016a). OECD Statistics: Health Expenditure and Financing. Erişim: 03.03.2021, <http://stats.oecd.org/>
- OECD. (2016b). OECD Statistics: Health Status. Erişim: 23. 03.2021, http://stats.oecd.org/index.aspx?DatasetCode=HEALTH_STAT
- OECD. (2016c). OECD Statistics: Non-Medical Determinants of Health. Erişim: 09.03.2021, http://stats.oecd.org/index.aspx?DatasetCode=HEALTH_LVNG
- Oktar, S. ve Dalyancı, L. (2014). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. *MU İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 29(2), 1-22.
- Otker-Robe, İ., & Podpiera, A. M. (2013). *The Social Impact of Financial Crisis: Evidence from The Global Financial Crisis*. World Bank Policy Working Paper, 6703-6705.
- Oyan, O. ve Aydin, A. R. (1987). *İstikrar programından fon ekonomisine*. Teori.
- Özatay, F. (2009). *Finansal Krizler ve Türkiye*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özcan, M. (2008). İrlanda ekonomisi ve küresel ekonomik kriz. *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 29, 2-10.
- Özden, Ü. H. (2007). Riske Maruz Değer (RMD) Hesaplama Yöntemleri: İMKB Üzerine Uygulama. *Öneri Dergisi*, 7(28), 279-285.
- Özkan A. (2006), ‘‘Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri’’, *Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Stratejik Rapor* No:15, s.4-6.
- Özker, N. ve Esener, Ç. (2009). ‘‘Türkiye’ de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler ile Yakın Dönem Karşılaştırma. *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 142, <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/02.htm>, 15.12.2022
- Özsoylu, A. F. (2006). *Türkiye’de Kamu Sektörü*. Adana, Nobel Kitap Evi.
- Öztürk, İ. (2012). *Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 25, pp.105-106.

- Pamuk, M., ve Bektaş, H. (2014). “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı” *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2). 77-90.
- Psacharopoulos, G. (1995). *The profitability of investment in education: concepts and methods*. Washington, DC: World Bank.
- Pusti, M. (2013). Krizlerin Anatomisi ve Türkiye’de 2001-2008 Finansal-Ekonomik Krizleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*, Çeviren: Burcu Şahinli, Ankara: Dost Kitabevi
- Sayılan, F. (2006). “Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neo-Liberal Dönüşüm”. *JMO Dergisi Haber Bülteni Dosya*. S.4, s.44-51.
- Schleicher, A. (2019). PISA 2018: Insights and interpretations. OECD. Mayıs 2020, <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf> adresinden 16.12.2022 tarihinde alınmıştır.
- Sever, E. ve Demir, M. (2014). *Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler*. Ekin Yayınevi, p.50.
- Sevim, C. (2012). *Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kitapları No:11, Ankara.
- Soydan, T. (2018). Türkiye’de Eğitim Finansmanı: Öne Çıkan Yaklaşımlar ve Politikalar. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu (ISMS), 16-17 Kasım 2018, Ankara.
- Soysüren, İ. (2006). Avrupa Birliği’nin emek göçü politikaları (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Sönmez, M. (2009). *100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye*. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1. Baskı, 73-104.
- Staneva, A. A., Bogossian, F., and Wittkowski, A. (2015). The experience of psychological distress, depression, and anxiety during pregnancy: A meta-synthesis of qualitative research. *Midwifery*, 31(6), 563-573.
- Suri, H., and Clarke, D. (2009). Advancements in research synthesis methods: From a methodologically inclusive perspective. *Review of Educational Research*, 79(1), 395-430.
- Şener, O. (1987). Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri. 3. Türkiye Eğitim Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon.

- Telatar, O.M.ve Terzi, H. (2010). Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 197-214.
- Telli, A. (2013). 1999, 2000, 2001 ve 2008 Kriz Dönemlerinde Türk Ticari Bankalarının Karlılıklarının Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi (Master's thesis, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tilak, J. B. G. (2012). "Financing of Higher Education: Traditional versus Modern Approaches", *Yükseköğretim Dergisi*, C.2, S.1, s:28-37.
- Toprak, D., Ağcakaya, S., ve Gül, H. (2016). Sosyal devlet yaklaşımı açısından Türkiye’de 1980 sonrası eğitim harcamalarının analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 123-165.
- Tunay, B. (2014). Ekonomik Döngüler, Krizler, Durgunluklar Türkiye Tespitleri. Nobel Yayınevi, 1. Basım, pp.89-334.
- Tuzcu, G. (2004). Eğitimin Finansman Gerekleri ve Boyutları. *Millî Eğitim Dergisi*, 163, 204-228.
- Tuzcu, G. (2006). Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği’ ne Giriş Süreci. <http://portal.ted.org.tr/yayinlar/EgitimdeVizyon2023veAvrupaBirligineGirisSureci.PDF>. adresinden 16.03.2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019b). *Gelire göre sıralı %20’lik gruplara göre tüketim harcamalarının dağılımı*, 2010-2018 Dikey. Hanehalkı Bütçe Araştırması 2018.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019a). Eğitim harcamaları istatistikleri 2018. Mayıs 2020, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=B1lFpb2JbJ3Mv9kbmpP1Q8K5JNttMD7QGh-31H32StzFJ8gMsgvxP!12483856?id=30588> adresinden 21.03.2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkkan, E. (2006). *Ekonomik Kriz ve Güven Faktörü*. İstanbul: Arıkan Basım Yayın.
- UNESCO. (2004a). National Report of Turkey in International Conference on Education, Geneva, 8-11 September 2004 <http://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Natreps/reports/turkey.pdf> adresinden 16.03.2008 tarihinde alınmıştır.
- Watson. C. (2011). "Technology" in *A History of the University in Europe. Vol. IV: Universities Since 1945* Ed. W. Rüegg. Cambridge: University Press, s.528-550.
- Worldbank (2023). <http://data.worldbank.org/topic/education>, adresinden 01.02.2023 tarihinde alınmıştır.
- Yalman, G. (2019). Neoliberalizm, kriz ve devlet. *Mülkiye Dergisi*, 43(1), 185-192.

- Yaman, Ö. (2010). Finansal Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, C. M. (2003). Siyasi İstikrarın Kamu Harcamalarına Etkisi ve Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Maliye Anabilim Dalı, Ankara.
- Yolcu, H. (2011). Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(5), 12-35.
- Yolcu, H. ve Kurul, N. (2009). Evaluating the Finance of Primary Education in Turkey within the Context of Neo-Liberal Policies. *International Journal of Educational Policies*, 3(2), 24-45.
- Yolcu, H. (2007). “Türkiye’de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Ekonomisi Ve Planlaması Bilim Dalı (Eğitim Ekonomisi Ve Planlaması Programı) Doktora Tezi.
- Yurtkuran, S. ve Terzi, H. (2015). Does Education Affect Economic Growth in Turkey? A Causality Analysis. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 19-38.
- Yücel, F. ve Kalyoncu, H. (2010). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 159, 53–69.
- Yükseköğretim Kanunu, Madde 55, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2547.pdf> adresinden 25.05.2023 tarihinde alınmıştır.
- Yükseköğretim Kanunu. (YÖK). (1981). <http://www.yok.gov.tr/yasa/kanun/kanun2.html> adresinden 25.05.2023 tarihinde alınmıştır.
- Yürekli, Ö. (2004). Ekonomik Krizler Açısından Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

EKLER

EK 1. Görüşme Formu

TÜRKİYE’DEKİ EKONOMİK KRİZLERİN YÜKSEKÖĞRETİME ETKİLERİ” ARAŞTIRMASI İÇİN ÜNİVERSİTE YÖNETİCİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞME FORMU

Sayın Rektör/Rektör Yardımcısı/Dekan/Strateji Geliştirme Daire Başkanı-Şube Müdürü-Genel Sekreter-Fakülte/Enstitü/Yüksekokul Sekreteri
Ben Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Doktora Programı öğrencisi Funda Zeynep Özcan’ım. Benimle görüşme yapmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. “Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin Yükseköğretime Etkileri” isimli doktora tezim kapsamında bu görüşme gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmanın amacı, 1980-2022 yılları arasında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin yükseköğretime etkilerinin resmi belgelerdeki görünümünü ortaya koymak ve aynı dönemde görev yapan üniversite yöneticilerinin (rektörler, rektör yardımcıları, dekanlar ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı yöneticileri, -genel sekreter-fakülte/enstitü/yüksekokul sekreteri) görüşlerine dayanarak ekonomik krizin yükseköğretime etkilerini değerlendirmektir. Görüşmemiz sesli olarak kayıt altına alınacak, daha sonra kayıtlar yazılı duruma getirilerek çözümlenecektir. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır. Soruları içtenlikle yanıtlamanız araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği açısından çok önemlidir. Görüşmeyi sürdürmek istemediğiniz anda görüşme sonlandırılacaktır. Araştırmanın yapılmasına verdiğiniz destek için teşekkür ederim. Şimdi izin verirsiniz görüşme sorularına başlamak istiyorum.

Görüşme Tarihi :.....
Görüşmenin Yapıldığı Yer :.....
Görüşme Süresi :.....
Görüşülen Kişinin Cinsiyeti :.....
Görüşülen Kişinin Unvanı :.....
Görüşülen Kişinin Görev Yaptığı Üniversite-Birim:

GÖRÜŞME SORULARI

1. Bu üniversitede kaç yıldır görev yapıyorsunuz? Üniversitede hangi yıl-yıllarda ne kadar süre yöneticilik görevi yaptınız? Görev yaptığınız dönemde Türkiye’de hangi genel ekonomik kriz-krizler (bunalımlar) oldu? Türkiye’de yaşanan genel ekonomik krizler (bunalımlar) ülke yönetimini, kalkınmayı, ekonomik göstergeleri, insanların yaşamını nasıl etkiledi-etkiliyor, sizin yaşamınız (aylıklar, alım gücü, tasarruf yapma...) nasıl etkilendi açıklayabilir misiniz?
2. Görev yaptığınız dönemde Türkiye’de yaşanan genel ekonomik kriz-krizlerin üniversiteniz-biriminiz yönetimine (üniversitenin amaç ve görevlerini gerçekleştirme, karar verme, planlama, bütçeleme -harcamalar; mal-hizmet satın alımı, personel hizmetleri; kadro kullanımı, yurtdışı ve yurtiçi görevlendirmeleri-, iletişim, üniversitenin çevresi ile ilişkileri...) ve üniversiteye (öğretim, eğitimin niteliği, araştırma-yayın-proje çalışmaları, hizmetiçi eğitim etkinlikleri, üniversite çalışanları, öğrencileri,...) ne gibi etkileri oldu, ne gibi sonuçlara yol açtı? (Görev yaptığınız dönemde üniversitenize-biriminize resmi tasarruf önlemleri (tedbirleri) bildirildi mi? Bu tasarruf önlemleri hangi konuları kapsamaktaydı?
3. Tasarruf önlemleri üniversitenizi-biriminizi (yönetim hizmetinin sürdürülmesi, öğretim, eğitimin niteliği, araştırma-yayın-proje çalışmaları, akademik-yönetmelik (idari) kadro kullanımı-kısıtlamaları, çalışanlar, öğrenciler, bütçe-harcamalar, mal-hizmet satın alımları, geçici yurt dışı görevlendirmeleri ve yurtiçi görevlendirmeleri ...) nasıl etkiledi? Neler yaşadınız? Bu tasarruf önlemlerini uyguladınız mı? Uyguladıysanız nasıl uyguladınız? Tasarruf önlemleri yönetim hizmetinin sürdürülmesinde aksaklıklar yaşanmasına neden oldu mu? Olduysa ne gibi aksaklıklar yaşandı? Tasarruf önlemlerine ne kadar uyulabildi? Uyulamadıysa neden? Uyulduysa, uyulmasını kolaylaştıran etkenler nelerdir? Tasarruf önlemleri sonucunda üniversitenizin bütçesinde ve giderlerinde nasıl bir değişim gözlemlendi? Bunun tasarruf açısından etkili olduğunu düşünüyor musunuz?)
4. Ekonomik krizler nedeniyle üniversitenizde-biriminizde en çok zorluk yaşadığınız konular nelerdi? Genel ekonomik krizin (ve tasarruf önlemlerinin) üniversitenize-biriminize yönelik olumsuz etkileri ile ilgili ne tür önlemler aldınız, ne tür uygulamalar yaptınız?
5. Genel ekonomik krizin üniversitenize-biriminize (üniversite-biriminiz yönetimine, öğretim etkinliklerine, görevlendirmelere, kadro konularına, planlamaya, bütçelemeye...) olumlu bir etkisi oldu mu? Açıklayabilir misiniz?

6. Ekonomik bunalımların üniversiteniz yönetimine, eğitim-öğretime, araştırma-yayın-proje çalışmalarına, planlama-bütçeleme çalışmalarına, üniversite çalışanlarına, öğrencilere... Olumsuz etkilerinin azaltılabilmesine yönelik nelerin yapılmasını önerirsiniz?

Görüşme bitmiştir. Zaman ayırdığınız ve görüşlerinizi paylaştığınız için teşekkür ederim.

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 13/03/2023
Toplantı Sayısı : 07
Karar Sayısı : 93

93- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi doktora öğrencisi **Funda Zeynep ÖZCAN**'ın, "Türkiye'deki Ekonomik Krizlerin Yükseköğretime Etkisi" başlıklı tezi ile ilgili 10.03.2023 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi doktora öğrencisi **Funda Zeynep ÖZCAN**'ın, "Türkiye'deki Ekonomik Krizlerin Yükseköğretime Etkisi" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIYDIR
13/03/2023

EK 3. Araştırma İzinleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.05.2023-35917

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

ACELE

24.05.2023

Sayı : E-14267719-302.01.01-925757

Konu : Funda Zeynep ÖZCAN hk.

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan 04.05.2023 tarih ve E-98761816-302.08.01-915652 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitim Ekonomisi ve Planlaması doktora programı öğrencisi Funda Zeynep ÖZCAN'ın "Türkiye'deki Ekonomik Krizlerin Yükseköğretime Etkisi" konulu tez çalışması kapsamında çalışma yapma isteği hakkında ilgili Enstitü Müdürlüğü'nden alınan 04.05.2023 tarih ve E-98761816-302.08.01-915652 sayılı yazı ile eklerinin birer örneği ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinize ve gereğini saygı ile arz ve rica ederim.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:

- 1 - Yazı ve eklerinin birer örneği (takım)
- 2 - Link adresi (1 Sayfa)

Dağıtım:

Tüm Üniversite Rektörlüklerine (KARAMANOĞLU
MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ,
GEDİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ,
ULUSLARARASI ANTALYA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ, ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ, FIRAT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ, ADANA BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ, ADIYAMAN
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ, ÇANKAYA
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ, DÜMLUPINAR
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ, TUNCELİ
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ, YILDIRIM

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 6B47C1E0-ABCC-4F4D-82DF-F843B3A4BEED Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>

Tandoğan Yerleşkesi Döğöl Caddesi 06100 Tandoğan / ANKARA

Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67

e-posta: anogrisl@ankara.edu.tr Twitter: [@AnkaraUniKep](https://twitter.com/AnkaraUniKep) Adresi:

www.ankara.edu.tr

On izlenir. Bu evrak elektronik imzalıdır.

ikinci satır <https://turkiye.gov.tr/ebd?EK=5383&eD=B5MMLTYTK&eS=35917>

Bilgi için Duygu UYGUR

Bilgisayar İşletmeni

Telefon No: 0312 214 13 50-

6163

BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ,
ZİRVE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ Hariç)
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE
TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ANKARA MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ANKARA MÜZİK VE GÜZEL SANATLAR
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
LOKMAN HEKİM ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
YÜKSEK İHTİSAS ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜNE

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 6B47C1E0-ABCC-4F4D-82DF-F843B3A4BEED Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>
Tandoğan Yerleşkesi Döğöl Caddesi 06100 Tandoğan / ANKARA
Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67
e-posta: anogrisi@ankara.edu.tr Twitter: [@AnkaraUniKep](https://twitter.com/AnkaraUniKep) Adresi:
www.ankara.edu.tr
On izlenir. Bu belge güvenli elektronik imzalıdır.
ikinci satır <https://turkiye.gov.tr/ebd?EK=5989&eD=B5MMLTYTK&eS=35917>

Bilgi için Duygu UYGUR
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No: 0312 214 13 50-
6163

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İZMİR BAKIRÇAY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İZMİR TINAZTEPE ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
KÜTAHYA Dumlupınar ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
KÜTAHYA SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
TARSUS ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
SAMSUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
SİVAS BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
TRABZON ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
KONYA GIDA VE TARIM ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞINA
İSTANBUL AYVANSARAY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL BEYKOZ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
İSTANBUL DEMİROĞLU BİLİM ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
Fakülte Dekanlıklarına

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 6B47C1E0-ABCC-4F4D-82DF-F843B3A4BEED Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>
Tandoğan Yerleşkesi Döğöl Caddesi 06100 Tandoğan / ANKARA Bilgi için: Duygu UYGUR
Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67 Bilgisayar İşletmeni
e-posta: duogrisi@ankara.edu.tr Twitter: [@AnkaraUniKep](https://twitter.com/AnkaraUniKep) Adresi: Telefon No: (312) 214 13 50-6165
Ön izleni: Bu belge elektronik imzalıdır.
İKİNCİ SAYI: <https://turkiye.gov.tr/ebd?EK=53893&eD=BSMMLTYTK&eS=35917>

DEVLET KONSERVATUVARI MÜDÜRLÜĞÜNE
HUKUK FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA
(Adalet Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü)
Yüksekokul Müdürlüklerine

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 6B47C1E0-ABCC-4F4D-82DF-F843B3A4BEED Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>
Tandoğan Yerleşkesi Döğöl Caddesi 06100 Tandoğan / ANKARA Bilgi için Duygu UYGUR
Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67 Bilgisayar İşletmeni
e-posta: duogrisi@ankara.edu.tr Twitter: [@AnkaraUniKep](https://twitter.com/AnkaraUniKep) Adresi: Telefon No: (312) 214 13 50-6163
On izlenir Bu belge elektronik imzalıdır.
ikinci satır <https://turkiye.gov.tr/ebd?ek=5383&eD=BSMMLTYTK&eS=35917>

<https://forms.gle/VayS6iPCxN2sea1Z8>

EK 4. Resmi Gazetede Yayınlanan Genelgeler

Tasarruf Tedbirlerinin Yöneltildiği Kurumlar ve Tasarruf Tedbir Maddeleri

Kod	Genelge	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbir Maddeleri
G-1	24 Nisan 1988/5 ve 19794 Sayılı Genelge	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Tüm genel ve katma bütçeli, döner sermayeli ve tüm kamu kuruluşları bütçelerinde belirtilen ödenekler hariç ek veya yedek ödeneklerden aktarma talebinde bulunmayacaklardır. • Mecburi kaçınılmaz durumlardan kaynaklanan yeni ödenek ihtiyaçları kuruluşun kendi bütçesi içinde mer'i usul çerçevesinde yapılacak aktarmalarla karşılanacaktır. • İl Özel İdareleri, Belediyeler ve bunlara bağlı birlik, kuruluş ve işletmelerdeki boş kadrolara yapılacak açıktan atamalarda İçişleri Bakanlığı'ndan izin alınacaktır. • Kamu kuruluşlarında kamuya ek külfet getirecek uygulamalar ve harcamalar yapılmayacaktır. • Zaruri yatırımlar konusunda ek ödenek talepleri mutlaka Yüksek Planlama Kurulu kararına bağlı olacaktır. • Kurumlarda personel ihtiyacı kurumlardaki ihtiyaç fazlası elemanların nakli ile karşılanacak ya da açıktan tayin olacak sözleşmeli personel ve işçiler için Devlet Personel Başkanlığı'nın tavsiyesi ile Başbakanlık'tan izin alınacaktır. • Güvenlik ve askeri ihtiyaçlar ile yeni hizmete girecek birimler dışında her türlü demirbaş alımları durdurulacaktır. • Azami şekilde mevcut binalardan yararlanılacaktır, çok zaruri gayrimenkul alımı veya kiralanması için Başbakanlık'tan izin alınacaktır. • Akaryakıt ve enerji kullanımında azami tasarruf tedbirleri uygulanacaktır. • Uluslararası ilişkileri aksatmayacak şekilde dış görev programları ve seyahatleri sayısı, süresi ve gönderilecek personel sayısı asgariye düşürülecektir. Uluslararası temaslarda yurtdışı temsilciliklerimizden azami şekilde yararlanılacaktır. • Hizmetlerin normal mesai saatleri içinde gerçekleştirilmesine azami dikkat gösterilecektir. • Güvenlik, istihbarat, askeri, Bakanlık birimleri, Yüksek öğrenim kuruluşlarında Rektör, Rektör Yardımcısı, Dekan ve Yüksekokul Müdürleri, taşra teşkilatı üst düzey yöneticilerine ait telefonlar dışındaki tüm telefonlar şehirlerarası ve milletlerarası tam otomatik görüşmelere kapatılacaktır. • Kısa süreli makine ve teçhizat ihtiyaçlarında satın alma yerine kiralama usulü tercih edilecek, satın almalar asgariye indirilecek, âtıl kapasite oluşmasına izin verilmeyecektir. • Toplu taşıma araçlarında satın alma yerine kiralama usulü tercih edilecektir. Taşıtların işletme, bakım ve onarım giderlerinde azami tasarruf sağlanacak, resmi görevler haricinde araç kullanılmayacaktır. • Zorunlu protokol gereği durumlar dışında ağırlama, kokteyl ve temsil gibi organizasyonlar yapılmayacak, hediye, eşantıyon ve çiçek dağıtılmayacak. • Bakanlıklar ilgili kuruluşlarında periyodik yayınlar alımında azami tasarrufa dikkat edecek ve bu periyodik yayınların miktar ve tutarları Başbakanlığa bildirecektir.

G-2	8 Şubat 1989	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	Her türlü mali işlemleri ile ilgili bilgi, belge ve hesap durumlarını almaya, bunları ibraz etmeyen daire ve idarelerin bütçe ödeneklerini kesmeye, bütçe ödeneklerini en etkin şekilde kullanmak üzere gerekli önlemleri almaya, Maliye ve Gümrük Bakanını yetkili kılmıştır.
G-3	10 Şubat 1992 21138 sayılı Genelge	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Tüm kurum ve kuruluşlarda zorunlu durumlarda ortaya çıkacak ödenek ihtiyaçları ise bütçe içi aktarmalarla karşılanacak; ek ödenek talebinde bulunulmayacak ve harcamalarda tasarrufa özellikle dikkat edilecektir. 1992 yılında demirbaş alınmayacak kurumların bütçelerindeki demirbaş ödenekleri, ihtiyaç bulunması halinde yangından korunmanın gerektirdiği malzemeler, okulların sıra, masa, yazı tahtası; hastanelerin ise yatak, karyola ve benzeri ihtiyaçlarının temininde kullanılacaktır. Mevcut demirbaş, bina, makine, teçhizat ve taşıtların uzun süreli kullanımını teminden, bunların bakım ve onarımları tasarruf anlayışı içinde ve zamanında yaptırılmasına özen gösterilecektir. - Bütün kamu kuruluşları hizmetlerini mevcut binalarında sürdürecektir. 1992 yılı içinde hizmet binası ve kamu konutu satın alınmayacak ve kiralanmayacaktır. - Yurt içi ve yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu haller de yapılacaktır; görevin süresi ve görevli sayısı en az düzeyde tutulacaktır, - Yurt içi seyahatlerde esas itibarıyla otobüs, tren gibi mutat vasıtalar kullanılacak, yol giderlerinde tasarruf sağlanmasına azami itina gösterilecektir. - Kamuya ait taşıtlar resmi görevler dışında, özel amaçlarla kesinlikle kullanılmayacaktır, otobüs, minibüs gibi toplu taşıma ve servis hizmetlerinde kullanılan araçların ekonomik kullanılması ve bunlardan <i>azami sayıda</i> personelin yararlanmasını temin amacıyla yeni düzenlemeler yapılacak, aynı idarenin çeşitli birimlerine ait servis araçları bir araya toplanarak ortaklaşa kullanılacaktır. - Telefon görüşme bedelleri bütçelerinde bu giderler için yer alan ödenek miktarını hiçbir surette asmayacaktır. Bu amaçla, gerek siz kullanımın önlenmesi için etkin önlemler alınacak; yeni telefon ve faks hatlarının bağlanması çok zorunlu hallerde ve bakanlık makamının onayıyla yapılabilecektir. 1992 yılı içinde hiç, bir seklide sosyal tesis inşa ettirilmeyecek, satın alınmayacak ve kiralanmayacaktır. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut eğitim ve dinlenme amaçlı sosyal tesislerin tahsis ve kullanımında ayrıcalık yapılmayacak, bütün personel eşitlik anlayışı içerisinde yararlandırılacaktır - Milli ve dini bayramlar, kurtuluş günleri ve uluslararası toplantılar hariç, açılış, konferans, seminer gibi toplantılara çiçek gönderilmeyecek, toplantılara katılanların yatak ve yemek bedelleri dışında kişisel harcamaları kurum bütçesinden karşılanmayacaktır. - Basın ve Yayın Hizmetleri: Periyodik yayınların alınmasında azami tasarrufa riayet edilecek, sadece kuruluşun görev konulan ile ilgili yayınlara abone olunabilecektir. Bilimsel niteliği olmayan dergi, bülten ve benzeri periyodik yayınların basın ve yayımına son verilecektir. - Kamu kuruluşlarının eleman ihtiyacı birimlerin ihtiyaç, fazlası elemanların nakli suretiyle karşılanacak, nakil mümkün olmadığı takdirde açıktan atanacak memur, sözleşmeli personel ve işçiler için Devlet Personel Başkanlığının görüşü üzerine Başbakanlık'tan izin alınacaktır.

G-4	27 Ocak 1993/4 ve 21478 sayılı Genelge	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	• Çok zorunlu durumlarda ortaya çıkacak ödenek ihtiyaçları bütçe içi aktarmalarla karşılanacak; hiç bir şekilde Maliye ve Gümrük Bakanlığından yıl içinde herhangi bir ek ödenek talebinde bulunulmayacaktır. • Her türlü demirbaş alımları sadece hizmet genişlemesi sebebiyle yeni hizmete girecek birimlerle sınırlı tutulacak ve bu harcamalar için Başbakanlık'tan izin alınacaktır. • Kanuni zorunlulukların gerektirmesi (Mahkeme kararıyla tahliye gibi) veya yeni hizmet birimleri kurulması halleri dışında, bütün kamu kurum ve kuruluşları hizmetlerini mevcut binalarında sürdürecektir; 1993 yılında yeni hizmet binası satın almayacak ve kiralanmayacaktır. • Hizmet binasına ihtiyaç duyulması halinde şehrin ana caddelerinde, iş yerlerinin yoğun olduğu mahallerde ve rantı yüksek semtlerde satın alma veya kiralama yapılmayacaktır. Satın alınacak veya kiralanacak binalar lüks olmayacaktır. • Yurt içi ve yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu haller de yapılacak; görevin süresi ve görevli sayısı en ez düzeyde tutulacaktır. • Bakanın, Başbakanlıkta Müsteşarın, üniversitelerde Rektörün onayı alınmak kaydıyla, görevin aciliyeti, gidilecek yerin konumu veya sağlık gibi sebeplere dayanan durumlarda görevliler yurtiçi seyahatleri uçakla yapabileceklerdir. • Bakanların uçak kiralamak suretiyle yurtiçi ve yurtdışına seyahat etmeleri, çok özel ve acil hallerle sınırlı tutulacaktır. • Yurtdışı görev seyahatlerinde amaç ve kapsam açık bir şekilde belirlenerek Başbakanlıktan izin alınacaktır. • Resmi Taşıt Satın alınması ve Kullanılması: Genel ve Katma Bütçeli daire ve idareler kendi bütçe kanunlarında; döner sermaye ve fonlar ise yatırım programlarında 1993 yılında satın alınması öngörülen taşıtları ilgili Bakan'ın teklifi Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü ve Başbakanlığın iznini almak suretiyle Devlet Malzeme Ofisi için satın alabileceklerdir. • Kamuya ait taşıtlar resmi görevler dışında, özel amaçlarla kesinlikle kullanılmayacaktır. • Toplu taşıma ve servis hizmetlerinde kullanılan araçların tasarruflu kullanılması ve bunlardan azami sayıda personelin yararlanmasını temin amacıyla düzenlemeler yapılacaktır. • Aynı idarenin çeşitli birimlerine ait hizmet ve servis araçları bir araya toplanarak ortaklaşa kullanılacaktır. • Yeni telefon ve fax hatları tesis edilmeyecektir. Yeni hizmet birimlerinin kurulması halinde öncelikle mevcut telefonlardan tahsis edilecek, zorunlu hallerde ilgili veya bağlı bulunan Bakan'ın, Başbakanlıkta Müsteşarın, Üniversitelerde Rektörün onayı ile yeni tele fon tahsisi mümkün olabilecektir. • 1993 yılı içinde hiçbir şekilde kamp, eğitim ve dinlenme tesisi gibi adlar altında sosyal tesis inşa ettirilmeyecek, satın alınmayacak ve kiralanmayacak mevcut tesisler genişletilmeyecektir. • Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların karşılama ve uğurlanmaları ile ilgili olarak çıkarılan genelgedeki usul ve esaslara aynen uyulacak, insan gücü, araç ve yakıt israfını önlemek maksadıyla genelgede belirtilmeyen kamu görevlileri karşılama ve uğurlamalarda kesinlikle bulundurulmayacaklardır. • Milli ve dini bayramlar, kurtuluş günleri ve uluslararası toplantılar ile açılış, konferans, seminer gibi toplantılara çiçek gönderilmeyecek, bu gibi toplantılara katılacak olan yabancı konukların kişisel harcamaları kurum bütçesinden karşılanmayacak, bu gibi toplantılara iştirak edecek kamu görevlilerinin masrafları 6245 sayılı Harcırah Kanunu'na veya kurumun kendi mevzuatına tabi olacak ve yolluk dışında herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. • Kamu kurum ve kuruluşları ellerinde bulunan mevcut matbaa tesislerinin verimliliklerini araştırarak, düşük kapasiteli ve verimsiz oldukları tespit edilenlerin kapatılması veya özelleştirilmesi cihetine gideceklerdir. • Bakan, Müsteşar, Başbakan Başmüşaviri, Müsteşar Yardımcısı, Genel Müdür ve Müstakil Kurum ve kuruluş Başkanları dışındaki makamlar için hiçbir surette günlük gazete alımı yapılmayacaktır. (Basın Müşavirlikleri için alınanlar hariç) • Kağıt, karton, mukavva ve mamulleri, kırtasiye malzemesi büro makinaları aydınlatma ve temizleme malzemelerinden lükse kaçmayan ve kullanımı yaygın olanlar alınacaktır. • Boş bulunan ve bundan sonra boşalacak kadrolara tayin yapabilmek için öncelikle merkezden ve personel fazlası olan yerlerden ve özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlardan personel açığının karşılanması sağlanacaktır. • Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki mevcut bilgisayar sistemleri, veri iletişim sistemleri ve mikrofilm sistemlerinden azami verim alınmaya kadar; 1993 Yılı Yatırım Programında yer alıp, Dış Kredisi temin edilmemiş ve/veya taahhüde bağlanmış olanlar hariç, bunların yenileri satın alınmayacak ve kiralanmayacak, mevcut bilgisayar parklarının azami verimle kullanılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması sağlanacaktır.
-----	--	--	--

G-5	5 Şubat 1994 ve 21840 sayılı Genelge	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Hizmetler; plan, program ve bütçe sınırları içinde kalınarak, ayrılan kaynakların üzerinde harcama yapılmasına yol açılmadan yerine getirilecektir. Çok zorunlu durumlarda ortaya çıkacak ödenek ihtiyaçları ise bütçe içi aktarmalarla karşılanacak; hiçbir şekilde Maliye Bakanlığından yıl içinde herhangi bir ilave ödenek talebinde bulunulmayacaktır. - Her türlü döşeme ve demirbaş alımları azami tasarruf anlayışı içinde Başbakanlıktan izin alınmak suretiyle yapılacaktır. - Eğitim ve sağlık amacıyla olanlar dışında TV, video, müzik se- ti ve bunlar gibi hizmetle doğrudan ilişkisi bulunmayan cihazlar satın alınmayacaktır. - Mevcut demirbaş, makina, teçhizat ve taşıtların uzun süreli kullanımını teminen, bunların bakım ve onarımları ile hizmet binalarının küçük onarımlarının tasarruf anlayışı içinde ve zamanında yaptırılmasına özen gösterilecektir. Büyük bakım ve onarımların yaptırılmasında mutlak zaruret bulunduğu takdirde Başbakanlıktan izin alınacaktır. 1994 yılında kamu kurum ve kuruluşları hizmetlerini mevcut binalarında sürdürecekler, mahkeme kararıyla gayrimenkulün tahliyesi veya yeni hizmet birimleri kurulması gibi kanuni ve idari zorunlulukların dışında yeni hizmet binası satın almayacak veya kiralamayacaklardır. - Hizmet binasına ihtiyaç duyulması halinde şehrin ana caddelerinde, iş yerlerinin yoğun olduğu mahallerde ve rantı yüksek semtlerde satın alma veya kiralama yapılmayacaktır. Satın alınacak veya kiralanacak binalar lüks olmayacaktır. - Yurtiçi ve yurtdışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak; görevin süresi ve görevli sayısı en az düzeyde tutulacaktır. Yurtiçinde uçakla yapılacak seyahatlerle ilgili olarak Maliye Bakanlığınca çıkarılmış veya çıkarılacak Bütçe Uygulama Tali- matlarında belirtilen usul ve esaslara aynen uyulacaktır. Bakanların uçak kiralamak suretiyle yurtiçi ve yurtdışına seyahat etmeleri, çok özel ve acil hallerle sınırlı tutulacaktır. - Resmi Taşıt Satın Alınması ve Kullanılması: 237 Sayılı Taşıt Kanunu'nun 10. maddesi hükümlerine uygun olarak; genel ve Katma Bütçeli daire ve idareler kendi bütçe kanunlarında; döner sermaye ve fonlar ise yatırım programlarında 1994 yılında satın alınması öngörülen taşıtları ilgili Bakanın teklifi, Maliye Bakanlığının görüşü ve Başbakanlığın iznini almak suretiyle Devlet Malzeme ofisinden satın alabileceklerdir. Görüş ve izin talep yazılarına mevcut taşıtların cinsi, modeli ve adedini belirten bir liste eklenecektir. - Yeni telefon ve fax hatları tesis edilmeyecektir. Yeni hizmet birimlerinin kurulması halinde, öncelikle mevcut telefonlardan tahsis edilecek, zorunlu hallerde ilgili veya bağlı bulunulan Bakan'ın, Başbakanlık'ta Müsteşarın, Üniversitelerde Rektörün onayı ile yeni telefon tahsisi mümkün olabilecektir. Mobil telefonlar (cep telefonu ve araç telefonu) sadece bu genelgeye ekli listede belirtilen makam ve hizmetler için kullanılabilir. 1994 yılı içinde hiçbir şekilde kamp, eğitim ve dinlenme tesisi, misafirhane, lokal, memur evi vb. adlar altında sosyal tesis inşa ettirilmeyecek, satın alınmayacak ve kiralanmayacak, mevcut tesisler genişletilmeyecektir. - Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların karşılanma ve uğurlanmaları ile ilgili olarak çıkarılan genelgedeki usul ve esaslara aynen uyulacak, insan gücü, araç ve yakıt israfını önlemek maksadıyla genelgede belirtilmeyen kamu görevlileri karşılama ve uğurlamalarda kesinlikle bulundurulmayacaktır. - Kamu kurum ve kuruluşları ellerinde bulunan mevcut matbaa tesislerinin verimliliklerini araştırarak, düşük kapasiteli ve verimsiz oldukları tespit edilenlerin kapatılması veya özelleştirilmesi cihetine gideceklerdir. - Kâğıt, karton, mukavva ve mamulleri, kırtasiye malzemesi büro makinaları, aydınlatma ve temizleme malzemelerinden lükse kaçmayan ve kullanımı yaygın olanlar alınacaktır. - Boş bulunan ve herhangi bir nedenle boşalan serbest memur ve sürekli işçi kadrolarını açıktan atama amacıyla kullanabilmek için, öncelikle merkezden veya personel fazlası olan yerlerden ve özelleştirme kapsamında bulunan veya özelleştirilen kuruluşlardan personel açığının karşılanması cihetine gideceklerdir. Kamu kurum ve kuruluşlarındaki mevcut bilgisayar sistemleri, veri iletişim sistemleri ve mikrofilm sistemlerinden azami verim temini maksadıyla bilgisayar parklarının daha verimli kullanımına yönelik tedbirlerin alınması cihetine gidilecektir. 1994 Yılı için bilgisayar ve sistem alımları Başbakanlığın iznine tabidir.
-----	--------------------------------------	--	---

G-6	15 Mart 1995 ve 22228 sayılı Genelge Maliye Bakanlığı Tebliği	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Resmi taşıtlar, sadece genel müdür ve daha üst düzey yöneticilerin servis hizmetlerinde kullanılabilir. Bunların dışında kalan görevlilere, mesainin başlangıç ve bitiş saatlerinde ikametgâhları ve işyerleri arasında hiçbir şekilde servis hizmeti için binek veya station-wagon cinsi taşıt tahsis edilmeyecektir. - Kurumların aynı mahalde hizmet veren tüm birimlerine ait taşıtlar, ortak bir havuzda toplanacak ve tek elden sevk ve idare edilecektir. Taşıtların mesai sonunda kurumun garajına bırakılmaları esastır. Bu nedenle, sürücülerin ikametgâhına götürülmeleri ve ertesi günü buradan görev mahalline hareket etmeleri yolunda uygulamalar yapılmayacaktır. - Yapılan bakım- onarım, akaryakıt ve yağ giderlerine ilişkin harcama belgeleri, her taşıt itibarıyla bizzat yöneticilerce devamlı kontrol edilecektir. - Resmi taşıtların bakım, onarım ve akaryakıt giderleri yöneticilerce yakından izlenecektir. Gereksiz ve aşırı harcama yapılmasını önleyici tedbirler alınarak uygulaması sürekli denetlenecektir. - Kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan yabancı menşeli binek veya station-wagon cinsi taşıtların tasfiyesine, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanununun 12/a maddesi uyarınca devam edilecektir. Bu amaçla, söz konusu taşıtlar Maliye Bakanlığı Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğüne bağlı en yakın işletme müdürlüğüne teslim edilecektir. 1995 Mali Yılı Bütçe Kanununun 12. maddesinin (b) fıkrası, servis taşıtlarından ücret alma zorunluluğu getirmiş ve alınacak ücreti tespit etmiştir.
G-7	2 Mayıs 2001 Sayı: 24390	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Ticari taşıtlardan yararlanana yapılacak ödemelere ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir. - Kamu taşıtlarının kullanımında azami tasarrufun sağlanabilmesi amacıyla, bu Genelgenin 3'üncü maddesinde belirtilen aynı idare bünyesinde bulunan müsteşar yardımcısı, kurul başkanları ve genel müdürlerinden ikametgâhları aynı yerde veya birbirine yakın güzergahta bulunanların ikametgâhları ile görev yerleri arasındaki sabah-akşam geliş ve gidişleri ayrı birer taşıt yerine tek bir taşıtla sağlanacaktır. - Hiçbir kamu taşıtına "resmi plaka" dışında başka bir plaka takılmayacaktır. - Memuriyet mahalli dışındaki görevlere (şehirlerarası, merkezden taşraya ve taşradan merkeze v.b.) resmi taşıtla gidilmemesi hususunda ilgililer azami özen ve dikkati göstereceklerdir. Ayrıca, memuriyet mahalli dışındaki görevlere başka ulaşım araçları ile gidilmesi halinde, aynı yere ilgilinin görevinde kullanılmak üzere taşıt gönderilmeyecek, gidilen yerdeki resmi hizmet araçlarından istifade edilecektir. - Kamuda gereksiz harcamaların önüne geçilmesi ve kaynakların en rasyonel şekilde kullanılması amacıyla taşıtların kullanımının denetimi ve uygulamanın takibi merkezde bizzat Bakanlar, illerde valiler tarafından yerine getirilecektir. - İdareler, akaryakıt sarfiyatının asgari düzeyde tutulması amacıyla, mevcutlarında bulunan taşıtlar için aylık ve yıllık bazda azami limitler belirleyerek tasarrufu sağlayıcı düzenlemeleri yapacaklardır. - Kamu taşıtlarının resmi görev dışında kullanılmasının önlenmesi amacıyla, görevin sona ermesinden sonra bütün taşıtların resmi garaj veya parka çekilmesi hususlarında idareler gerekli tedbirleri alacaklardır.

G-8	04 KASIM 2002 Genelge 2002/45	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Kamu kurum ve kuruluşları yatırımlarını, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapmayacak şekilde gerçekleştirecek ve sektörler arası dengelerin bozulmamasını temel ilke olarak benimseyeceklerdir. - Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya tasarruflarındaki diğer kaynaklardan yürüttükleri ve proje tutarı 2 trilyon Türk Lirasına kadar olan yatırım harcamalar ilgili veya bağlı oldukları bakan (yüksek yargı organlarında başkan, yükseköğretim kurumlarında rektör) onayıyla, bunun üzerindeki yatırım harcamaları acil ve zorunlu hallerle sınırlı olmak kaydıyla Başbakanlık izniyle yapılabilecektir. - Yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak, görevin süresi ve görevli sayısı en az düzeyde tutulacaktır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 78 ve 79 uncu maddeleri çerçevesinde lisansüstü eğitim (mastır, doktora) amacıyla yurt dışına gönderilecek kamu görevlilikleri için ilgili mevzuatları gereği aranan şartlara ilave olarak, bütçe uygulama talimatları ile getirilen esas ve usullere uyulacak, yurt dışı eğitim kurumlarından alınacak kesin kabul belgesi ile yabancı dil seviyesini gösteren belgeler de istenecektir. - Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yurtiçinde ve yurtdışında hiçbir surette hizmet binası, lojman, her ne adla olursa olsun memur evi, kamp, kreş, eğitim, dinlenme vb. sosyal tesis (ve bunlarla ilgili arsa ve arazi) satın alınmayacak, kamulaştırılmayacak, kiralanmayacak ve yeni inşaat yapılmayacaktır. - Sosyal güvenlik kuruluşlarının sağlık harcamalarında fiyat birliğinin sağlanması, Devlet, üniversite ve özel hastaneler tarafından kamu kurumlarına sağlanan sağlık hizmetlerinde farklı tarife uygulamalarının önlenmesi ve sağlık giderlerinde tasarrufa gidilmesi amacıyla sosyal güvenlik kuruluşları arasında gerekli işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır. - Taşıt edinilmesi ve kullanımında tasarruf sağlanmasına ilişkin olarak yayımlanan 2001/23 ve 2001/29 sayılı Başbakanlık Genelgeleri ile konuyla ilgili yürürlükteki Bütçe Uygulama Talimatında belirtilen esaslara uyulmaya devam edilecektir. - Yıllık toplam tutan 1 trilyon Türk Lirasına kadar olan demirbaş büro malzemeleri ve makineleri ile yangından korunma malzemeleri alımları, ilgili veya bağlı olunan bakan (yüksek yargı organlarında başkan, yükseköğretim kurumlarında rektör) onayıyla, bu tutarın üzerindeki alımlar ise Başbakanlık izniyle yapılabilecektir. - Yeni telefon ve faks hattı tesis edilmeyecek, gerektiğinde mevcut telefonlardan tahsis yapılacaktır. Telefonların 900'lü hatlara kapalı tutulmasına devam edilecek, kurum ve kuruluş santrallerinde konuşma süreleri üç dakika ile sınırlandırılacaktır. - Kamu kurum ve kuruluşlarının temsil, tören, toplantı (ulusal ve uluslararası konferans, seminer vb.) ve ağırlama ile ilgili zorunlu harcamaları, ilgili veya bağlı bulunulan bakanın teklifi ve Başbakanlığın izni ile yapılacaktır. - Turizm Bakanlığı hariç, bütün kamu kurum ve kuruluşları tanıtım veya diğer maksatlarla planladıkları her türlü reklam ve tanıtım harcaması için (spor faaliyetleri dahil) konu proje safhasında iken proje maliyetini de belirtmek suretiyle Başbakanlıktan izin alacaklardır. - Bakan, müsteşar, müsteşar yardımcısı, yüksek yargı organlarının başkan, üye ve genel sekreterleri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Askeri Yargıtay Başsavcısı, genel müdür, kurum, kurul ve kuruluş başkanları, rektörler ve dekanlar dışındaki makamlar için (kamu kurum ve kuruluşlarının basını izleme ile ilgili birimleri ve kütüphane-dokümantasyon merkezleri hariç) hiçbir şekilde günlük gazete alımı yapılmayacaktır. - İta amirleri, kırtasiye kullanımında tasarruf sağlayıcı tedbirleri alacaktır. Bunlar için ayrılan ödenekler içinde kalınacak ve bu ödeneklere hiçbir şekilde aktarma yapılmayacaktır.
-----	--	---	---

G-9	2005 2005/19 Genelgesi	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak, görevin süresi ve görevli sayısı en az seviyede tutulacaktır. - Kamu kurum ve kuruluşlarının mevzuattan kaynaklanan zorunluluklar gereği verilen veya kurum faaliyetleri ile doğrudan ilgili olan ilanlar hariç olmak üzere basın ve yayın organlarına ilan verilmeyecektir
G-10	18 Ocak 2007 Perşembe (2007/3)- Genelge Sayı: 26407	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yurt içinde ve yurt dışında hiçbir surette hizmet binası, lojman, her ne adla olursa olsun memur evi, kamp, kreş, eğitim, dinlenme ve benzeri sosyal tesis ve bunlarla ilgili arsa ve arazi satın alınmayacak, kamulaştırılmayacak, kiralanmayacak ve yeni inşaat yapılmayacaktır. - Resmi Taşıtların Kullanımı: 237 sayılı Taşıt Kanunu'na ekli (1) sayılı cetvel uyarınca emir ve zatlara, (2) sayılı cetvel uyarınca makam hizmetlerine ve koruma altına alınanlara tahsis edilen taşıtlar dışında hiçbir makama taşıt tahsis edilmeyecektir. - Genelge kapsamındaki kurum ve kuruluşların sadece hizmet ihtiyaçlarında kullanılmak amacıyla; merkez teşkilatlarında bulundurabilecekleri her türlü binek ve station-wagon türü taşıtların sayısı; Merkez teşkilatında fiilen çalışan her statüdeki toplam personel sayısı (akademik personel, hakim ve savcılar dahil) 1000'e kadar olanlarda en fazla (15), 2500'e kadar olanlarda en fazla (25), 2500'den daha fazla olanlarda ise en fazla (40) adet olacaktır. - Başbakanlıkta oluşturulacak havuza her bir Devlet Bakanlığı için en fazla 4'er adet araç ilave edilecektir. Bakanlıklarda havuzdaki taşıtlardan en fazla 3 adedi bakanlar tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde makam hizmetlerinde kullanılabilir. Mevcut binek ve station-wagon sayısı (15) adetten az olan kurum ve kuruluşların bu taşıtlarının tamamı hizmet amacıyla kullanılmak üzere havuza alınacak, söz konusu hizmet taşıtlarının yönetimi tek elden yürütülecektir. Ayrıca, 237 sayılı Taşıt Kanunu hükümlerinin izin verdiği haller hariç, hiçbir makama arazi binek, jeep gibi taşıtlar ile yabancı menşeli taşıt, makam aracı olarak tahsis edilmeyecektir. - Kurum ve kuruluşların harcama yetkilileri, bütçelerinde haberleşme giderleri için ayrılan ödeneklerin aşılması hususunda parasal tutar veya süre kısıtlamaları da dahil gerekli her türlü tedbiri alacaklardır. - Telefon faturaları her defasında harcama yetkilileri tarafından aylar itibariyle bizzat kontrol edilerek, özel görüşme bedellerinin ilgililerden tahsil edilmesi sağlanacaktır. - Zorunlu hallerde bu cetvelin dışında milletlerarası görüşmelere açılacak telefonlar ile şehirlerarası görüşmelere açılacak telefonlar, bağlı veya ilgili/ilişkili Bakan tarafından belirlenecektir. Cep telefonları sadece EK-II cetvelin 1'inci sırasında belirtilen makam ve hizmetler ile 2'nci sırasında yer alan makamlar için tahsis edilebilecektir. Ancak, II sayılı cetvelin 2.Sırasındaki makamlar dışında, zorunlu görülen hizmetler için cep telefonu tahsisi bağlı veya ilgili/ilişkili Bakan onayı ile yapılabilir. - Yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak, görevin süresi ve görevli sayısı en az seviyede tutulacaktır. - Lisansüstü eğitim, inceleme ve araştırma yapmak veya bilgi görgü artırma amacıyla gönderilenlerin katıldıkları programlar ile ilgili seyahat sonuç raporları üç ay içerisinde kurumlarına ve Devlet Personel Başkanlığına verilecektir. Bunun dışındaki yurt dışı geçici görevlendirmelere ilişkin yurt dışı seyahat sonuç raporları kurumuna teslim edilecektir. - Bakan, müsteşar, müsteşar yardımcısı, yüksek yargı organlarının başkan, başkan vekili ve genel sekreterleri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Danıştay Başsavcısı, Askeri Yargıtay Başsavcısı, il valisi, genel müdür, kurum, kurul/üst kurul ve kuruluş başkanları, rektörler, dekanlar ve kaymakamlar dışındaki makamlar için hiçbir şekilde günlük gazete alımı yapılmayacaktır. Bunun dışında kuruluşun görev konuları ile ilgili yayınlara abone olunabilecektir. - KİT'lerin periyodik faaliyet raporları hariç, bedeli hangi kaynaktan karşılanırsa karşılanırsın, bilimsel niteliği olmayan, daha çok kurum ve personelini tanıtmaya yönelik kitap, dergi, bülten ve benzeri yayınların basım ve yayımı yapılmayacaktır - Uluslararası toplantılar ile milli bayramlar hariç, açılış, konferans, seminer, yıldönümü ve benzeri kutlama ve organizasyonlara ilişkin faaliyetler nedeniyle gezi, kokteyl, yemek ve benzeri davetler düzenlenmeyecek, hediye ve diğer adlar altında ödeme yapılmayacaktır. - Yılbaşı ve bayram dönemlerinde kamu görevlileri tarafından gönderilecek tebrik, telgraf ve benzeri posta hizmetlerine ilişkin kağıt, baskı, posta ve benzeri giderler hiçbir şekilde kurum ve kuruluş bütçesinden ödenmeyecek, mevzuat gerekleri dışında, kurum ve kuruluşların tasarrufları altında bulunan kaynaklardan plaket, hatıra, hediye, eşantyon türü işler yaptırılmayacaktır. - Diğer Hususlar: Kamu kurum ve kuruluşları kendi kuruluş mevzuatında belirtilen faaliyet alanları ile doğrudan ilgili olmayan herhangi bir harcama veya taahhütte bulunmayacaktır. Mevzuattan kaynaklanan zorunluluklar dışında, mesleki kuruluş veya derneklere üye olunmayacaktır.

G-11	29/01/2017 Sayı: 74587075- 010.99- 9.22	T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulanması gerekten tasarruf tedbirleri	- Kamu idarelerinin 2017 yılı bütçelerinde kırtasiye ve büro malzemesi alımları, yurtiçi ve yurtdışı geçici görevlendirme yollukları, taşıt ve hizmet binası kiralama, temsil ve tanıtma, gayrimenkul mal alım, bakım, onarımı kalemlerinde tasarrufa gidilerek, ödenekler 2016 yılı bütçe başlangıç ödeneklerinin altında öngörülmüştür. Bu bağlamda harcamalar tefrik edilen ödenekleri aşmayacak şekilde planlanacaktır. - Akademik ve idari birimlerin ihtiyaçlarının bütçe ödeneklerini aşmayacak şekilde temin edilebilmesi için gerekli öncelikli merkezi düzeyde yapılabilmesine imkan tanımak; ihtiyaçların ölçek ekonomisi avantajlarından da yararlanılarak daha düşük maliyetle, ürün, miktar ve kalite standardı sağlanarak temin edilmesini sağlamak amaçlarıyla yükseköğretim kurumlarında birden fazla birimi ilgilendiren mal ve hizmet alımları, harcama yetkililiği görevi harcama birimlerinin uhdesinde bırakılarak destek hizmetlerini yürüten birimler tarafından yapılacaktır. - Hizmet alımı suretiyle çalıştırılan personel sayısı, Bakanlığımızdan uygun görüş alınmaksızın hiçbir şekilde aşılmayacaktır. İhtiyaçlar, yapısal tedbirlerin alınması ve mevcut çalışanların hizmet alanlarına etkin dağılımının sağlanması suretiyle karşılanacak, hizmetlerin yürütülmesi bakımından zorunlu olmadığı sürece Bakanlığımızdan uygun görüş talebinde bulunulmayacaktır. - Kamu idarelerince 5809 sayılı Kanun kapsamındaki elektronik haberleşme hizmeti alımları ile elektrik ve doğalgaz alımlarında, Bakanlığımızdan ayrıca uygun görüş alınmaksızın, üst yönetici onayıyla üç yılı geçmemek üzere yüklenmeye girişilmesi uygun görülmüştür. - Bu kapsamda idareler, serbest tüketici olmanın ve üç yıla kadar yüklenmeye girişilebilmesinin sağlayacağı avantajlarından da yararlanmak suretiyle elektronik haberleşme hizmeti alımları ile elektrik ve doğalgaz alımlarına ilişkin harcamalarda tasarruf sağlanması, ihtiyaçların etkin, ekonomik ve verimli bir şekilde temin edilmesi amacıyla gerekli tedbirleri alacaklardır. - Isıtma, soğutma ve aydınlatma amacıyla ihtiyaç duyulan enerjinin güneş, rüzgâr ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilmesi; doğal çevrenin korunmasının yanı sıra gerek cari harcamalarda tasarruf sağlanması gerek cari açığın düşürülmesi bakımından önem arz etmektedir. - Yükseköğretim kurumları, bulundukları ildeki potansiyeli değerlendirmek suretiyle enerji ihtiyacının yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilmesi amacıyla gerekli çalışmaları ivedilikle tamamlayacak gerek bütçe imkânlarının kullanılmasında gerek Bakanlığımız ve Kalkınma Bakanlığından ödenek talebinde bulunulmasında söz konusu tesislerin kurulumuna ilişkin projelerin kaynak ihtiyacına öncelik tanıyacaklardır. - Yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretiminin kalitesine, akademik gelişimine katkısı olmayacak yurtiçi ve yurtdışı geçici görevlendirmeler, görevlendirmenin süresi ve personel sayısı, görevin yapılmasını temin edecek makul süre ve sayıyla sınırlı tutulacaktır. - Personelin kişisel gelişimi, mesleki uyumunun ve yeterliliğinin geliştirilmesi ve benzeri amaçlarla gerçekleştirilecek hizmet içi eğitimler, seminer ve konferanslar; yükseköğretim kurumunun bulunduğu ilde, kurumun ya da diğer kamu kurumlarının eğitim ya da sosyal tesislerinin kullanılması ve kamu personelinin görevlendirilmesi suretiyle, kamu kaynağı kullanımı en aza indirgenecek şekilde planlanacak ve gerçekleştirilecektir. - Yükseköğretim kurumlarının tasarrufları altında bulunan kaynaklardan; yükseköğretim kurumunun tanıtımı gereğiyle duvar saati, ahashap ya da cam ve porselen ürünleri, çanta, ajanda, masa isimliği-takvimi, anahtarlık, kalem, harici bellek ve benzeri eşantıyon harcaması hiçbir şekilde yapılmayacaktır. - Stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporları ile benzeri mahiyetteki belge, rapor ve sair dokümanlar Bakanlığımıza basılı evrak yerine resmi yazı ekinde cd gönderilecek ya da e-posta yoluyla iletilecek, kâğıt kullanımı en aza indirgenecek şekilde yazışmalar yürütülecektir. - Gerek öz gelir gerek hazine yardımı karşılığı olarak cari yıl bütçesine yük getirecek, cari yıl veya takip eden yıllarda yedek ödenek ihtiyacı doğuracak şekilde mal ve hizmet alımlarında genişlemeye gidilmeyecektir. - Uluslararası kuruluşlara üyelikler gözden geçirilecek, akademik gelişim ve etkileşime katkısı sınırlı olan ya da katkı sağlamayan üyelikler sonlandırılacaktır. - Likit karşılığı ve gelir fazlası karşılığı ödenek kaydı ve kurum içi ödenek aktarma işlemlerinin gerçekleştirilmesinde; elektrik, su, doğalgaz, haberleşme vb. zorunlu giderler, personele dayalı hizmet alımlarına ilişkin giderler, diğer mal ve hizmet alımları karşılığı gerçekleşmiş fatura ve hak edişler, ilama bağlı borçlar, mahkeme harçları, geçmiş dönem borçları ve sözleşmeye bağlanmış iş ve hizmetler ile devam eden projelere ilişkin ödenek ihtiyacı öncelikle karşılanacaktır. - Mal ve Hizmet Alım Giderleri ekonomik kodundan karşılanabilecek ihtiyaçların limiti, 2017 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa bağlı (E) işaretli cetvelde belirlenmiştir. Söz konusu limitler, ihtiyacın nereden ve hangi usulle karşılandığına bakılmaksızın, her bir alım için parasal tutar olarak belirlenmiştir. Bu itibarla, sermaye nitelikli alımlar için "03- Mal ve Hizmet Alım Giderleri" ekonomik kodunu içeren tertiplerden girişilecek taahhütlerde, ihtiyacın nereden ve hangi usulle temin edildiğine bakılmaksızın, anılan parasal limitler hiçbir şekilde aşılmayacaktır.
------	---	---	---

G-12	2018/12 Genelge	2019-2021 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	1.Eğitim I Yüksek Öğrenim sektöründe; devam eden projelerden 2019 yılında tamamlanarak hizmete alınabilecek projelere, fiziki gerçekleşmesi yüzde 75'in üzerinde olan projelere, afet hasarlarının telafisine yönelik olarak başlatılmış projelere, mevcut binaların depreme karşı güçlendirilmesi ve engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesine yönelik projelere ödenek tekliflerinde öncelik verilecektir. - Yeni kurulan devlet üniversitelerinin kampüs yeri seçimi tamamlanmadan ve söz konusu üniversitelerin kampüs planları ve uzun vadeli üniversite gelişim planları hazırlanmadan, bu üniversiteler için 2019 yılında tahsis edilmesi öngörülen ödeneklerin inşaat işleri için kullanılmasına izin verilmeyecektir. - Yeni yapım projelerinin tamamı modüler tarzda, enerji verimliliğine ilişkin yapım ilkelerini dikkate alan ve engelli vatandaşların kullanımına uygun tarzda projelendirilecektir. Derslik ve Merkezi Birimler projesi kapsamında gerçekleştirilen dersliklerin ortak kullanıma uygun olması sağlanacaktır. Diğer yandan, maliyet etkin yapım teknikleri ve yapı malzemeleri kullanımı ile doğal çevreye ve yöresel mimariye uyumu dikkate alınacaktır.
G-13	15 Ağustos 2019/18 Cumhurbaşkanlığı Genelgesi	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Kamu kaynaklarının verimli kullanılması ve enerji maliyetlerinin kamu sektörü üzerindeki yükünün azaltılması amacıyla 18/4/2007 tarihli ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanununa göre enerji yöneticisi görevlendirmekle yükümlü olan (yıllık toplam enerji tüketimi 250 TEP ve üzeri veya toplam inşaat alanı 10.000 m2 ve üzeri) kamu binalarının 2023 yılı sonuna kadar asgari %15 enerji tasarrufu sağlaması hedeflenmektedir. 2020-2023 yılları arası tasarruf hedefinin gerçekleştirilmesi, uygulanacak enerji verimliliği önlemlerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda kamu kurum ve kuruluşlarında uygulamaların takip edilerek azami tasarruf sağlanması amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanan “Kamu Binalarında Tasarruf Hedefi ve Uygulama Rehberi” Bakanlığın resmi internet adresinde yayımlanacaktır.

G-14	30 Haziran 2021 Sayı: 31527	Bütün kamu kurum, kuruluşları ve mahalli idarelerin uygulaması gereken tasarruf tedbirleri	- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yurt içinde ve yurt dışında hiçbir surette hizmet binası, lojman, her ne adla olursa olsun memur evi, kamp, kreş, eğitim, dinlenme ve benzeri sosyal tesis ve bunlarla ilgili arsa ve arazi satın alınmayacak, kamulaştırılmayacak, yeni kiralama yapılmayacak ve yeni inşaat başlanmayacaktır. Ancak deprem riski nedeniyle yıkım kararı verilmesi halinde, o hizmet için tahsis edilebilecek. - Kamu kurum ve kuruluşlarınca taşıt edinimleri ihtiyaç analizlerine dayandırılacak, acil ve zorunlu hâller dışında her ne suretle olursa olsun yeni taşıt edinilmeyecektir. - Mevcut taşıtlar da ihtiyaç analizleri ve tasarruf anlayışı çerçevesinde yeniden gözden geçirilecek, ihtiyaç fazlası olan veya ekonomik ömrünü tamamlamış taşıtlar ihtiyacı olan kurumlara devredilecek ya da tasfiye edilecektir. - Kamu kurum ve kuruluşları hizmet alımı suretiyle edinecekleri toplam taşıt sayısının kademeli olarak azaltılmasına ilişkin tedbirleri alacak, bu kapsamda 2020 yılındaki taşıt sayılarını 2021 yılından başlamak üzere 2023 yılı sonuna kadar kümülatif olarak en az yüzde 20 oranında azaltacaklardır. - Kamu kurum ve kuruluşlarının harcama yetkilileri, haberleşme giderlerini hizmet gerekleri ve teknolojik imkânlar çerçevesinde gözden geçirerek kaynakların verimli kullanılması hususunda sayı, tutar veya kullanım kısıtlamaları da dâhil gerekli her türlü tedbiri alacaklardır. - Kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet içi eğitim, konferans, seminer, çalıştay, sempozyum, toplantı, organizasyon ve benzeri her türlü faaliyetlerinin uzaktan erişim yöntemleriyle yapılması esastır. Söz konusu faaliyetlerin yüz yüze yapılmasının zorunluluk arz ettiği durumlarda öncelikli olarak kamu tesislerinin kullanılması, ihtiyacın mümkün olduğunca kamu personeli tarafından karşılanması, görev süresi ve görevli sayısının asgari seviyede tutulması, fiyatların ekonomik olduğu yer ve dönemlerin tercih edilmesi ve zorunluluk durumunun gerekçelerinin belirtilmesi kaydıyla geçici görevlendirmeler yapılabilecektir. - Kamu kurum ve kuruluşlarının basını izleme ile ilgili birimleri ve kütüphane dokümantasyon merkezleri hariç hiçbir şekilde günlük gazete alımı yapılmayacak, görev alanı ile ilgili olmayan yayınlara abone olunmayacaktır. - Kamu kurum ve kuruluşlarında kâğıt kullanımı en aza indirilecek, rapor, bilgi notu ve benzeri dokümanların hazırlanması ve dağıtımı elektronik ortamda yapılacaktır. Demirbaş alımı zorunlu hâllerde yapılacak, demirbaşlar kullanım ömrü tamamlanmadan değiştirilmeyecektir. Bilgisayar ve bilgi işlem sistemlerinin yenilenmesi ve genişletilmesi durumunda hizmet ihtiyacının gerektirdiği özellikler ve kapasite dikkate alınacaktır. Ayrıca fiziki olarak birbirine yakın makam ve birimlerdeki fotokopi, faks ve benzeri büro malzemelerinin ortaklaşa kullanılması sağlanacaktır. - Uluslararası toplantılar ile millî bayramlar hariç açılış, konferans, seminer, yıl dönümü ve benzeri kutlama ve organizasyonlara ilişkin faaliyetler nedeniyle gezi, kokteyl, yemek ve benzeri davetler düzenlenmeyecek, hediye verilmeyecek ve diğer adlar altında ödeme yapılmayacaktır. Temsil ve ağırlama ödenekleri, zorunlu haller dışında kullanılmayacaktır. - Mevcut personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlamak üzere gerekli tedbirler alınacak, bu personel hizmet standartlarına uygun ve dengeli bir şekilde görevlendirilecek ve atıl personel oluşmasına izin verilmeyecektir. Kanundan doğan mecburi yükümlülüklerin yerine getirilmesi, hizmet genişlemesi ve yeni bir teşkilat biriminin kurulması hâlleri hariç olmak üzere bir önceki mali yılda kadro ve pozisyon sayılarında emeklilik, istifa ve ölüm gibi nedenlerle meydana gelen azalma kadar yeni kadro ve pozisyon ihdas ya da kullanım talebinde bulunulabilecektir. Mahalli idareler bakımından bu kapsamdaki uygulamalarda, ilgili mevzuatta yer alan norm kadro ilke ve standartları ile yıllık toplam personel giderleri hakkındaki oranlar esas alınacaktır. - Kamu kurum ve kuruluşları, enerji maliyetlerini azaltmak amacıyla Kamu Binalarında Tasarruf Hedefi ve Uygulama Rehberinde yer alan tasarruf önlemlerine uyacaklardır. Kamu kurum ve kuruluşları, ilgili mevzuatına uygun olarak sağlayacakları personel servis hizmetinde en etkin ve ekonomik yöntemleri tercih edecekler; personel servisi temininin hizmet alımı suretiyle sağlanması durumunda belirtilen kriterlere uyacaklardır.
------	-----------------------------	--	---

Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri

	Genelge	Tedbirlerin Yönelildiği İlgili Kurumlar	Tasarruf Tedbir Maddeleri
G-1	24 Nisan 1988/5 ve 19794 Sayılı Genelge	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	Yüksek öğretim kuruluşlarında Rektör, Rektör Yardımcısı, Dekan ve Yüksekokul Müdürleri 'ne ait olan telefonlar dışındaki telefonlara uygulanacak olan tasarruf tedbirleri.
G-3	10 Şubat 1992	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	- Yurt içi ve yurt dışı geçici görevlendirmeler, görev süresi ve görevli sayısında uygulanacak tasarruf tedbirleri - Yurt içi seyahatlerde otobüs, tren gibi mutad araçların kullanımı ve yol giderlerinde uygulanacak tasarruf tedbirleri (sadece üst düzey yöneticiler rektörlükten izin alarak uçakla seyahat edebilecek.)
G-4	27 Ocak 1993/4	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	- Yurt içi ve yurt dışı geçici görevlendirmeler sadece zorunlu hallerde yapılacak ve görev süresi ile görevli sayısı en az düzeyde tutulacak - Yurt içi seyahatleri gidilecek yerin konumu ve sağlık sorunları hariç uçakla seyahat edilmeyecek - Zorunlu haller dışında yeni telefon ve faks hatları tesis edilmeyecektir. Yeni hizmet birimlerinin kurulması durumunda öncelikle mevcut telefonlardan tahsis edilecek - Özel maddeler ile belirtilen kadrolar dışında, kadro yeni kadrolar açılmayacak, merkezden veya fazla personel olan yerlerden personel açığı karşılanacak
G-5	5 Şubat 1994 ve 21840 sayılı Genelge	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	Yeni telefon ve faks hatları tesis edilmeyecektir. Yeni hizmet birimlerinin kurulması halinde, öncelikle mevcut telefonlardan tahsis edilecek, zorunlu hallerde ilgili veya bağlı bulunan Bakan'ın, Başbakanlık'ta Müsteşarın, Üniversitelerde Rektörün onayı ile yeni telefon tahsisi mümkün olabilecektir.

G-8	04 KASIM 2002 Sayı : B.02.0.PPG.0.12- 320-18572	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Kamu kurum ve kuruluşları yatırımlarını, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapmayacak şekilde gerçekleştirecek ve sektörler arası dengelerin bozulmamasını temel ilke olarak benimseyeceklerdir. • Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya tasarruflarındaki diğer kaynaklardan yürüttükleri ve proje tutarı 2 trilyon Türk Lirasına kadar olan yatırım harcamaları ilgili veya bağlı oldukları bakan (yüksek yargı organlarında başkan, yükseköğretim kurumlarında rektör) onayıyla, bunun üzerindeki yatırım harcamaları acil ve zorunlu hallerle sınırlı olmak kaydıyla Başbakanlık izniyle yapılabilecektir • Yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak, görevin süresi ve görevli sayısı en az düzeyde tutulacaktır. • 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 78 ve 79 uncu maddeleri çerçevesinde lisansüstü eğitim (master, doktora) amacıyla yurt dışına gönderilecek kamu görevlileri için ilgili mevzuatları gereği aranan şartlara ilave olarak, bütçe uygulama talimatları ile getirilen esas ve usullere uyulacak, • Yeni telefon ve faks hattı tesis edilmeyecek, gerektiğinde mevcut telefonlardan tahsis yapılacaktır. Telefonların 900'lü hatlara kapalı tutulmasına devam edilecek, kurum ve kuruluş santrallerinde konuşma süreleri üç dakika ile sınırlandırılacaktır.
-----	--	---	---

G-9	2005/19 Genelgesi 2003/39 Sayılı Tasarruf Tedbirler Genelgesinde Yapılan Düzenlemeler	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Yurt dışı geçici görevlendirmeler zorunlu hallerde yapılacak, görevin süresi ve görevli sayısı en az seviyede tutulacaktır. • Kamu kurum ve kuruluşlarınca mevzuattan kaynaklanan zorunluluklar gereği verilen veya kurum faaliyetleri ile doğrudan ilgili olan ilanlar hariç olmak üzere basın ve yayın organlarına ilan verilmeyecek.
G-11	29/01/2017 Sayı: 74587075-010.99- 9.22	Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	• Kamu idarelerinin 2017 yılı bütçelerinde kırtasiye ve büro malzemesi alımları, yurtiçi ve yurtdışı geçici görevlendirme yollukları, taşıt ve hizmet binası kiralama, temsil ve tanıtma, gayrimenkul mal alım, bakım, onarımı kalemlerinde tasarrufa gidilerek, ödenekler 2016 yılı bütçe başlangıç ödeneklerinin altında öngörülmüştür. Harcamalar bu kalemlere ilişkin olarak idare bütçelerinde dördüncü düzey ekonomik kodlar itibarıyla tefrik edilen ödenekleri aşmayacak şekilde planlanacaktır. • Akademik ve idari birimlerin ihtiyaçlarının bütçe ödeneklerini aşmayacak şekilde temin edilecek. • Hizmet alımı suretiyle çalıştırılan personel sayısı, ilgili bakanlıktan uygun görüş alınmaksızın hiçbir şekilde aşılmayacak. • Elektronik haberleşme hizmeti alımları ile elektrik ve doğalgaz alımlarına ilişkin harcamalarda tasarruf sağlanması, ihtiyaçların etkin, ekonomik ve verimli bir şekilde temin edilmesi amacıyla gerekli tedbirleri alacaklardır. • Isıtma, soğutma ve aydınlatma amacıyla ihtiyaç duyulan enerjinin güneş, rüzgâr ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilecek • Yükseköğretim kurumları, bulundukları ildeki potansiyeli değerlendirmek suretiyle enerji ihtiyacının yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilmesi amacıyla gerekli çalışmaları ivedilikle tamamlayacak. • Yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretiminin kalitesine, akademik gelişimine katkısı olmayacak yurtiçi ve yurtdışı geçici görevlendirmelerde görevlendirilenin süresi ve personel sayısı, görevin yapılmasını temin edecek makul süre ve sayıyla sınırlı tutulacaktır.

		• Personelin kişisel gelişimi, mesleki uyumunun ve yeterliliğinin geliştirilmesi ve benzeri amaçlarla gerçekleştirilecek hizmet içi eğitimler, seminer ve konferanslar; yükseköğretim kurumunun bulunduğu ilde, kurumun ya da diğer kamu kurumlarının eğitim ya da sosyal tesislerinin kullanılması ve kamu personelinin görevlendirilmesi suretiyle, kamu kaynağı kullanımı en aza indirgenecek şekilde planlanacak ve gerçekleştirilecektir. • Yükseköğretim kurumlarının tasarrufları altında bulunan kaynaklardan; yükseköğretim kurumunun tanıtımı gerekçesiyle duvar saati, ahşap ya da cam ve porselen ürünleri, çanta, ajanda, masa isimliği-takvimi, anahtarlık, kalem, harici bellek ve benzeri eşantıyon harcaması hiçbir şekilde yapılmayacaktır. • Stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporları ile benzeri mahiyetteki belge, rapor ve sair dokümanlar ilgili yerlere basılı evrak yerine resmi yazı ekinde cd gönderilecek ya da e-posta yoluyla iletilecek, kâğıt kullanımı en aza indirgenecek şekilde yazışmalar yürütülecektir. • Gerek öz gelir gerek hazine yardımı karşılığı olarak cari yıl bütçesine yük getirecek, cari yıl veya takip eden yıllarda yedek ödenek ihtiyacı doğuracak şekilde mal ve hizmet alımlarında genişlemeye gidilmeyecektir. • Uluslararası kuruluşlara üyelikler gözden geçirilecek, akademik gelişim ve etkileşime katkısı sınırlı olan ya da katkı sağlamayan üyelikler sonlandırılacak. • Likit karşılığı ve gelir fazlası karşılığı ödenek kaydı ve kurum içi ödenek aktarma işlemlerinin gerçekleştirilmesinde; elektrik, su, doğalgaz, haberleşme vb. zorunlu giderler, personele dayalı hizmet alımlarına ilişkin giderler, diğer mal ve hizmet alımları karşılığı gerçekleşmiş fatura ve hak edişler, ilama bağlı borçlar, mahkeme harçları, geçmiş dönem borçları ve sözleşmeye bağlanmış iş ve hizmetler ile devam eden projelere ilişkin ödenek ihtiyacı öncelikle karşılanacak. • Mal ve Hizmet Alım Giderleri” ekonomik kodundan karşılanabilecek ihtiyaçların limiti, 2017 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe
--	--	---

			Kanununa bağı (E) işaretli cetvelde belirlenmiştir. Söz konusu limitler, ihtiyacın nereden ve hangi usulle karşılandığına bakılmaksızın, her bir alım için parasal tutar olarak belirlenmiştir. Bu itibarla, sermaye nitelikli alımlar için "03-Mal ve Hizmet Alım Giderleri" ekonomik kodunu içeren tertiplerden girişilecek taahhütlerde, ihtiyacın nereden ve hangi usulle temin edildiğine bakılmaksızın, anılan parasal limitler hiçbir şekilde aşılmayacaktır.
--	--	--	---

G-12	2018/12 Genelge	2019-2021 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Tasarruf Tedbirleri	- Yeni kurulan devlet üniversitelerinin kampüs yeri seçimi tamamlanmadan ve söz konusu üniversitelerin kampüs planları ve uzun vadeli üniversite gelişim planları hazırlanmadan, bu üniversiteler için 2019 yılında tahsis edilmesi öngörülen ödeneklerin inşaat işleri için kullanılmasına izin verilmeyecektir. - Yeni yapım projelerinin tamamı modüler tarzda, enerji verimliliğine ilişkin yapım ilkelerini dikkate alan ve engelli vatandaşların kullanımına uygun tarzda projelendirilecektir. - Derslik ve Merkezi Birimler projesi kapsamında gerçekleştirilen dersliklerin ortak kullanıma uygun olması sağlanacaktır. Diğer yandan, maliyet etkin yapım teknikleri ve yapı malzemeleri kullanımı ile doğal çevreye ve yöresel mimariye uyumu dikkate alınacaktır. - Yüksek öğretim kurumlarının, özel ödenekle karşılanacak yatırım nitelikli bilimsel araştırma projeleriyle ilgili teklifleri Teknolojik Araştırma Sektörü teklifi içinde yer alacaktır. - Yeterli bilgi içermeyen projeler için 2019 yılında kaynak ihtiyacı olmadığı kabul edilerek kaynak tahsisi yapılmayacaktır.
------	-----------------	--	--

Bir Üniversite Örneğinde Tasarruf Tedbirlerine Yönelik Yayımlanan Genelgeler

Kod	Yayımlanan Tasarruf Tedbiri Tarih ve Sayı	Tedbirlerin Yöneltildiği İlgili Birimler	Tasarruf Konusu
ÜTU-1	08.02.2021 Sayı: E-88249623-869-2100004757	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterlik	Konu: Temsil Tanıtma Giderleri:2007/3 Sayılı Başbakanlık (mülga) Genelgesinde “Tasarruf Tedbirleri” konulu genelgede temsil, tören, ağırlama ve tanıtım giderlerinin ödenmesi gereken hususlara yer verilmiş, bu hükümler hilafında ortaya çıkabilecek zorunlu giderlerin karşılanabilmesi için Başbakanlıktan (mülga) izin alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu genelgeye istinaden 2021 yılı içerisinde yapılması öngörülen harcamalar ile ilgili izin alınması gerekliliği ile ilgili.
ÜTU-2	09.02.2021 Sayı: E-71167551-900-2100005079	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Güzel Sanatlar Fakültesi	Konu: “Doğrusu Tasarruf Kısa Film Yarışması”: Başlıklı tasarruf konulu yarışma ile ilgili bilgilendirme.

ÜTU-3	27.03.2021 Sayı: E-39769797-050.01.04-2100013699	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Rektörlük Rektör Yardımcılığı	Konu: Kurul Kararlarının Dijital İmzalanması: Üniversitemiz Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı mali desteğiyle yeni ÜBYS-Üniversite Bilgi Yönetimi Sistemine geçmektedir. İKC İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi tarafından hazırlanan bu yazılımdaki modüller her türlü kurul, komisyon, çalışma grubu, ziyaret vb. etkinliklerin kararlarının ve tutanaklarının katılanlarca dijital ortamda e-imzalanmasına imkân sağlamaktadır. Böylece önemli bir zaman ve emek tasarrufu elde edilmekte, alınan kararlar daha hızlı olarak uygulanabilmektedir. Bu nedenle kararları e-imzalamak için gereken dijital imza sertifika sahip bulunmayan personelimiz için TUBİTAK Başkanlığından ivedilikle temin edilerek ilgili personelimize tutanakla teslimi.
-------	---	--	---

ÜTU-4	31.03.2021 Sayı: E-52933979-750-E-2100014343	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına (Enerji Verimliliği ve Çevre Dairesi Başkanlığı) İlgi : Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 05.03.2021 tarihli ve E-50127709-010.99-9499 sayılı yazısı. Üniversitenin Enerji Tasarruf Bildirimi ve Referans Enerji Tüketim Bildirimi
-------	---	---	---

ÜTU-5	31.03.2021 Sayı: E-52933979-750-E-2100014344	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Kamu Binalarında Tasarruf Hedefi Bildirimi: NEVŞEHİR VALİLİĞİNE (İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü) İlgi: İçişleri Bakanlığının (Nevşehir Valiliği) 23.03.2021 tarihli ve 39289569-000-2377 sayılı yazısı. Üniversite binalarına ait tasarruf hedefi bildirimi tabloları sunulmuştur.
ÜTU-6	14.04.2021 Sayı: E-39769797-060.09-2100016449	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Rektörlük Kalite Komisyonu	Konu: Hizmet Ortamının İyileştirilmesi: Tüm okullar tarafından ayrı ayrı yapılmakta olan asansör bakım, elektrik, doğalgaz, su ödemesi, kırtasiye malzemesi alımı ve dağıtımı, sarf malzemesi, temini ve depolanması iş ve işlemlerinin Rektörlükte ilgili daire başkanlığı tarafından yapılması suretiyle zaman, mekân ve işgücü tasarrufu sağlanması, mal ve hizmet alımların daha ekonomik ve kaliteli olarak teminin sağlanması.

ÜTU-7	14.04.2021 Sayı: E-76427708-060.09	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı	Konu: Hizmet Ortamının İyileştirilmesi: Üniversitemizin hizmet kalitesinin geliştirilmesi çalışmaları kapsamında tüm okullar tarafından ayrı ayrı yapılmakta olan asansör bakım, elektrik, doğalgaz, su ödemesi, kırtasiye malzemesi alımı ve dağıtımı, sarf malzemesi temini ve depolanması iş ve işlemlerinin Rektörlükte ilgili daire başkanlığı tarafından yapılması suretiyle zaman, mekân ve işgücü tasarrufu sağlanması, mal ve hizmet alımların daha ekonomik ve kaliteli olarak temininin sağlanması.
ÜTU-8	26.04.2021 Sayı: E-76427708-020-2100017857	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı	Konu: Elektrik Sözleşmesi:İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı ile Bilen Enerji Danışmanlık arasında 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanununun EK Maddesinde yer alan yönetmelik gereği yapılan anlaşma.
ÜTU-9	01.07.2021 E-65618953-755.99-2100027999	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Gülşehir Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	Konu: Doğalgaz Aboneliği Hk.: Yüksekokulumuzun doğalgaz abonelik işlemleri tamamlanmıştır. Bu nedenle enerji tasarrufu sağlanabilmesi için ısınma sisteminin doğalgaz sistemine dönüştürülmesi hususunda gerekli çalışmaların yapılması.
ÜTU-10	15.07.2021 Sayı: E-45210761-900-2100033067	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü	Konu: Yurtdışı Görevlendirmeleri Hk.: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 07.07.2021 tarihli ve E-57802651-010.06.02- 48108 sayılı yazısı. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından alınan "2021/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Tasarruf Tedbirleri Genelgesi" konulu ilgi yazı ekte gönderilmektedir. Bilgilerini ve ilgi yazının tüm personellere tebliği ile genelgenin "Personel Görevlendirmeleri" başlığındaki husus uyarınca yapılacak yurt dışı görevlendirmelerinde görevlendirme onayları ile görevlendirme sonucuna ilişkin raporların 15 (on beş) gün içerisinde Cumhurbaşkanlığına gönderilmesi gerektiğinden anılan belgelerin görevlendirmenin bitiş tarihinden itibaren bir hafta içerisinde Başkanlığımıza gönderilmesi hususunda gereğinin yapılması.

ÜTU-11	16.08.2021 Toplantı Sayısı:8 Karar Sayısı: 1	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Bilişim Ürünleri Tespit ve Değerlendirme Komisyonu	Konu: Üniversitemiz birimlerinin bilişim malzeme talepleri görüşülmüş olup; Üniversitemizin bütçe imkanları ve Komisyonumuzun önceki kararları dikkate alınarak yapılan değerlendirmede, söz konusu taleplerin aşağıda belirtilen şekilde sonuçlandırılması hususu.
ÜTU-12	16.09.2021 Toplantı Sayısı:31 Karar Sayısı: 2021.31.189	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Üniversite Senatosu	Konu: 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılında eğitim başladığında sınıfta veya yurttan aynı ortamda kalan öğrencilerden birinde veya dersi veren öğretim üyesinde Covid teşhisi konulması durumunda diğer öğrenciler açısından alınacak tedbirler hakkındaki usul ve esasların belirlenmesi diğer bir ifadeyle temaslı öğrencilerin gözlem altına alınması durumunda derse devam zorunlulukları, öğretim üyesinin teşhis ve karantina durumunda derslerin başka bir öğretim üyesi tarafından verilmesi ve benzeri konularda şimdiden düzenleme yapılması ve duyurulması konusunda Öğrenci İşleri Daire Başkanı ve Personel Daire Başkanı tarafından gerekli inceleme ve hazırlıkların yapılarak ilk gerçekleştirilecek Senato toplantısında sunum yapmaları, konunun istişare edilmesi ve karar alınması hakkında Rektör Yardımcılığı makamından alınan 21.08.2021 tarih ve E.2100042001 sayılı yazı ile Öğrenci İşleri Daire Başkanlığından alınan 08.09.2021 tarih ve E.2100046722 sayılı yazı görüşüldü. Yapılan görüşmeler sonucunda; Pandemi koşulları nedeniyle 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılına yönelik eğitim ve öğretim süreçlerine ilişkin düzenlenen usul ve esasların aşağıda belirtildiği şekliyle kabulü hususu.
ÜTU-13	13.10.2021 Sayı: E- 72176697- 934.01.01- 2100057470	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İhale Şube Müdürlüğü	Konu: Lüzum Müzekkeresi İDARİ VE MALİ İŞLER DAİRE BAŞKANLIĞI DAİRE BAŞKANLIĞI MAKAMINA Üniversitemiz Rektörlüğü Kalite Komisyonu Başkanlığının 14.04.2021 tarih ve E-39769797- 06.09-2100016449 sayılı yazısı içeriğinde yer alan "Tüm okullar tarafından ayrı ayrı yapılmakta olan asansör bakım, elektrik, doğalgaz, su ödemesi, kırtasiye malzemesi alımı ve dağıtımı, sarf malzemesi, temini ve depolanması iş ve işlemlerinin Rektörlükte ilgili daire başkanlığı tarafından yapılması suretiyle zaman, mekan ve iş gücü tasarrufu sağlanması, mal ve hizmet alımlarının daha ekonomik ve kaliteli olarak sağlanması" ifadesine istinaden, Üniversitemiz birimlerinin ihtiyaçları olan ve ekte listesi bulunan 59 Kalem Temizlik Malzemelerinin Başkanlığımızca temin edilmesi gerekmektedir. Söz konusu ihtiyacın 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 19. maddesi açık ihale (elektronik) usulüne göre temin edilmesi hususu.

ÜTU-14	5.11.2021 Toplantı Sayısı:13 Karar Sayısı: 1	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Bilişim Ürünleri Tespit ve Değerlendirme Komisyonu	Konu: Üniversitemiz birimlerinin bilişim malzeme talepleri görüşülmüş olup; Üniversitemizin bütçe imkanları ve Komisyonumuzun önceki kararları dikkate alınarak yapılan değerlendirmede, söz konusu taleplerin belirtilen şekilde sonuçlandırılması hususu.
ÜTU-15	13.12.2021 E-76427708- 922- 2100071598	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı	Konu: Fazla Çalışma: SAĞLIK KÜLTÜR VE SPOR DAİRE BAŞKANLIĞINA Üniversitemiz bünyesinde sürekli işçi kadrosunda görev yapmakta olan personellere verilen fazla mesai ödemelerinin Cumhurbaşkanlığı'nın Tasarruf Tedbirleri başlıklı 2021/14 nolu genelgesinin Personel Giderleri bölümünün ikinci paragrafında "Kamu personeli zorunlu haller dışında fazla mesai ücreti alacak şekilde istihdam edilmeyecektir. Kamu kurum ve kuruluşları, fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma giderlerini asgari seviyede tutmak amacıyla 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nda yer alan serbest zaman ve denkleştirme süresi hükümlerini öncelikle uygulayacaktır." hükmü ve bahse konu olan 4857 sayılı İş Kanunu'nun Fazla Çalışma Ücreti başlıklı 41. Maddesinde "Ülkenin genel yararları yahut işin niteliği veya üretimin artırılması gibi nedenlerle fazla çalışma yapılabilir. Fazla çalışma, Kanunda yazılı koşullar çerçevesinde, haftalık kırk beş saati aşan çalışmalardır. 63'üncü madde hükmüne göre denkleştirme esasının uygulandığı hallerde, işçinin haftalık ortalama çalışma süresi, normal haftalık iş süresini aşmamak koşulu ile, bazı haftalarda toplam kırkbeş saati aşıya dahi bu çalışmalar fazla çalışma sayılmaz. Her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde elli yükseltilmesi suretiyle ödenir. Haftalık çalışma süresinin sözleşmelerle kırkbeş saatin altında belirlendiği durumlarda yukarıda belirtilen esaslar dahilinde uygulanan ortalama haftalık çalışma süresini aşan ve kırkbeş saate kadar yapılan çalışmalar fazla sürelerle çalışmalardır. Fazla sürelerle çalışmalarda, her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde yirmibeş yükseltilmesiyle ödenir. Fazla çalışma veya fazla sürelerle çalışma yapan işçi isterse, bu çalışmalar karşılığı zamlı ücret yerine, fazla çalıştığı her saat karşılığında bir saat otuz dakikayı, fazla sürelerle çalıştığı her saat karşılığında bir saat onbeş dakikayı serbest zaman olarak kullanabilir. İşçi hak ettiği serbest zamanı altı ay zarfında, çalışma süreleri içinde ve ücretinde bir kesinti olmadan kullanır. 63'üncü maddenin son fıkrasında yazılı sağlık nedenlerine dayanan kısa veya sınırlı süreli işlerde ve 69 uncu maddede belirtilen gece çalışmasında fazla çalışma yapılamaz. Fazla saatlerle çalışmak için işçinin onayının alınması gerekir. Fazla çalışma süresinin toplamı bir yılda ikiyüzyetmiş saatten fazla olamaz." hükmünün fazla mesai hesaplamalarında dikkate alınarak işlem yapılması hususu.

ÜTU-16	16.12.2021 Sayı: E- 76427708- 922- 2100073034	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı	Konu: Fazla Çalışma: DAĞITIM YERLERİNE ÜTU-15 Kararı
ÜTU-17	15.12.2022 Sayı: E- 88249623- 951.01.16- 2200004069	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterlik	Alınması Gerekli Önlemler: Üniversitemizin tüm birimlerinde tasarruf tedbirleri nedeniyle ve teknik arızaya sebebiyet vermemek adına ısıtıcı v.b. cihazların kullanılmaması hususu.
ÜTU-18	06.01.2023 Sayı: E- 24549962- 100- 2300001690	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Mühendislik Mimarlık Fakültesi	Konu: Görevlendirme PERSONEL DAİRE BAŞKANLIĞINA İlgi: Adalet Bakanlığının (Nevşehir Cumhuriyet Başsavcılığı) 03.01.2023 tarihli ve 37517506/(2023/25)/25 sayılı yazısı. Nevşehir E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 13 Ocak 2023 Cuma günü saat 14:00'da hükümlü ve tutuklulara yönelik "Enerji Tasarrufu" konulu konferansı verilmesi.
ÜTU-19	12.01.2023 E- 45210761- 900- 2300002792	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Personel Daire Başkanlığı	Konu: Görevlendirmeler Hk. Rektörlüğümüz Personel Daire Başkanlığına gönderilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu uyarınca yapılacak olan Yurtiçi-Yurtdışı görevlendirme yazışmaları ve ders görevlendirme yazışmalarında Üniversitemiz Senatosunca yayınlanan ve uygulanmakta olan yönergelere uygun olarak işlem yapılması; ayrıca ilgi yazımızda da belirtildiği üzere "2021/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Tasarruf Tedbirleri Genelgesi" nin "Personel Görevlendirmeleri" başlığındaki husus uyarınca yapılacak yurt dışı görevlendirmelerinde görevlendirme onayları ile görevlendirme sonucuna ilişkin raporların 15 (on beş) gün içerisinde Cumhurbaşkanlığına gönderilmesi gerektiğinden anılan belgelerin görevlendirmenin bitiş tarihinden itibaren bir hafta içerisinde Başkanlığımıza gönderilmesi hususu.

ÜTU-20	01.02.2023 E-52933979- 750- 2300010290	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu: SAĞLIK KÜLTÜR VE SPOR DAİRE BAŞKANLIĞINA Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin mevzuatlar bilindiği üzere daha önce resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmişti. Bu kapsamdaki çalışmalardan birisi olarak üniversitemizdeki binaların enerji, yakıt tüketim bilgilerinin ve bu binalardaki kazan dairesinden beslenen bütün birimlerdeki toplam idari, akademik personel sayısı ve öğrenci sayılarının Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına iletilmesi gerekmektedir. İletilecek teknik verilerin kontrolü için, a. Genel Sekreterlik Makamının 02.02.2022 tarihli ve E-88249623-042-2100083906 sayılı yazısı ekinde biriminize gönderilen ve yazı ekinde istenen kriterlere göre doldurulmuş dokümanların tamamının (2022 yılı tüketimleri baz alınarak doldurulmuş) b.Hizmet binanızdaki doğalgaz sayaçlarına ilişkin gaz dağıtım firması tarafından biriminize gönderilen faturaya esas düzeltilmiş endeks verilerini ve bedelini içeren doğalgaz faturalarından 2021 yılı için sadece aralık ayının, 2022, 2023 yıllarında ise fatura gelen bütün ayların faturalarının taramalarının c.Ek'te belirtilen çizelgedeki açıklamalar doğrultusunda çıkartılacak toplam akademik-idari personel ve öğrenci sayılarının 2022-2023 yılları için doldurulup 06.02.2023 tarihine kadar birimize dijital ek olarak gönderilmesi ve 2023 yılı %15 tasarruf hedeflerinin tutturulabilmesi için ilgili mevzuatlar çerçevesinde birimlerinizde tasarruf odaklı gerekli önlemlerin alınması hususu.
ÜTU-21	01.02.2023 Sayı: E- 52933979- 750- 2300010275	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu DAĞITIM YERLERİNE
ÜTU-22	01.02.2023 Sayı: E- 52933979- 750- 2300010191	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu DAĞITIM YERLERİNE

ÜTU-23	01.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300010149	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu DAĞITIM YERLERİNE
ÜTU-24	02.02.2023 Sayı: E-66682354-750-2300010721	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İlahiyat Fakültesi	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu YAPI İŞLERİ VE TEKNİK DAİRE BAŞKANLIĞINA İlgi: 01.02.2023 tarihli ve E-52933979-750-2300010275 sayılı yazınız. Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin mevzuatlar bilindiği üzere daha önce resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmişti. Bu kapsamdaki binamızın enerji, yakıt tüketim bilgilerinin ve bu binadaki kazan dairesinden beslenen birimdeki toplam idari, akademik personel sayısı ve öğrenci sayıları yazımız ekinde sunulmuştur.
ÜTU-25	06.02.2023 Sayı: E-52933979-750-2300011343	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu DAĞITIM YERLERİNE Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin mevzuatlar bilindiği üzere daha önce resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmişti. Bu kapsamdaki çalışmalardan birisi olarak üniversitemizdeki binaların enerji, yakıt tüketim bilgilerinin ve bu binalardaki kazan dairesinden beslenen bütün birimlerdeki toplam idari, akademik personel sayısı ve öğrenci sayılarının Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına iletilmesi gerekmektedir. İletilecek teknik verilerin kontrolü için, a. Genel Sekreterlik Makamının 02.02.2022 tarihli ve E-88249623-042-2100083906 sayılı yazısı ekinde biriminize gönderilen ve yazı ekinde istenen kriterlere göre doldurulmuş dokümanların tamamının (2022 yılı tüketimleri baz alınarak doldurulmuş) b.Hizmet binanızdaki doğalgaz sayaçlarına ilişkin gaz dağıtım firması tarafından biriminize gönderilen faturaya esas düzeltilmiş endeks verilerini ve bedelini içeren doğalgaz faturalarından 2021 yılı için sadece aralık ayının, 2022, 2023 yıllarında ise fatura gelen bütün ayların faturalarının taramalarının c.Ek'te belirtilen çizelgedeki açıklamalar doğrultusunda çıkartılacak toplam akademik-idari personel ve öğrenci sayılarının 2022-2023 yılları için doldurulup 10.02.2023 tarihine kadar birimize dijital ek olarak gönderilmesi ve 2023 yılı %15 tasarruf hedeflerinin tutturulabilmesi için ilgili mevzuatlar çerçevesinde birimlerinizde tasarruf odaklı gerekli önlemlerin alınması hususu.

ÜTU-26	06.02.2023 Sayı: E-29609877-750-2300011394	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Derinkuyu Emineana ve Yaşar Ertaş Tarım ve Hayvancılık Meslek Yüksekokulu	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu YAPI İŞLERİ VE TEKNİK DAİRE BAŞKANLIĞINA İlgi: 01.02.2023 tarihli ve E-52933979-750-2300010191 sayılı yazınız. Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin mevzuatlar kapsamında çalışmalardan birisi olarak ilgi yazınızla istenilen a) maddesindeki yazı ekinde gönderilen dokümanlar doldurularak c), d) ve e) maddelerindeki tüketim verilerine ilişkin bedelleri içeren faturaların taramaları ile birlikte yazımız ekinde sunulmuş olup f) maddesinde istenilen çizelge ise fiziksel ek olarak gönderilecektir.
ÜTU-27	06.02.2023 E-71167551-750-2300011302	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Güzel Sanatlar Fakültesi	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu YAPI İŞLERİ VE TEKNİK DAİRE BAŞKANLIĞINA İlgi: 01.02.2023 tarihli ve E-52933979-750-2300010191 sayılı yazınız. İlgi yazınızla istenilen Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu hakkındaki EK- Çizelge doldurulmuş olup, dokümanlar yazımız ekinde gönderilmektedir.
ÜTU-28	08.02.2023 Sayı: E-51301242-750-2300012034	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fakültesi	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu YAPI İŞLERİ VE TEKNİK DAİRE BAŞKANLIĞINA İlgi: 01.02.2023 tarihli ve E-52933979-750-2300010275 sayılı yazınız. İlgi yazıyla Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca, kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin mevzuatların uygulanması.

ÜTU-29	08.03.2023 Sayı: E- 88249623- 840- 2300019591	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterlik	Konu: Tasarruf Tedbirleri DAĞITIM YERLERİNE Uzaktan eğitime geçilmiş olması ve okullarımızda öğrenci bulunmaması nedeniyle kullanılmayan derslik ve ortak kullanım alanlarındaki kaloriferlerin kapatılmasını, elektrik, su vb gibi sarfiyatta tasarrufa azami özen gösterilmesi konusu.
ÜTU-29	26.03.2023 Sayı: E- 89414417- 809.06- 2300023570	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü	Konu: Demirbaşların Kullanıma Verilmesi DAĞITIM YERLERİNE Bilimsel Araştırma Projeleri Yönergesinin 29. maddesi "Projeler için BAP Koordinasyon Birimi tarafından sağlanan makine ve teçhizatların mülkiyeti BAP birimine aittir. Söz konusu makine ve teçhizatlar ilgili proje tamamlanıncaya kadar proje yürütücülerinin kontrol ve kullanımındadır. Bunların korunmasından, bakım ve onarımından proje yürütücüleri sorumludur. Tamamlanan projelere ait makine ve teçhizatlar ise ihtiyaç duyan Üniversite araştırmacılarının kullanımına açıktır. Komisyon, bu tür makine ve teçhizatları ortak bir alanda kullanıma sunmaya, başka projelerde kullanılmak üzere geri almaya veya gerekli göreceği diğer tasarruflarda bulunmaya yetkilidir." ve 30. maddesi " Kitap alımı isteği bulunan projelerde, istenilen kitapların projenin materyali olması ve Üniversite kütüphanesinde bulunmaması zorunludur. Alınan kitaplar, alım aşamasında Üniversite Merkez Kütüphanesine demirbaş olarak kaydedilir." hükümleri gereğince Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen sonuç raporu kabul edilerek başarıyla sonlandırılan projelere ait makine ve teçhizatların kullanılır duruma muhafaza edilmesi, kullanım durumunda olmayan kitapların Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına devredilmesi hususu.
ÜTU-30	05.04.2023 Sayı: E- 20570269- 750- 2300025597	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Bilim Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi	Konu: Bina Sorumlusu Görevlendirmesi YAPI İŞLERİ VE TEKNİK DAİRE BAŞKANLIĞINA Enerji verimliliği ve enerji tasarrufu kapsamında her gereken "Referans Enerji Tüketimi ve Tasarruf Bildirim Formatı" için her ay düzenli olarak sayaç okuma işlemleri yapılması gerekmekte olup, farklı birimlerce kullanılan (Teknopark, BAP, UİÖ, NÜKÇAM, CBS, KADAM, POMZA, UÖO, NEVÜZÜM vb.) A, B, C blokları için bina sorunlarının çözümünü hızlandırmak ve okumasını yapamadığımız su sayacı (3 metre derinde) ve doğal gaz sayacı (kapağı vidalandığı için) ve kapı anahtarı birimimizde bulunmayan elektrik sayacının okuma işlemleri için ve aynı zamanda bina sorumlusu olarak Başkanlığınız personellerinden teknik bir personelin görevlendirilmesi hususu.

ÜTU-31	26.04.2023 Sayı: E-87923293-800-2300029702	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı	Konu: Enerji Verimliliği ve 2023 Yılı %15 Enerji Tasarrufu DAĞITIM YERLERİNE İlgi: Yapım ve Proje Şube Müdürlüğünün 01.02.2023 tarihli ve E-52933979-750- 2300010290 sayılı yazısı. İlgi yazıya istinaden, Cumhurbaşkanlığımızın 15/08/2019 tarih ve 2019/18 sayılı Genelgesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca kamu binalarındaki kullanıcıların enerji tasarrufu uygulamalarına ilişkin, Üniversitemizdeki binaların enerji, yakıt tüketim bilgilerinin ve bu binalardaki kazan dairesinden beslenen bütün birimlerdeki toplam idari, akademik personel sayısı ve öğrenci sayılarının Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına iletilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, iletilecek teknik verilerin kontrolü için, Başkanlığımız bünyesinde bulunan Vali Şinasi Kuş Kültür ve Kongre Merkezi, Spor Tesisleri ve Tafana Sosyal Tesisleri'nin 2021 yılı Aralık, 2022 ve 2023 yıllarının tarafımızca ödenen elektrik, doğalgaz, su faturalarının aslının taratılarak ivedilikle Başkanlığımıza gönderilmesi hususu.
ÜTU-32	Sayı: E-76427708-903.05.01-2100051032	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı	Konu: Yıllık İzin Kullanılması DAĞITIM YERLERİNE Üniversitemizin çeşitli birimlerinde sürekli işçi kadrosunda çalışmakta olan personellerimizin mevcut izin durumlarının incelenmesi sonucu söz konusu personellerin önceki yıllardan birikmiş yıllık izinlerinin olduğu tespit edilmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi işçiler, her hizmet yılına karşılık hak etmiş oldukları yıllık izinlerini gelecek hizmet yılı içerisinde kullanabileceklerdir. Kullanılmayan veya bir kısmı kullanılan yıllık izinler bir sonraki yıla sürekli devredebilir. Cumhurbaşkanlığı'nın 2021/14 nolu Tasarruf Tedbirleri Genelgesinin Personel Giderleri başlıklı bölümünde "4857 sayılı Kanun kapsamında çalışan işçilerin yıl içerisinde hak kazandıkları yıllık ücretli izin süreleri, ilgili yıl içerisinde kullanılacaktır. Ayrıca, ilgililerin önceki yıllarda hak kazanıp kullanmadıkları yıllık ücretli izin süreleri, yürütülen hizmetlerde aksamaya sebep olmayacak şekilde azami üç yıl içerisinde kullanılacaktır." hükmü yer almakta ve Sayıştay tarafından 2019 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme raporunda söz konusu işçilerin sözleşmelerinin herhangi bir nedenle fesih edilmesi halinde işçilere kullanmadıkları yıllık izinler için toplu ödeme yapılmak zorunda kalınacağı ve bunun idarelere ek maddi külfet doğuracağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda işçinin izin hakkından feragat edemeyeceği ve gerek idarenin mali külfetle karşılaşmaması gerekse de idari para cezalarına muhatap olmaması için yıllık izinlerin (özellikle emekliliği yaklaşan personele) düzenli olarak kullanılması gerekmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 56. maddesinin 2. fıkrasında bahsi geçen"... tarafların anlaşması ile bir bölümü 10(on) günden az olmamak üzere bölümler halinde kullanabilir" ibaresi gereğince söz konusu personellere her yıl en az bir kez yıllık izin kullanılması konusunda idarelerce hassasiyet gösterilmesi ve yıllık izin formlarının İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığınca düzenlendikten sonra bağlı oldukları idareye imzalatılarak 1(bir) nüshasının (özlük dosyasına konulması ve maaş işlemlerinde puantaj girişlerinin eksiksiz yapılabilmesi adına) Rektörlüğümüz İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığına gönderilmesi konusunda azami özen gösterilmesi hususu.

ÜTU: Üniversite Tasarruf Uygulamaları

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“TÜRKİYE’DEKİ EKONOMİK KRİZLERİN YÜKSEKÖĞRETİME ETKİLERİ ” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan alıntılar” ve (4) “Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 29-Oca-2024
Gönderim Numarası	: 2281121184
Sayfa Sayısı	: 113
Sözcük Sayısı	: 27863
Karakter Sayısı	: 197468
Benzerlik Oranı	: % 9
Savunma Tarihi	: 15.02.2024

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2’den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Funda Zeynep Özcan

Tarih: 29.01.2024

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Funda Zeynep Özcan

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı	2012-

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	Balıkesir Üniversitesi	2005-2009
Yüksek Lisans	Eğitimde Program Geliştirme	Gazi Üniversitesi	2010-2013

Yayınlar:

Özcan, F. Z. (2022). Ortaokul Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarında Yaşadıkları Tecrübelerin Değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 127, Nisan 2022, s. 350-369.